

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA MUZIKOLOGIE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

VÁCLAV HANKA A HUDBA

Václav Hanka and music

Bc. Pavla Dvorská

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Kopecký, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a použila literatury a pramenů,
které uvádím v příloženém seznamu.

V Olomouci 9. prosince 2011

Bc. Pavla Dvorská

Velice děkuji PhDr. Jiřímu Kopeckému, Ph.D., za cenné rady a připomínky.
Poděkování patří i PhDr. Markétě Kabelkové z Českého muzea hudby za čas strávený
diskuzemi nad libretem *Božena, česká kněžna*.

Obsah

OBSAH	1
ÚVOD	5
1 STAV BĀDÁNĪ	7
2 VYMEZENĪ POJMU NĀRODNĪ OBROZENĪ	12
2.1 NĀRODNĪ OBROZENĪ	12
2.2 NĀRODNĪ OBROZENĪ V LITERATUŘE	14
2.3 POJEM NĀRODNĪ OBROZENĪ V HUDBĚ.....	15
2.4 ZĀVĚRY	17
3 VĀCLAV HANKA A HUDBA	18
3.1 ŹIVOT	18
3.2 KRAKOVIKY	20
3.3 RUKOPIS KRĀLOVĚDVORSKÝ, HANKŮV VZESTUP A PĀD	28
3.4 VĀCLAV HANKA A HUDBA.....	32
3.5 SBĚR LIDOVÝCH PĪSNĪ	38
3.6 VĀCLAV HANKA A HUDEBNĪ UMĚLCI (CHOPIN, LISZT)	40
3.7 VĀCLAV HANKA A HUDEBNĪ INSTITUTE.....	42
3.8 OPERNĪ PROVOZ	44
3.9 VĚNEC ZE ZPĚVŮ VLASTENSKÝCH.....	45
4 VĀCLAV HANKA A VĀCLAV JAN TOMĀŠEK	50
5 BOŹENA, ĀESKĀ KNĚŹNA	57
6 VĀCLAV HANKA A FRYDERYK CHOPIN	65
ZĀVĚR	72
SOUPIS LITERATURY A PRAMENŮ	74
PŘĪLOHY	81
RESUMĚ	A
ZUSAMMENFASSUNG	B
SUMMARY	C
ANOTACE	

Úvod

Václava Hanka vnímáme v českých dějinách nejčastěji v souvislosti s rukopisnými falzy. Již méně známá je skutečnost, že Hanka podstatně zasáhl také do světa hudby. Diplomová práce si proto klade za cíl vymezit Hankův vztah k hudební kultuře první poloviny 19. století a odpovědět na otázku, do jaké míry Václav Hanka ovlivnil hudbu za svého života a do jaké post mortem.

Rukopisu královédvorskému, jenž je předně spojován se jménem Václava Hanky, se jako inspiračnímu zdroji pro hudební skladatele podrobně nevěnuji.¹ Výjimku tvoří zhudebnění *Rukopisu královédvorského* Václavem Janem Tomáškem. V příslušných podkapitolách se v kontextu Hankova života dále zmiňuji o objevení *Rukopisu královédvorského* (1817) a popisuji první vlnu útoků na hodnověrnost *Rukopisu* v padesátých letech 19. století.

Diplomová práce je rozvržena do šesti kapitol. Vychází z velké části z materiálů získaných z fondu Václav Hanka uloženém v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze a z korespondence významných osobností první poloviny 19. století. O dostupných pramenech a literatuře pojednává *Stav bádání*.

Poněvadž se v práci stýká oblast literatury a hudby, je nutné si teoreticky vymezit, můžeme-li vztáhnout pojem národní obrození i na dějiny hudby českých zemí v první polovině 19. století. Konceptně přitom vycházím ze základního pojetí dějin (nejen hudebních) chápaných jako sled časově či stylově vymezených epoch.

V textech konkrétních kapitol se pak snažím sumarizovat a syntetizovat poznatky o životě a části díla Václava Hanky (jedná se zejména o sbírky písní, překlady sbírek národních písní) a jeho poměru k hudební kultuře v období ohraničeném léty 1809 až 1861. Dolní hranici jsem zvolila dle začátku Hankových studií v Praze, horní mez je dána rokem Hankovy smrti.

Speciálně se soustřeďuji na spolupráci Václava Hanky s Václavem Janem Tomáškem.² Zdůvodňuji genezi libreta s názvem *Božena, česká kněžna* a předkládám

---

¹ O této problematice existují již důkladné studie Jitky Ludvové. LUDVOVÁ, J. Hudební motivy Hankových padělků. *Hudební věda*, 1988, roč. 25, č. 4, s. 293-310. LUDVOVÁ, J. Hankovy padělky v české hudbě. *Hudební věda*, 1990, roč. 27, č. 4, s. 299-319.

² Kap. 4: *Václav Hanka a Václav Jan Tomášek*.

analýzu a interpretaci libreta jako uměleckého textu.³ Zevrubněji sleduji síť vztahů mezi Václavem Hankou a Fryderykem Chopinem.⁴

Neoddělitelnou součástí textu jsou notové příklady a především ukázky básnické tvorby a korespondence. U notových příkladů uvádím pouze incipity, nebo něčím pozoruhodné takty vokálních skladeb, neboť jejich partitury jsou dnes každému běžně dostupné (v knihovnách, na internetu).

Texty básní a dopisů přepisují se všemi zvláštnostmi i chybami jejich pisatele (pokud nejsou tiskové), pouze je nově místo *au* psáno *ou*, *v* místo *w*, *í* místo *j*, *j* místo *g*, *j* místo *y*.

---

³ Kap. 5: *Božena, česká kněžna*.

⁴ Kap. 6: *Václav Hanka a Fryderyk Chopin*.

1 Stav bádání

Literatura o Václavu Hankovi je skutečně bohatá. Převažují biografie a slovníková hesla, jež představují Václava Hanku převážně jako filologa, slavistu, básníka a spoluautora rukopisných podvrhů. Při porovnání s dalšími čelními představiteli národního obrození, již se dočkali i několik novodobých zpracování života a díla,⁵ musíme konstatovat, že moderní monografie o Václavu Hankovi dosud chybí.

Vítanou událostí se proto stala Mezinárodní vědecká konference *Václav Hanka 1791–1861–2011* pořádaná v Praze 26.–28. září 2011 Slovanským ústavem AV ČR a Knihovnou Národního muzea v Praze. Konference sestávala ze šesti bloků, jež se tematicky zaměřovaly na život Václava Hanky, jeho zájmy literární, hudebně folkloristické, na Hankův přínos pro pravopis, mluvnictví a slavistiku a na zmapování kontaktů se zahraničními adresáty.

Přínosnými pro dějiny hudby byly příspěvky Petra Nejedlého *K „folkloristickému“ zázemí Hankovy poezie (Staré písně Václava Hanky staršího)* a Markéty Kabelkové *Václav Hanka a hudba*. Petr Nejedlý ve svém referátu konfrontoval část Hankovy literární tvorby (ohlasové) se sbírkou písní, kterou pořídil Hankův otec.⁶

Markéta Kabelková se specializovala především na zhudebňované básnické texty Václava Hanky, jeho korespondenční styky s hudebními skladateli v první polovině 19. století a Hankovo libreto *Božena*.⁷ Dosud bylo k dispozici pouze torzo libreta uložené ve fondu Václav Hanka v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze. Z tohoto textu vyšla i pátá kapitola mé diplomové práce *Božena*,

---

⁵ O Josefu Dobrovském vyšlo:

TÁBORSKÝ, J. *Reformní katolík Josef Dobrovský*. Brno: L. Marek, 2007.

Josef Dobrovský a Morava. Editoři Ivo Barteček a Miloslav Pospíchal. Olomouc: UP, 2006.

MACHOVEC, M. *Josef Dobrovský*. Praha: Akropolis, 2004.

Novými pracemi o Františku Palackém jsou:

ŠTAIF, J. *František Palacký: život, dílo, mýtus*. Praha: Vyšehrad, 2009.

PEKAŘ, J. *František Palacký*. Vyd. 3. Praha: ARSCI, 2005.

⁶ NEJEDLÝ, P. K „folkloristickému“ zázemí Hankovy poezie (Staré písně Václava Hanky staršího). In *Mezinárodní vědecká konference Václav Hanka 1791–1861–2011 (program konference, resumé příspěvků)* [online]. září 2011 [cit. 30. 11. 2011]. Dostupné z: <<http://www.slu.cas.cz/cinnost/hanka-prog-res.pdf>>.

⁷ KABELKOVÁ, M. Václav Hanka a hudba. In *Mezinárodní vědecká konference Václav Hanka 1791–1861–2011 (program konference, resumé příspěvků)* [online]. září 2011 [cit. 30. 11. 2011]. Dostupné z: <<http://www.slu.cas.cz/cinnost/hanka-prog-res.pdf>>.

česká kněžna. Markétě Kabelkové se ale těsně před dokončením předkládané práce podařilo nalézt libreto v úplném znění v Oddělení rukopisů a starých tisků Národního muzea.⁸

Z Hankových současníků obsáhlou, ale nekritickou biografii uveřejnil Gustav Thomund Legis-Glückselig v časopise *Libussa* (1852). Z pozdějších prací obzvláště oceňuji stat' Josefa Hanuše v *Literatuře české devatenáctého století, sv. I* (1902), ve které velice podrobně podal obraz Václava Hanky jako Slovana, básníka a filologa.

Bohaté informace o osobnosti Václava Hanky poskytují též lexikologická hesla v *Ottově slovníku naučném, díl 10, G-H* (1896) od Josefa Hanuše a v *Lexikonu české literatury 2/I* (1993) od Mojžíry Otruby. Mojžíra Otruba navíc přiložil podrobný bibliografický soupis pramenů a literatury.

Soubor Hankových básní vydal v desátých letech 20. století Jan Máchal pod názvem *Hankovy písně a Prostonárodní srbská muza, do Čech převedená* (1918). Sbírka shrnuje básnické texty vydané tiskem v časopisech a almanaších, v příležitostných publikacích a v sbírkách *Dvanáctero písní I* (1815), *Dvanáctero písní II* (1816), *Písně* (1819, 1831, 1841, 1851). Jednotlivé básně seřadil v chronologickém pořádku a na úvod zařadil jejich prozodický a interpretační rozbor.

Cenným zdrojem informujícím o dobových polemikách a kritických reflexích byl *Časopis Českého muzea*.⁹

Diplomová práce vyšla z větší části z korespondence významných osobností první poloviny 19. století. Jednalo se zejména o listy Františka Ladislava Čelakovského a Fryderyka Chopina.¹⁰

Důležitým pramenem poznání se stala pozůstalost Václava Hanky uložená v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze. Fond zahrnuje prameny z let 1808 až 1860, je uložen v 64 archivních kartonech a je plně zpracován. Jeho soupis vydala tiskem Běla Pražáková.¹¹ Pozůstalost Václava Hanky se vyznačuje specifickým charakterem. Kromě bohaté vlastní a cizí korespondence

---

⁸ Informace pochází od PhDr. Markéty Kabelkové.

⁹ V 19. století ho nalézáme pod těmito názvy:

Časopis Společnosti vlastenského museum v Čechách (1827 – 1829).

Časopis Českého museum (1830 – 1845).

Časopis Musea Království českého (1846 – 1922).

¹⁰ *Korespondence a zápisky Františka Ladislava Čelakovského*. Vydal František Bílý. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1907.

Chopin: Listy rodině a přátelům. Jaroslav Simonides (ed.). Praha: Státní hudební nakladatelství, 1961.

¹¹ PRAŽÁKOVÁ, B. *Václav Hanka (1791 – 1861): Literární pozůstalost*. Praha, 1861.

obsahuje nejrůznější pozvánky, navštívenky, vzkazy, materiály biografické, oslavné a vzpomínkové, či písemnosti týkající se činnosti na pražské univerzitě, dokumenty související s působením ve Společnosti Vlasteneckého muzea aj.

Karton Hankových básní ukrývá množství autografů: koncepty, torza, myšlenky napsané na papíru již jednou použitém. Je to jev zcela typický pro Hanku, s nímž se setkáváme nejen u textů Hankovy poezie.

Václav Hanka si velice pečlivě uchovával také naskicované plány, nedokončené nápady, neúplné články a pojednání, přípravné studie, pracovní materiály. Ponechával si nejen své vlastní rukopisy, ale i práce cizí (např. básně Josefa Lindy).

Pro potřeby diplomové práce byly použity tyto materiály:

Rukopisy vlastní, koncepty

Božena, česká kněžna. Zpěvohra. Titulní list, předmluva, náčrty, torzo.

Rukopisy vlastní, pracovní materiály

Píseň *O vypuzení Izraelitů*. Notový záznam s Hankovou poznámkou, že ji zpíval jeho otec.

Rukopisy vlastní, články, pojednání

Krakoviaky. Polemika s Františkem Ladislavem Čelakovským, koncept.

Tisky

Divadlo v Růžové ulici, Hudební dramatický Quodlibet ve prospěch Karla Strakatého, 26. ledna 1845. Česko-německý program.

Varia

Tomášek, V. J. *Slovo k vlastencům*. Opis rukou Hankovou.

Hankova korespondence je rozdělena do dvou skupin: na dopisy vlastní a cizí. Každá skupina se dále člení na dvě podskupiny: korespondence vlastní na přijatou a odeslanou a korespondence cizí na rodinnou a ostatní. Korespondence vlastní čítá několik jmen. Stojí za nimi významné osobnosti 19. století, Hankovi blízcí přátelé a

rodinní příslušníci. Obsahově ale spíše poučuje o zmíněných dopisovatelích než o Hankovi samotném.¹²

V diplomové práci jsem pracovala s těmito dopisy:

<u>Korespondence vlastní, přijatá, osoby</u>	<u>Rok(y)</u>	<u>Počet</u>
Kollár Jan Hankovi Václavu	1824–1851	10
Čelakovský František Ladislav Hankovi Václavu	1822	1
Chopin Fryderyk Hankovi Václavu	1831	1

<u>Korespondence vlastní, přijatá, korporace</u>	<u>Rok(y)</u>	<u>Počet</u>
Pražská akademie k zvelebení zpěvu a hudby	1846	1

<u>Korespondence vlastní, odeslaná, osoby</u>	<u>Rok(y)</u>	<u>Počet</u>
Hanka Václav Hankovi Františku (bratrovi)	1812	1
Hanka Václav Hankové Barboře (manželce)	1830	1

V současné době zatím neexistuje publikace, ani diplomová práce,¹³ která by podávala ucelený pohled na Václava Hanka z hlediska historie dějin hudby. Dílčí informace najdeme roztroušeny v muzikologické literatuře. Zmínky nalézáme v příslušných heslech ve *Slovníku české hudební kultury* (1997), v dějinách hudby, jmenujme např. dílo *Hudba v českých dějinách: od středověku do nové doby*

---

¹² Dochovaná korespondence nám mj. umožňuje zjistit, s jakými hudebníky byl Václav Hanka v kontaktu. V pozůstalosti byly identifikovány tyto osoby:

Korespondence vlastní, přijatá, osoby

Doležálek, Jan Emanuel (skladatel)

Chopin, Fryderyk (klavírista, skladatel)

Jelen, Alois (skladatel, ředitel Žofínské akademie)

Kníže, František Max (skladatel)

Ritter z Rittersbergu, Jan (sběratel lidových písní)

Ritter z Rittersbergu, Ludvík (skladatel)

Škroup, Jan Nepomuk (skladatel, ředitel kůru u sv. Víta v Praze, operní dirigent)

Tomášek, Václav Jan (skladatel, pedagog, klavírista)

Korespondence vlastní, odeslaná, osoby

Doležálek, Jan Emanuel (skladatel)

Není však vyloučeno, že se zde nachází ještě dopisy od dalších hudebních skladatelů, pedagogů, hudebních kritiků apod., a to zvláště z jiných slovanských národů.

¹³ Dostupné z: <<http://www.theses.cz>>.

Dostupné z: <<http://digitoools.is.cuni.cz>>.

Dostupné z: <<http://dSPACE.amu.cz>>.

Dostupné z: <<http://knihovna.phil.muni.cz>>.

autorského kolektivu pod vedením Jaromíra Černého (1983), v úvodu vydání *Věnce* z roku 1960 či v monografiích a biografiích významných představitelů hudby první poloviny 19. století.¹⁴

Působení *Rukopisu královédvorského*, *Rukopisu zelenohorského*, *Písně vyšehradské* a dalších Hankových falz na hudbu blíže zkoumala Jitka Ludvová ve studiích *Hudební motivy Hankových padělků*¹⁵ a *Hankovy padělky v české hudbě*.¹⁶ Jak již naznačuje název první studie z roku 1988, Ludvová, příklánějící se k hypotéze o nepravosti těchto rukopisů, sledovala jejich dopady ve světě hudby.

O obsahu druhé studie Jitka Ludvová napsala: „Přítomná studie se chce zabývat uplatněním rukopisných témat v české hudbě. Pokusí se komentovat jednotlivá zhudebnění textů i námětů a dotkne se širších společenských a repertoárových tradic, jež se v této souvislosti ustálily.“¹⁷ Na závěr přiložila přehled hudebních zpracování rukopisných textů a námětů.

Ve své diplomové práci se proto pokusím o komplexní pohled vypovídající o souvislostech Václava Hanky s hudbou v první polovině 19. století, s doplněním o nově objevené skutečnosti.

---

14 PLAVEC, J. *František Škroup*. Praha: Melantrich, 1941.

Vlastní životopis Václava Jana Tomáška. Editor Zdeněk Němec. Praha: Topičova edice, 1941.

HELPERT, V. *Tvůrčí rozvoj Bedřicha smetany*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953.

¹⁵ LUDVOVÁ, J. Hudební motivy Hankových padělků. *Hudební věda*, 1988, roč. 25, č. 4, s. 293-310.

¹⁶ LUDVOVÁ, J. Hankovy padělky v české hudbě. *Hudební věda*, 1990, roč. 27, č. 4, s. 299-319.

¹⁷ LUDVOVÁ, J. Hankovy padělky v české hudbě. *Hudební věda*, 1990, roč. 27, č. 4, s. 299.

2 Vymezení pojmu

Diplomová práce *Václav Hanka a hudba* představuje typ práce, kde se přirozeně stýká hudební oblast se světem literatury. Musíme si proto vymežit pojem národní obrození z hlediska jeho aplikovatelnosti pro dějiny literatury a historii hudby.

2.1 Národní obrození

Pokud bychom hledali jednotný výklad národního obrození, neuspějeme. V dostupné literatuře se od jednotlivých badatelů setkáváme s různými interpretacemi o počátcích a významu národního obrození. Na tomto místě je podán pouze přehled nejzásadnějších pojetí tohoto pojmu.

Obrození bylo zpočátku vykládáno jako „vzkříšení“ národa, který po bitvě na Bílé hoře ztratil svou národní identitu. S tímto vysvětlením se ztotožňoval např. publicista a překladatel Jakub Malý (1811–1885). V souvislosti se „vzkříšením“ národa se proto obrozencům říkalo křísitelé.¹⁸

Ve druhé polovině 19. století termíny „vzkříšení“ a „probuzení“ důsledně odmítl Tomáš Garrigue Masaryk a nahradil je výrazem „obrození“. Viděl v národním obrození pokračování humanitní myšlenky, která našla své vyjádření v české reformaci a byla v pobělohorské době přerušena. V *České otázce* (1895) čteme: „[...] náš ideál obrodní má pro nás Čechy hluboký smysl národní a historický – humanitou překleneme duchovní a mravní spánek několika století, humanitou kráčet máme v hlavě lidského pokroku. Humanita znamená nám náš národní úkol vypracovaný a odkázaný nám naším bratrstvím: humanitní ideál je všecek smysl našeho života.“¹⁹ Historik Josef Pekař zpochybňoval Masarykovy teze a hlásal přímou kontinuitu obrození s vlasteneckou tradicí barokní.²⁰

Ne vždy bylo obrození dáváno do souvislosti s domácími společenskými poměry. Pozitivistický literární historik Jaroslav Vlček spatřoval v obrození důsledek reform a revolucí v západní Evropě (zejména dopad Velké francouzské revoluce).²¹

---

¹⁸ Slovo křísitelé nacházíme v názvu spisu literárního historika Antonína Rybičky *Přední křísitelé národa českého* (1883).

¹⁹ MASARYK, T. G. *Česká otázka*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000. Kapitola 5, Našeho obrození smysl národní a historický, s. 148.

²⁰ PEKAŘ, J. *Smysl českých dějin*. Praha: Josef Pekař, 1929.

²¹ VLČEK, J. *Dějiny české literatury, II*. Praha: Nakladatel J. Mazáč, 1931.

Jiří Skalička charakterizoval dobu národního obrození v českých zemích jako „období postupné likvidace feudalismu s reformními snahami v duchu tzv. osvícenství“.²² Změny ve vládnoucím systému podle něj umožnily vznik českého národního hnutí, vedly k vytváření národního povědomí a konstituování novodobého národa. Navíc zdůrazňoval, že „[...] české národní obrození je i součástí evropského nacionálního hnutí, jež se rozvinulo zvláště v době napoleonských válek“.²³

V přehledu nejpodstatnějších výkladů národního obrození nesmíme opomenout podnětné myšlenky českého literárního historika a teoretika, beletristy a překladatele Vladimíra Macury. Zaujat sémioticko-kulturologickými koncepty Jurije Lotmana přinesl v knize *Znamení zrodu* (1983) mnohdy zcela nové pohledy na českou obrozenskou kulturu. Chápe totiž národní obrození jako kulturní typ, jako znakový systém, jehož všechny složky se navzájem ovlivňují. Přihlíží proto i k dobové psychice, etiketě, etice. Macura se ve své práci soustředil především na vrcholnou fázi národního obrození, kterou podle dominantní postavy té doby nazýváme jungmannovskou. Stěžejním principem Macurovy metodologie byla práce s texty různých stylů, a tak na základě zkoumání dobové beletrie, publicistických a odborných textů, korespondence, došel k příznačným atributům českého obrozenského kulturního typu. Těmito znaky jsou: kulturní synkretismus, emancipační úsilí, lingvocentrismus, překladovost, mytologičnost, mystifikace, vlastenecká společnost.²⁴

---

²² SKALIČKA, J. Počátky českého národního hnutí a obrozenské literatury. In *Panorama české literatury*. Olomouc: Rubico, 1994, s. 91-92.

²³ SKALIČKA, J. Počátky českého národního hnutí a obrozenské literatury. In *Panorama české literatury*. Olomouc: Rubico, 1994, s. 91-92.

²⁴ **Synkretismus** autor považuje za nutný průvodní jev utváření každé kultury se zrychlenějším vývojem (tj. obrozenského typu). Na jedné straně tu byl synkretismus slohový, který přijímal podněty zvnějšku, na druhé straně synkretismus oblastí kultury. Jungmannovská doba totiž nevytyčovala přesné hranice mezi vědou, uměleckou literaturou a publicistikou.

Emancipační úsilí znamenalo vymanit se z vlivu německé kultury. To vyústilo v **lingvocentrismus**, křečovitou estetizaci a sakralizaci českého jazyka.

V první polovině 19. století byla běžným dorozumivacím prostředkem němčina. **Překladatel** tedy zpřístupňoval čtenářům text, který si snadno mohli přečíst v originále. Překladatel se proto nepovažoval

za pouhého tlumočníka autora, ale za spoluautora textu. Text volně zkracoval, rozšiřoval o vlastní části, názory, počesťoval cizí reálie. Hodnota překladu byla dána českou jazykovou kreativitou.

Mytologičnost se projevovala mystifikačním dotvářením české kulturní minulosti a sakralizací vlastenecko-nacionálních reálií. Navíc výrazně podporovala i obrozenecké emancipační úsilí.

K **mystifikacím** docházelo v první polovině 19. století poměrně často. Tento obecný kulturní jev nabýval v prostředí kultur, před kterými stál úkol v přítomnosti vytvářet vlastní minulost, nové funkce. Mystifikace totiž umožňovala vznik takového obrazu dávné národní kultury, který by byl argumentem pro přítomnost. Obrozenecká mystifikace nebyla podle Vladimíra Macury prostým klamem v mravním smyslu, byla spíše nedílnou složkou budování ideálu české kultury. Vzpomeňme si jen, kolik údajných starých českých literárních památek bylo objeveno. Roku 1816 Josef Linda nalezl *Píseň vyšehradskou*, o rok později Václav Hanka přišel s *Rukopisem královédvorským*. V roce 1818 dostal hrabě František

Ve své diplomové práci se přikláním k pojetí Jiřího Skaličky. Národní obrození je chápáno jako proces, na nějž nutně zapůsobily nejen domácí poměry, ale i politické a kulturní dění v Evropě.

2.2 Národní obrození v literatuře

České národní obrození prošlo určitými vývojovými stádii. Felix Vodička na základě toho, jak se odrážel společenský a politický kontext v české literatuře a jaké literární směry převládaly, členil obrozenecké hnutí do čtyř fází:

1. Literatura v době absolutistických reforem a vzniku národního hnutí (od sedmdesátých let 18. století do roku 1805). Utvářely se základy české obrozenecké literatury a do literatury pronikal klasicismus v národním pojetí. Upevňovala se jazyková i prozodická stránka literárního projevu. Pro první fázi je určující vědecká činnost Gelasia Dobnera, Václava Fortunáta Durycha, Františka Martina Pelcla, Josefa Dobrovského.
2. Literatura za napoleonských válek a evropské reakce po nich (od 1806 do 1830). Vytváří se jazykový program národního obrození. Jazyk měl začít plnit funkci jazyka vědy a krásné literatury. V literatuře se uplatňoval preromantismus. Vytvářely se základy obrozenecké ideologie, opírající se o koncepci slovanství a lidovou slovesnost. Významnými představiteli byli Josef Jungmann, František Palacký, Václav Hanka aj.

Kolovrat poštou anonymní zásilku obsahující *Rukopis zelenohorský*. Roku 1819 našel skriptor Univerzitní knihovny Jan Zimmermann v deskách staré knihy pergamen s *Milostnou písní krále Václava*.

Zajímavým dokladem mystifikačního působení české obrozenecké kultury je i antologie poezie *Cheskian Anthology* vydaná ve třicátých letech 19. století anglickým jazykozpytcem, spisovatelem a politikem Johnem Bowringem. Do výboru zařadil básně těchto autorů: Karla Sudimíra Šnajdra, Antonína Jaroslava Puchmajera, Josefa Jungmanna, Miloty Zdirata Poláka, Jana Kollára, Václava Hanku, Pavla Josefa Šafaříka, Františka Turinského a Žofie Jandové. Naposledy jmenovaná spisovatelka ve skutečnosti nežila a byla pouhým mystifikačním výtvozem Františka Ladislava Čelakovského. Čelakovský dokonce plánoval vydání dvanácti selanek Žofie Jandové. Podvod byl nakonec odhalen.

Výjimečné postavení Vladimír Macura přisoudil vlastenecké společnosti, která, podle něj, vytvářela náhražku neexistujícího národního života. Za jeden z nejdůležitějších vnějších znaků příslušnosti k vlastenecké společnosti bylo považováno české jméno. To vznikalo např. přeložením příjmení z cizího jazyka do češtiny (Jungmann – Mladoň), odvodilo se podle místa bydliště (Tovačovský), nebo se za jméno křestní připojilo jméno nové, odkazující k hodnotám etické povahy (František Lidurát Vambera), estetické povahy (Josef Krasoslav Chmelenský) apod.

Vstup do vlastenecké společnosti souvisel také s přijetím zvláštní etikety (vykání místo onikání, oslovení pane vlastenče v přímém styku i korespondenci), vyjadřováním v českém jazyce (přesun od vlastenectví zemského k jazykově-etnickému). Ideálem milostného a manželského života se stala výhradně Češka.

Viz MACURA, V. *Znamení zrodu*. Praha: Československý spisovatel, 1983, s. 15-151.

3. Literatura v čase vzniku revolučních sil (1830 až 1848). Literatura se sbližuje s občanským životem a vedle sentimentalismu se vyhraňoval literární romantismus.
4. Literatura v revolučních letech (1848) a padesátých letech. Čtvrté období umožnilo stanovit demokratický program v celém rozsahu, jemuž plnému rozvinutí zabránilo potlačení v padesátých letech. Revoluční a porevoluční stav přispěl k rozvoji realistických metod v literatuře.²⁵

Na uvedenou periodizaci samozřejmě nelze nahlížet s univerzální platností. Literární historikové se liší v jejím určení.²⁶ V následujících kapitolách ale popisované dělení Felixe Vodičky zvoleno bylo, neboť nejvíce odpovídá potřebám a zaměření diplomové práce.²⁷

2.3 Pojem národní obrození v hudbě

Vztažení pojmu národní obrození na dějiny hudby (ohraničené přelomem 18. a 19. století na jedné straně a přibližně rokem 1848 na straně druhé) s sebou přináší jistá úskalí. Pozorujeme, že tento termín nemůžeme ztotožnit se slohovou kategorií, neboť hudba spjatá s národním obrozením vykazuje znaky klasicismu a romantismu. Národní obrození lze naproti tomu chápat jako kulturně historickou epochu, na jejímž pozadí se vyvíjela i hudba.

Otázka, zda můžeme mluvit o národním obrození v hudbě, se stala předmětem úvah mnoha hudebních historiků. Zdeněk Nejedlý např. v *Dějínách české hudby* (1903) označil období ohraničené lety 1800–1860 za „dobu obrozeneckou“. Tento náhled vyvrcholil v několikasvazkové monografii *Bedřich Smetana*, kde v předmluvě prvního svazku píše: „A protože Smetanovo dílo bylo a je především odrazem prožívaného jím českého obrození 19. století, bylo tady třeba nasadit zvláště do šířky i do hloubky. A to tím více, že vylíčení obrození v pravém smyslu jsem neměli a dosud nemáme. Máme

---

²⁵ VODIČKA, F. Úvod. In *Dějiny české literatury. II*, Literatura národního obrození. Praha: Nakladatelství ČS AV, 1960, s 9-10.

²⁶ Např. Arne Novák národní obrození dělil podle literárních a ideových směrů: první období (1774–1818) – osvícenství, druhé období (1815–1830) – klasicismus, třetí období (1830–1848) – starší romantika, čtvrté období (1848–1859) – pozdní romantika (NOVÁK, A. *Stručné dějiny literatury české*, 1946, s. 126-127).

²⁷ Představitelé první fáze národního obrození jsou v následujících kapitolách označováni jako první generace obrozenců a reprezentanti druhé fáze jako druhá generace obrozenců.

líčení jen literárního obrození. V mém díle je tomu proto věnována veliká a zvláštní pozornost.“²⁸

Naopak Vladimír Helfert upozornil na rozpor mezi idejemi národnosti a uměním. V práci *Tvůrčí rozvoj Bedřicha Smetany* (1924) uvažoval o tom, jestli byla hudba v nějakém organickém vztahu k obrozenským snahám a měla na nich přímou účast. Poukázal na to, že „individuálního zjevu hudebního, jenž by spojoval vyspělost uměleckou s ideou obrozenskou, v té době u nás není. Obojí – hudba a snahy obrozenské – jsou vedle sebe. Tento stav se nutně pociťoval zvláště v době, kdy k nám s romantismem vniká oživení ideje národnostní. Tehdy v duchu romantismu také na hudbu pohlíženo jako na mluvčího romantických snah obrozenských a hledána cesta k nějaké spojitosti s ní. Cesty sice byly nastoupeny několikeré, ale k organické spojitosti zase nedošlo.“²⁹

Na myšlenky Vladimíra Helferta ve druhé polovině 20. století navázal Petr Vít, jenž daný pojem pevně fixoval na oblast literatury a pro dobu 1810–1860 v hudbě zvolil pracovní název „doba národního probuzení“ jako pojem „významově neutrální, méně subjektivně a emocionálně zatížený“.³⁰ Petr Vít záměrně pro dolní hranici vybral rok 1810, neboť se k tomuto roku, jak zdůvodňuje, vázaly důležité události, například byla roku 1806 ukončena nadvláda italské opery ve Stavovském divadle, roku 1811 byla otevřena pražská konzervatoř.

Vztahovat absolutně pojem národní obrození na dějiny hudby českých zemí v první polovině 19. století skutečně nelze. Musíme si uvědomit koexistenci tvorby „českých Němců“ s obrozenskými snahami v hudbě, čeští skladatelé běžně skládali na německé texty. Národní obrození se v hudbě projevovalo hlavně jazykově. Objevily se nejprve překlady operních libret do češtiny (singspiel Josefa Weigla *Švejcarská rodina* v roce 1823), posléze i původní česká opera (singspiel Františka Škroupa *Dráteník* z roku 1826), tvorba umělých písní na texty v českém jazyce, sběr lidových písní v Čechách i na Moravě.

České národní obrození sice ovlivnilo některé složky hudební kultury českých zemí, ale v konečném důsledku epochu hudby od přelomu 18. a 19. století do poloviny 19. století nazývat národním obrozením nemůžeme.

---

²⁸ NEJEDLÝ, Z. *Bedřich Smetana*. Kniha první. Praha: Orbis, 1950, s. 13.

²⁹ HELFERT, V. *Tvůrčí rozvoj Bedřicha Smetany*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953, s. 81.

³⁰ VÍT, P. Doba národního probuzení (1810–1860). In *Hudba v českých dějinách: od středověku do nové doby*. Praha: Supraphon, 1989, s. 301.

2.4 Závěry

V diplomové práci se proto o tomto dějinném úseku hudby v českých zemích hovoří jako o hudbě první poloviny 19. století, která do sebe vstřebávala mnoho různorodých podnětů (např. pražský mozartovský kult, německý romantismus). Naproti tomu pro kulturně historickou a literární oblast je použito termínu národní obrození.

3 Václav Hanka a hudba

3.1 Život

Václav Hanka (10. června 1791 Hoříněves u Hradce Králové – 12. ledna 1861 Praha) vyrůstal ve statkářské rodině.³¹ Otec vlastnil hospodářství a hostinec, a vedl proto malého Václava spíše k práci na poli než ke zběhlosti ve čtení, psaní a počítání. Do školy chodil pouze v zimních měsících. Zlom nastal na přelomu 18. a 19. století, když Rakousko vstoupilo do války s Francií. Nekonečné boje pohnuly životními jistotami lidí a otřáslly zásadně i hodnotami Hankova otce. Rozhodl, že se syn stane knězem. Roku 1804–1809 nastoupil na Gymnázium v Hradci Králové. I přesto, že se Václav na studia připravoval na nedaleké faře, mezery ve vzdělání způsobené předchozími lety byly patrné. Největší problém působila Hankovi němčina, zřejmě se o to raději uchýloval k češtině. Po absolvování hradeckého gymnázia odešel do Prahy studovat teologii.³²

Město s mnohaletou historií, společenskými salony a kulturním děním si okamžitě získalo teprve osmnáctiletého mladíka. Opět se tu setkával se svými spolužáky z gymnázia (především s Františkem Klicperou). Přátelský okruh se rozrostl o autora divadelních her Jana Nepomuka Štěpánka, zvláště se přátelil s Josefem Lindou a s Václavem Aloisem Svobodou, pozdějším překladatelem Hankových básní do němčiny.³³

Hankova počáteční euforie z nového prostředí se brzy střetla s každodenní realitou. Potýkal se s existenčními problémy, o nichž se nepokrytě zmínil v dopise svému bratru Františku Hankovi, krčmáři v Chrudimi:

„V hlavním městě dne 25. června 1812

[...] Já bych Vám psal již byl tolikrát, ale stojí mne to peníze. Co se mne týče já chvála Bohu jsem vždy zdrav, a když prý člověk zdrav jest tedy říkají že je dobře, mně ale tuze dobře není neb zde veliká drahota je. [...]

---

³¹ Václav měl bratry Jana a Františka a sestry Magdalenu a Marii. Dostupné z <http://www.badatelna.cz/?wicket:interface=:1:7:::> [cit. 10. října 2011].

³² HANUŠ, J. Václav Hanka. In *Ottův slovník naučný X*, G-H. Praha: J. Otto, 1896, s. 845.

³³ OTRUBA, M. Václav Hanka. In *Lexikon české literatury 2/I*, H-J. Praha: Academia, 1993, s. 58.

Podívání a rozkoší to je pravda že zde dost je. [...] Teď mám kalhoty a nemám zase punčoch. Pošli mi tedy obzvláště ty punčochy co nejdříve. [...] Já musím skromně živ být, poslali mně dva bochníky a víc než polovic mi zplesnivěl.

Váš upřímný bratr Věnceslav Hanka“³⁴

Více než přednášky z teologie Václava Hanka zajímala čeština, na kterou navázal soukromým studiem slovanštiny. Pražské prostředí k tomu přímo vybízelo. Existovala již literárně historická práce Josefa Dobrovského *Geschichte der böhmischen Sprache und Literature* (1792) a hlavní práce lingvistická *Ausführliches Lehrgebäude der böhmischen Sprache* (1809), Puchmajerovy almanachy, hry Václava Tháma (např. *Břetislav a Jitka, Vlasta a Šárka*). František Martin Pelcl se stal profesorem české řeči a literatury na pražské univerzitě (1793). Přitom ještě ve druhé polovině 18. století situace česky psané literatury nevypadala nadějně, dokonce se zdálo, že bude odsouzena k zániku. Ke změně docházelo pozvolně od sedmdesátých let 18. století v návaznosti na osvícenské reformy Marie Terezie a Josefa II. (povinná školní docházka a základní výuka v mateřském jazyce, zrušení nevolnictví, toleranční patent, němčina jako jediný úřední jazyk). I když se obyvatelstvo bránilo germanizaci, úroveň češtiny velmi poklesla a používaly ji jen lidové vrstvy. Proto první fáze národního obrození měla za úkol vytvořit spisovnou češtinu, znovu ožil kritický dějezpyt, historie literatury a jazykověda (vědecké a badatelské úsilí, historické a vlastivědné, se soustřeďovalo od roku 1774 v *Soukromé společnosti nauk*, od roku 1790 přejmenované na *Královskou českou společnost nauk*). Tím byly položeny základy pro další fázi národního obrození, v níž se spisovná čeština měla zaujmout funkci jazyka krásné literatury a národní vědy.³⁵

Na univerzitě se zapojil do kroužku nadšenců pěstujících český jazyk. Zanedlouho je všechny převýšil svými vědomostmi z filologie a slavistiky. Pochvalná doporučení se donesla až k samotnému Josefu Dobrovskému. Pozval Hanka na své soukromé

---

³⁴ LA PNP, fond Václav Hanka, korespondence vlastní, odeslaná, osoby, Hanka Václav Hankovi Františku (bratrovi).

³⁵ HRABÁK, J. – JEŘÁBEK, D. – TICHÁ, Z. *Průvodce po dějinách české literatury*. Praha: Panorama, 1978, s. 145 – 148.

slavistické přednášky a od roku 1813 z něj učinil jednoho ze svých nejoblíbenějších žáků.³⁶

Stupňující se národní obrození zastihlo Václava Hanka po návratu z Vídně, kde studoval v letech 1813–1814 práva a pomáhal Janu Norbertu Hromádkovi s redakcí *Prvotin pěkných umění*.³⁷ Václav Hanka v Praze dál rozvíjel svoji básnickou činnost, a to v souladu se všeobecnými dobovými tendencemi. Ovlivnila ho rokoková anakreontika pěstovaná Puchmajerem, po napoleonských válkách prosazující se preromantismus (přesládlá a sentimentální literatura) a nakonec lidové písně (hlavně ruské a srbské).³⁸

Nejslavnějším a nejúspěšnějším rokem v Hankově životě byl rok 1817. Toho roku pracoval na svých stěžejních filologických a literárně historických pracích (*Pravopis český, Starobylá skládání*) a přeložil osm srbských písní ze sbírky Vuka Stefanoviće Karadžiće a dvě písně ruské, jež vyšly pod názvem *Prostonárodní srbská múza, do Čech převedená, částka první*. Václav Hanka zamýšlel vydat i další překlady písní slovanských národů, ale z nápadu nakonec sešlo. Josef Hanuš předpokládá, že Václava Hanka zřejmě odradily výtky k překladu (nedbalost při překladu, vysoká frekvence srbismů). Téměř totožné výhrady vznesl o sedmnáct let později František Ladislav Čelakovský k překladu polských *Krakoviáků*.³⁹

3.2 Krakoviaky

Krakoviáky, aneb Písně národní polské byly vydány roku 1834 v Praze. Informaci o tom, z jakého zdroje Václav Hanka vycházel, se dozvídáme hned na začátku *Krakoviáků*. Hanka uvádí: „Písně tyto jsou z veliké sbírky Václava z Oleska Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego“.⁴⁰

Vysoce odmítavě se ale k překladu postavil František Ladislav Čelakovský. Ten si na stránkách *Časopisu Českého musea* kladl otázku, z jakého důvodu Václav Hanka

---

³⁶ OTRUBA, M. Václav Hanka. In *Lexikon české literatury* 2/I, H-J. Praha: Academia: 1993, s. 58.

³⁷ *Hankovy písně a Prostonárodní srbská muza, do Čech převedená*. Editor Jan Máchal. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1918, s. XIX-XX.

³⁸ Vliv ruských písní milostných a pastýřských objevujeme již ve *Dvanáctěru písní* (I. svazek 1815, II. svazek 1816), naplno se pak projevil v *Písních* (1819) (*Literatura česká devatenáctého století, sv. I*, 1902, s. 733).

³⁹ *Krakoviáky, aneb Písně národní polské, s připojeným původním textem*. Překlad Václav Hanka. Praha: H. J. Enderské knihkupectví, 1834.

⁴⁰ *Krakoviáky, aneb Písně národní polské, s připojeným původním textem*. Překlad Václav Hanka. Praha: H. J. Enderské knihkupectví, 1835, s. 3.

tyto písně překládal? Podotkl: „Zajisté ne proto, že by v nich něco výborného, mistrovského, něco v literatuře slovanské neobyčejného a pěkného nalézal. [...] i sami Poláci tento druh básní příliš ubohým nazývají. Také si nemyslím, že proto, by snad Čechové za pomoci této knížky, anot' i původní text přiložen, polštině se přiučovali; k tomu' by krakoviáky ze všech knih nejméně se hodily, kde ustavičně tytéž průpovídky a taže slova se opakují, [...] nevidím jiné pohnůtky k této práci (byla-li jaká), leč té, aby opět literatura česká knížkou, ať ostatně jakoukoli, byla rozhojněna.“⁴¹

K samotnému překladu pak značně kriticky poznamenal: „I ačkoliv české přeložení z většího dílu tak jest věrné, ano i otrocké, že násilí se činí jazyku českému, by jen slovíčko na slovíčko padalo, předce opět jsou některé krakoviáky v českém přeložení docela nepodobný textu původnímu nejen ve slovech, ale i v samé myšlence.“⁴² Jako příklad doložil verše:

Płynie woda, płynie
po kamieniach huczy,
kto nie umie wzdychać,
miłość go nauczy.

Plyne voda, plyne
po nad břehy skrytě,
kdo lestně miluje,
necht' zakončí žitié!⁴³

Podle Čelakovského se měl Hanka snažit, aby slovní obraty typické pro polský jazyk nahrazoval odpovídajícími českými výrazy, aby byl jazyk překladu plynulý, srozumitelný. „Pohříchu,“ stěžoval si Čelakovský, „všeho toho darmo by hledal v tomto přeložení krakoviáků. [...] pan V. H. s jazykem českým nemilosrdně nakládal.“⁴⁴ Upozorňoval, že Hanka ztěžoval čtenářům situaci slovy, kterým „[...] snáze Rus nežli Čech může porozuměti“.⁴⁵

---

⁴¹ ČELAKOVSKÝ, F. L. Nový spis v novém jazyku. *Časopis Českého museum*, 1834, s. 447-448.

⁴² ČELAKOVSKÝ, F. L. Nový spis v novém jazyku. *Časopis Českého museum*, 1834, s. 448.

⁴³ *Krakoviáky, aneb písně národní polské, s připojeným původním textem*. Překlad Václav Hanka. Praha: H. J. Enderské knihkupectví, 1835, s. 110.

⁴⁴ ČELAKOVSKÝ, F. L. Nový spis v novém jazyku. *Časopis Českého museum*, 1834, s. 448.

⁴⁵ ČELAKOVSKÝ, F. L. Nový spis v novém jazyku. *Časopis Českého museum*, 1834, s. 448-449.

Pro ilustraci uvádíme některá slovní spojení, nejdříve v původním znění (P), poté v Hankově překladu (H):

Příklad 1

P: Miłość i arszenik,
są to dwie przykrości,
jedna truje serce
a druga wnetrznosci.

H: Láska i arsenik,
jsou to dvě příkrosti,
jedna truje srdce,
a druhá vnitřnosti.⁴⁶

Příklad 2

P: że w rozpaczy żyję
H: že v rozpači žiju⁴⁷

Příklad 3

P: główka ochędożna
H: hlávka ochudožná⁴⁸

Příklad 4

P: powiédz proszę szczerze
czemu mnie całujesz
H: pověz prosím štěře
proč mne neceluješ?⁴⁹

---

⁴⁶ *Krakowiáky, aneb písně národní polské, s připojeným původním textem.* Překlad Václav Hanka. Praha: H. J. Enderské knihkupectví, 1835, s. 120-121.

⁴⁷ *Krakowiáky, aneb písně národní polské, s připojeným původním textem.* Překlad Václav Hanka. Praha: H. J. Enderské knihkupectví, 1835, s. 132-133.

⁴⁸ *Krakowiáky, aneb písně národní polské, s připojeným původním textem.* Překlad Václav Hanka. Praha: H. J. Enderské knihkupectví, 1835, s. 42-43.

⁴⁹ *Krakowiáky, aneb písně národní polské, s připojeným původním textem.* Překlad Václav Hanka. Praha: H. J. Enderské knihkupectví, 1835, s. 26-27.

Při porovnání vybraných ukázek vidíme, že Václav Hanka neprovedl překlad, ale pouhou transkripci. V příkladu 1) láska a arzenik nejsou dvě příkrostiti, ale bolesti, jež netrují srdce a vnitřnosti, nýbrž je tráví (od slovesa otrávit). Naopak mládenec v ukázce 2) nežije v rozpači, ale v beznaději, smutku. V dalším dokladu se hlávkou ochudožnou myslí buď ozdobená, nebo uhlazená, učesaná hlava. V posledním příkladu milý prosí děvče, ať mu prozradí, proč ho políbila? Hanka sice v připojeném slovníčku podal výklad některých méně srozumitelných polských výrazů, přesto jeho snaha vyšla na prázdno. Ačkoli Václav Hanka celý život vystupoval jako odborník slovanských jazyků, v tomto případě se mu skutečně nepodařilo proniknout do jemných významů slovních hříček polského jazyka a přenést je do češtiny.

Čelakovský nesouhlasil ani s Hankovou snahou učinit krakoviaky „prostonárodnějšími“. Vytýkal mu, jakožto autorovi gramatiky, tvary miluju, žiju, skryju.

Posudek *Krakowiáků* vyhrotil výrokem: „Jestliže náš drahý vlastenec, pan Václav Hanka po tomto sice jenom písemném oznámení nenahlídne blud svůj a jej budoucně neopraví, tedy – nechci jej ani drahým vlastencem jmenovati! My nechceme míti hatlaninu ze všech slovanských nářečí, ale chceme míti jazyk, jakým předkové naši mluvili, jakým i my mluvíme a píšeme.“⁵⁰

Redakce časopisu se tímto ocitla v nepříjemné situaci. Oba, Václav Hanka i František Ladislav Čelakovský, pro časopis pracovali a redakce nechtěla, aby „[...] mezi nima za příčinou posudku předeslaného snad nějaká půtka vzniknout měla“.⁵¹ Vybídli proto Hanku, aby se sám obhájil v *Odpovědi* připojené za hodnocením Čelakovského. Václav Hanka zareagoval slovy: „Z jaké příčiny krakoviáky překládány? První krakoviák sám povídá, abyste poznali pravého Poláka.“⁵² V obhajobě se Hanka zaměřil na výklad vytykaných gramatických a lexikologických jevů a konečný verdikt nechal na čtenářích: „Zdaž jest to klam a blud, že jazyk český s nejbližším spříznivcem svým jazykem polským se srovnává, po přečtení knížky této rozsoudí nestranní čtenářové sami. P. rec. zde hlasu nemá, neb jest, jak ze všeho viděti, příliš stranný.“⁵³

Spor na stránkách *Časopisu Českého muzea* byl jen pokračováním konfliktu započatém roku 1826. Toho roku se stal ruským ministrem osvěty Šiškov a chtěl zřídit

⁵⁰ ČELAKOVSKÝ, F. L. Nový spis v novém jazyku. *Časopis Českého museum*, 1834, s. 449-450.

⁵¹ *Časopis Českého museum*, 1834, s. 452.

⁵² HANKA, V. Odpověď. *Časopis Českého museum*, 1834, s. 453.

⁵³ HANKA, V. Odpověď. *Časopis Českého museum*, 1834, s. 455.

na ruské univerzitě katedru slovanských literatur. Zamýšlel za tímto účelem do Ruska povolat Pavla Josefa Šafaříka a Františka Palackého. Obrátil se s radou na Václava Hanku. Ten mu místo Františka Palackého vřele doporučil Františka Ladislava Čelakovského. Čelakovský byl z nabídky nadšený, o to více, že Šiškov plánoval založit všeslovanskou knihovnu a vytvořit slovanský slovník dle vzoru Lindeho.

Realizace zřízení katedry se ale oddalovala a koncem roku 1829 se plány změnilly docela. Místo katedry měla být vybudována knihovna a Hanka, Čelakovský a Šafařík se měli stát jejími knihovníky. Hanka také přišel s nápadem psát slovník přímo v Praze, ale ani Čelakovského, ani Šafaříka o myšlence neinformoval. Roku 1830 projekt ztroskotal docela. Čelakovský nemohl strávit, že přišel o tak lukrativní místo, a z neúspěchu obviňoval Hanku.⁵⁴

Poměr Čelakovského k Hankovi prošel během dvou desetiletí prudkým vývojem. Ve dvacátých letech 19. století Čelakovský Hanku obdivoval, okouzlen poctami, které mu přicházely z Ruska: „[...] Hanka je dokonalý muž, minulý týžden obdržel z Petrova stříbrnou medailí.“⁵⁵ Ódy na Václava Hanku pěl i v dopisech svým přátelům. Roku 1822 Čelakovský Kamarátovi sdělil:

„Našeho Hanku nalézám den ode dne milování hodnějšího, kdybych jej již tak dosti nemiloval. U něho se často těším v našem národ. Museum; přál bych ti abys jej poznati mohl.“⁵⁶

Po nezdaru s místem v Rusku ve třicátých letech 19. století dobré vztahy Čelakovského k Hankovi ochladly a negativně se vyhrtyly v souvislosti s *Krakoviáky*. Ostré výpady v *Časopise Českého muzea* nebyly ale nic proti tomu, jakým způsobem Čelakovský zesměšňoval Hanku ve své korespondenci. Karlu Vinařickému 11. prosince 1834 napsal:

„Teď jsme s panem Václavem čelem proti sobě. Jeho vykydnutí (přeložením to nemohu nazývat) Krakoviáků jste snad již viděl. Já

---

⁵⁴ ZÁVODSKÝ, A. *František Ladislav Čelakovský*. Praha: Melantrich, 1982, s. 41.

⁵⁵ *Korespondence a zápisky Františka Ladislava Čelakovského*. Vydal František Bílý. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1907, s. 77-78.

⁵⁶ *Korespondence a zápisky Františka Ladislava Čelakovského*. Vydal František Bílý. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1907, s. 150.

po přečtení této bídné mazanice nemohl v sobě utajiti žluči, a napsal jsem do Musejníka, co jsem za dobré uznával. Potřebí věru s osla toho lví kůži strhnouti.“⁵⁷

Karel Vinařický se zřejmě snažil domluvit Čelakovskému, aby zmírnil intenzitu útoků na Václava Hanku, ale Čelakovský si stále stál na svém a 28. ledna 1835 mu odpověděl:

„Vaše mínění a rada přátelská vzhledem literních těch hádek vděčně jest přijata i k srdci připuštěna. [...] ješto sám za pravdu dáti musíte předně, že jsem, mluvě o vadách přeložení samého neboli matlanice té, osobu všemožně šetřil, za druhé pak nejenom tuto, ale v každé podobné případnosti za povinnost si kladu a klásti budu (a to jste i Vy sám, i jiní přátelé naši přede mnou činili), jazyk nám tak drahý proti každému břídilovi takovému hájiti, a to tím více, čím více pověstí svou jakouž takouž literatuře naší uškozuje. Však se ten pokryský a sprostácký nadýmáč dost dlouho v dýmu tajil, i jiným ho do očí pouštěti uměl. Na jeho mazanici odpověditi se nikterak se ctí nedalo, a protož toho sobě nevšímám, ale dočkám se té doby, že ještě trochu větru z toho nafoukaného měchýře – z toho ohromného nic – vymačkám.“⁵⁸

Hanka si nenechal veřejné zostuzení líbit, a proto čekal na vhodný okamžik, kdy by mohl Čelakovskému vše vrátit. Příležitost se mu naskytl záhy. Dne 26. listopadu 1835 otiskly *Pražské noviny*, redigované Čelakovským, zprávu, v níž byl ruský car Nikolaj srovnáván s mongolskými chány kvůli projevu k nepokojům ve Varšavě.⁵⁹

Výtisk *Pražských novin* se dostal do rukou ruskému velvyslanci ve Vídni. Ten žádal okamžitou satisfakci. Čelakovský byl proto propuštěn z místa redaktora a zbaven postu suplujícího profesora české řeči na univerzitě. Otázkou zůstává, kdo ruského velvyslance upozornil na zprávu v novinách? Obecné podezření ukazovalo na Hanku, jak lze vyčíst z listu Čelakovského:

---

⁵⁷ *Korrespondence a zápisky Františka Ladislava Čelakovského II.* Vydal František Bílý. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1910, s. 359.

⁵⁸ *Korrespondence a zápisky Františka Ladislava Čelakovského II.* Vydal František Bílý. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1910, s. 361 n.

⁵⁹ ZÁVODSKÝ, A. *František Ladislav Čelakovský.* Praha: Melantrich, 1982, s. 277.

„Událost tato první den veliký hluk v Praze způsobila a všeobecné podezření padlo jednohlasně na známého zde jednoho zapsance ruského, kterýž Vaší hrab. Milosti též tajným býti nemůže. Podezření však toto jest téměř jistotou, pováží-li se, že týž zrádce sám jediný odtud jest v dopisování s ruským velvyslanectvím, že ouhlavním mým jest nepřítelem.“⁶⁰

Čelakovský „za odměnu“ Hankovi věnoval epigramy, otištěné roku 1837 ve sbírce *Padesátka z mé tobolky*, které vyvolaly novou vlnu pobouření. Epigram *Duplika na repliku* byl jakýmsi pokračováním polemiky mezi Hankou a Čelakovským o hodnotě překladu *Krakoviáků*.

Podobu-li kordu má neb šípu,
rád stavím se v souboj proti vtipu:
Před tebou však, Vácho, skládám braň,
v uctivosti maje vtipy
končící se ve dva cípy.⁶¹

V *Dobré vůli za skutek* se básník ptá, kam se poděla opera *Božena, česká kněžna*, kterou Hanka slíbil napsat. Roku 1819 ve druhém vydání *Písní* totiž uvedl jako ukázkou báseň *Božena*. A zůstalo jen u této ukázky.

Kamž poděla se Božena,
zdaž na věky nám ztracena?“
potomstvo se bude ptáti.
Hej, fuky to a prázdný chřest;
ukázkať z opery to jest,
kterou ten velký muž chtěl psáti.⁶²

---

⁶⁰ *Athenaeum*, 1886/1887, roč. IV, s. 164.

⁶¹ ČELAKOVSKÝ, F. L. *Padesátka z mé tobolky*. Praha: Verakion, 1937, s. 25.

⁶² ČELAKOVSKÝ, F. L. *Padesátka z mé tobolky*. Praha: Verakion, 1937, s. 27.

Prosba k bibliotékáři s podtitulem *Zohledu maličičkých knížeček velikého spisovatele* sarkasticky poukazuje na Hankovu zálibu ve vydávání knížek malého formátu.⁶³

Strážce knih! Kdyby se k tobě dostaly,
opatruj je jako dobrá matka,
aby folianti neumačkali,
tato nerozumná nemluvnátka.⁶⁴

Satirická báseň *Duetto* aneb *Učený manžel a neučená choť* se obrací na Hanku – udavače a vysmívá se jeho sebestřednosti, z dnešního pohledu srovnatelné s chováním mytologického Narcise.

Manžel se v básni chlubí ženě, že o něm byly po celém světě napsány verše, dostal několik diplomů, staví mu oslavné sloupy. Manželka mu nezúčastněně připomíná, jakým způsobem přišel ke své slávě, a že se stal kvůli těmto praktikám středem posměchu.

U: Ajhle, ženo, to je čest!
Sáhni, jak mi srdce klepe.
N: Šlaka mi to platno jest,
tím o mák nemám se lépe.
U: Zde máš listy, na mne básně
od západu, od východu.
N: Smějí se ti jednohlasně,
sobě děláš holou škodu.
U: Zde můj obraz, zde diplomy!
N: Kýž do toho bijí hromy!
U: A což toto - a což toto!
N: Dost jsi dlouho žebрал o to:
U: Na Kamčatce sloup mi strojí,
slyš, co tuto o mně stojí.

---

⁶³ Např. sbírka *Dvanáctero písní* (1815) měla rozměr 13 x 18 cm.

Sbírka *Dvanáctero písní II* (1816) měla též rozměr 13 x 18 cm.

Krakoviáky aneb Písně národní polské (1835) byly vydány ve formátu 12 x 23 cm.

⁶⁴ ČELAKOVSKÝ, F. L. *Padesátka z mé tobolky*. Praha: Verakion, 1937, s. 18.

N: Sloup nesloup – to všechno málo –
když by to jen jinde stálo!
U: Já se zblázním samou slávou,
ajhle, ženo, to je čest!
N: Šlaka mi to platno jest!⁶⁵

O zklidnění vypjaté situace mezi oběma muži můžeme mluvit v roce 1838, kdy se Čelakovský stal knihovníkem v rodině Kinských.⁶⁶ Hanka nadále svědomitě plnil funkci knihovníka Národního muzea.⁶⁷

3.3 Rukopis královédvorský, Hankův vzestup a pád

Slávu a uznání doma i za hranicemi mu přinesl objev *Rukopisu královédvorského*, sbírka epických, lyrických a lyrickoepických skladeb, hlásící se dobou vzniku převážně do 13. století. Velkých poct se mu dostalo hlavně z Ruska. Svědčí o tom četná korespondence s ruskými ministry, udělená vyznamenání a zasláné dary. František Ladislav Čelakovský roku 1821 Plánkovi napsal (přesné datum neuvedeno):

„Rozmilý příteli! Zamrzlý Jene!

[...] Hanka minulý týžden obdržel z Petrova [...] výtisk překrásného přeložení Rukopisu Královédvorského Ruštinou; v Polském též vyšel. Vidíte vlastenče! tak i Rusové české zásluhy uznávají, jenom Čechové ne; jenom dvůr Rakouský ne.“⁶⁸

Ani Hanka k Rusku nezůstal nevšímavý. Svůj obdiv ke všemu slovanskému, s centralizací na vše ruské, stavěl rád na odív ve svých básních, rusofilství pocítujeme

---

⁶⁵ ČELAKOVSKÝ, F. L. *Padesátka z mé tobolky*. Praha: Verakion, 1937, s. 19-20.

⁶⁶ ZÁVODSKÝ, A. *František Ladislav Čelakovský*. Praha: Melantrich, 1982, s. 279.

⁶⁷ OTRUBA, M. Václav Hanka. In *Lexikon české literatury 2/I*, H-J. Praha: Academia, 1993, s. 58.

⁶⁸ *Korespondence a zápisky Františka Ladislava Čelakovského*. Vydal František Bílý. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1907, s. 77-78.

také v torzu libreta *Božena, česká kněžna*.⁶⁹ Správně vytušil výhody kontaktů, jež mu mohly dopomoci v kariérním postupu.⁷⁰

Originál *Rukopisu královédvorského* věnoval nově založenému Vlasteneckému muzeu. Vřelé gesto mu zde od roku 1823 zajistilo pozici stálého knihovníka.

O rok dříve, roku 1822, se Václav Hanka oženil. Zaneprázdněný činností v Muzeu, cestováním a psaním neměl na ženu mnoho času, a tak úspěchy na poli vědeckém byly nutně vykoupeny ne právě šťastným rodinným životem. Barbora Mádlová, o devět let mladší než Václav, patřila k typům bytostí trpících samotou (a to i přesto, že žili v jedné domácnosti s její matkou a sestrou), se sklonem k zádumčivým náladám, trápících se navíc bezdětným manželstvím. Takovou ji zachytil roku 1826 malíř Antonín Machek jako protějšek k obrazu jejího manžela. Výstižně popsal olejomalbu Lubomír Sršeň ve studii *Specifika biedermeierského portrétu v Čechách*: „Podobizna je stylizována do výrazně romantické noty. Není to ovšem romantismus tvůrčího, vlasteneckého zápalu. Je to opačné ladění romantismu – pasivní, introvertní, snivé. Machek ho vyjádřil především oddaným, něžně smutným, poněkud melancholickým pohledem mladé ženy, jemným, trochu nuceným úsměvem, polohou rezignovaně a nečinně odpočívajících rukou, atributem knížky manželových písní a kulisou vzrostlé zeleně na pozadí.“⁷¹ Hanka se ji v dopisech, které posílal z cest, snažil alespoň utěšit milými slovy. Ve zprávě poslané ze zámku z Děčína 10. srpna 1830 v závěru stojí:

„Já doufám, že již zdravější jsi. [...] a prosím, abys o své zdraví pečovala, abych tě radostnější našel nežli si byla dyž jsem odjížděl. [...] měj se dobře a pamatuj na svého nejvěrnějšího a nejupřímnějšího Václava.“⁷²

O několik let později se v listu Janu Norbertu Neuberkovi vyznával z pokračující neutěšené manželské situace. Manželé Hankovi se měli stěhovat do nového bytu do Nostického paláce. Barbora ale stěhování do neznámého prostředí velice špatně

---

⁶⁹ Viz kapitola *Božena, česká kněžna*.

⁷⁰ Roku 1830 přišla oficiální ruská nabídka, aby Václav Hanka, František Ladislav Čelakovský a Pavel Josef Šafařík odcestovali do Ruska, kde by založili a vedli katedru slovanských jazyků. Z realizace nakonec sešlo (OTRUBA, M. Václav Hanka. In *Lexikon české literatury 2/I*, H-J. Praha: Academia, 1993, s. 58).

⁷¹ SRŠEŇ, L. Specifika biedermeierského portrétu v Čechách. In *Biedermeier v českých zemích*. Praha: KLP, 2004, s. 172.

⁷² LA PNP, fond Václav Hanka, korespondence vlastní, odeslaná, Hanka Václav Hankové Barboře.

nesla. Bydlení prý přirovnávala k temnému žaláři. Václav Hanka situaci komentoval slovy: „[...] náchylna jest k pláči, a v tom bytu by mi od pláče docela oslepla.“⁷³

Nakonec to byla Barbora, kdo se stal v nejhroších časech manželovou oporou a stála po jeho boku až do smrti. Přežila ho o osm let.

Změny v dosud zdařilém Hankově životě nastaly po roce 1848. Revolučních událostí se účastnil ještě jako vážená osobnost (účast při jednáních Národního výboru, člen Slovanského sjezdu, předseda Slovanské lípy), ale zanedlouho se začaly ozývat hlasy, které napadaly hodnověrnost památek objevených Václavem Hankou. Podezření přišlo od Pavla Josefa Šafaříka. Roku 1849 zpochybnil věrohodnost *Libušina proroctví*, následoval spor s Franjo Miklošičem na stránkách *Časopisu Českého muzea*. Václav Bolemír Nebeský upozornil na podivné manipulace s *Rukopisem královédvorským*.⁷⁴

K prvnímu většímu útoku na *Rukopis královédvorský* došlo v roce 1858 na stránkách pražského politického deníku *Tagesbote aus Böhmen*, redigovaném Davidem Kuhnem. Byla v něm publikována série anonymních článků pod názvem *Handschriftliche Lügen oder paleographische Wahrheiten*, jež napadaly pravost *Rukopisu královédvorského* a označily nálezce Václava Hanka za autora.⁷⁵

V ironicky zabarvených člancích chtěl anonym záměrně rozvířit vlnu pochybností o původnosti skladeb, které byly kladeny dobou vzniku do 13. století. *Rukopis královédvorský* uváděl do analogie s *Libušiným proroctvím*. Hankovi vzkazoval, že pokud v Čechách existovala nějaká „staročeská“ písarská škola, zřejmě s ní musel být v úzkém spojení, když roku 1848 našel *Libušino proroctví*. Články ukončil neznámý autor požadavkem, aby byl *Rukopis královédvorský* podroben odborné zkoušce pravosti.⁷⁶

Obsah pěti článků a jízlivý tón, to vše vyvolalo u české inteligence značné rozhořčení. František Palacký na ně zareagoval stejnomennou polemikou v *Bohemii*, kde mezi řádky vyjadřoval domněnku, že ne smysl po pravdě, ale tendence politické, respektive zájmy policie, byly důvodem vzniku těchto pamfletů.⁷⁷ Z autorství byl podezříván Václav Bolemír Nebeský. Nebeský se obhájil veřejným prohlášením

⁷³ SKLENÁŘ, K. *Obraz vlasti: Příběh Národního muzea*. Praha: Paseka 2001, s. 176.

⁷⁴ HANUŠ, J. Václav Hanka. In *Ottův slovník naučný X*, G-H. Praha: J. Otto, 1896, s. 847.

⁷⁵ AN. Handschriftliche Lügen oder paleographische Wahrheiten. *Tagesbote aus Böhmen*, 1858, č. 276, 285, 289, 292, 299.

⁷⁶ ROUBÍK, F. Účast policie v útoku na rukopisy roku 1858. In *Od pravěku k dnešku*. Díl II. Praha: Historický klub, 1930, s. 441-442.

⁷⁷ PALACKÝ, F. Handschriftliche Lügen und paleographische Wahrheiten. *Bohemia: Deutsche Zeitung*, 5. listopadu 1858, s. 949.

v *Bohemia* a popřel jakoukoli účast na sérii článků otištěných v *Tagesbote aus Böhmen*.⁷⁸

Václav Hanka neotálel a 9. listopadu 1858 zažaloval redaktora Kuhna pro poškození dobré pověsti. Soud uznal Davida Kuhna vinným a odsoudil ho na dva měsíce do vězení.⁷⁹

Anonym zůstal ještě dlouho neodhalen. Když v roce 1913 zemřel v Praze Antonín Zeidler, bývalý ředitel univerzitní knihovny, vyšlo najevo, že on stál za sérií článků z *Tagesbote aus Böhmen*.⁸⁰

Podle historika Františka Roubíka, zabývajícího se politickým pozadím *Rukopisu královédvorského*, musíme spatřovat v prvním útoku na původnost *Rukopisu královédvorského* jednu z mnohých ukázek tehdejší policejní praxe, jež „měla vést v oné době k oslabení resistenční síly českého živlu v boji proti germanisujícímu absolutismu“.⁸¹

Ať již byl Václav Hanka spoluautorem *Rukopisu královédvorského*, nebo ne, z dnešního hlediska lyrickým, epickým a lyrickoepickým skladbám nemůžeme upřít vysokou básnickou hodnotu. Těchto kvalit si byli vědomi i hudební skladatelé (Hankovy současníci). Již od doby nálezů (1817) přistupovali k jejich zhudebnění, či alespoň zpracovávali určité náměty v operách, symfonických básních apod.⁸²

---

⁷⁸ *Bohemia: Deutsche Zeitung*, 20. prosince 1860, s. 1412.

⁷⁹ KOPECKÝ, V. *Plno záhad kolem Hanky*. Praha: Konfrontace Curych, 1981, s. 9, 60-61.

⁸⁰ ROUBÍK, F. Účast policie v útoku na rukopisy roku 1858. In *Od pravěku k dnešku*. Díl II. Praha: Historický klub, 1930, s. 448-449.

⁸¹ ROUBÍK, F. Účast policie v útoku na rukopisy roku 1858. In *Od pravěku k dnešku*. Díl II. Praha: Historický klub, 1930, s. 449.

Dne 29. září 1857 proběhlo slavnostní odhalení sochy mýtického pěvce Zájboje od Františka Wagnera na náměstí v Hradci Králové. Akce nezbudila mezi pražskou inteligencí velkou pozornost. Čestným hostem byl ovšem Václav Hanka, jenž právě ve Dvoře Králové nalezl roku 1817 *Rukopis královédvorský*.

O slavnost ve Dvoře Králové se policejní úřad začal zajímat poté, když o ní v prosinci 1857 bylo referováno v *Neue Preussische Zeitung*. Na základě zprávy v periodiku byly pražské úřady policií vyzvány, aby dodatečně podaly informace o této „demonstrativní prý národní slavnosti“ (ROUBÍK, F. Účast policie v útoku na rukopisy roku 1858. In *Od pravěku k dnešku*. Díl II. Praha: Historický klub, 1930, s. 435-436).

⁸² Na tomto místě uvádíme zhudebnění textů a námětů, která dobou vzniku spadají do období Hankova života (viz LUDVOVÁ, J. Hankovy padělky v české hudbě. *Hudební věda* 1990, roč. 27, č. 4, s. 316-319).

Zhudebnění textů

KNÍŽE, F. M. Vyšehrad. In *Patery písní pro jeden hlas při kytáře neb fortepianu, v hudbu uvedených a obětovaných svěmu příteli a vlastenci Václavu Růžičkovi*. Op. 18, [1819].

TOMÁŠEK, V. J. *Starožitné písně královédvorského rukopisu*. Op. 82, 1823.

HANSLICK, E. *Milostná píseň pod Vyšehradem*. Op. 6, [1846].

RENNER, A. *Skřivánek*. Píseň vyšla jako příloha *Cecilie* 1849, r. 2, č. 3.

SKUHERSKÝ, F. Z. *Tři písně z Rukopisu královédvorského* (Skřivánek – Opuštěná – Růže), [1850].

LOMNICKÝ, F. *Kytice. Písně z královédvorského rukopisu*. Op. 15, 1858.

3.4 Václav Hanka a hudba

Sledujeme, že Hankův vztah k hudební kultuře se začal rozvíjet po příchodu na pražská studia. Hudební skladatele umělých písní zaujal svými zdařilými básnickými pokusy, vyznačujícími se prostým, zpěvným tónem.

Určitou představu si můžeme vytvořit na základě *Českého národního zpěvníku* s podtitulem *Písně české společnosti 19. století* (1940), ve kterém nalézáme čtrnáct písní na slova od Václava Hanky.⁸³ *Český národní zpěvník* byl výsledkem rozsáhlého výzkumu, který v první polovině 20. století provedli muzikolog Robert Smetana a literární historik a kritik Bedřich Václavek. Z obrovského množství dobových zpěvníků 19. století vybrali nejtypičtější a nejhojněji zpívané písně té doby. Zjistili, že k frekventovaným písním *Společenského zpěvníku českého* (1851, 1857), *Nápěvů ke Společenskému zpěvníku českému* (1852), *Českého zpěvníčku* (1855), *Nápěvů k Českému zpěvníčku* (1856), *Hlaholu* (1861), *Zpěvného věnce* (1864, 1865) patřily tyto písně na slova Václava Hanky: *Čekání*, *Vyprovázení*, *Plaché dívčiny*, *Sen*, *Zastaveníčko – Když už všecko spočívá*, *Zastaveníčko – Luna jasně svítí*, *Zdenka*, *Kozák*, *Modré oči*, *S Bohem*, *Mládenec u potoka*, *Chaloupka*, *Poděbradská*, *Na sebe*.⁸⁴

Použití námětů

ŠKROUP, F. *Libušin sňatek*, komp. 1835.

AMBROS, A. W. *Libuša's Prophezeinhung*, komp. 1840.

ZVONAŘ, J. L. *Záboj*, komp. 1859–1862.

⁸³ MELIŠ, E. – BERGMANN, J. *Průvodce v oboru českých tištěných písní pro jeden nebo více hlasů (od roku 1800 do 1862)*. Praha: E. Meliš: J. Bergmann, 1863.

⁸⁴ *Čekání – Český zpěvníček* (1855), *Zpěvný věnec* (1865).

Vyprovázení – PICHL, J. *Společenský zpěvník český* (1851), MARTINEC, F. *Nápěvy ke Společenskému zpěvníku českému* (1852).

Plaché dívčiny – PICHL, J. *Společenský zpěvník český* (1851), MARTINEC, F. *Nápěvy ke Společenskému zpěvníku českému* (1852).

Sen – *Český zpěvníček* (1855), TOBIÁŠEK, J. – MALOCH, A. *Nápěvy k Českému zpěvníčku* (1856).

Zastaveníčko – PICHL, J. *Společenský zpěvník český* (1857), MARTINEC, F. *Nápěvy ke Společenskému zpěvníku českému* (1852).

Zastaveníčko – Český zpěvníček (1855), TOBIÁŠEK, J. – MALOCH, A. *Nápěvy k Českému zpěvníčku* (1856).

Zdenka – PICHL, J. *Společenský zpěvník český* (1851), MARTINEC, F. *Nápěvy ke Společenskému zpěvníku českému* (1852).

Kozák – PICHL, J. *Společenský zpěvník český* (1851), MARTINEC, F. *Nápěvy ke Společenskému zpěvníku českému* (1852).

Modré oči – *Český zpěvníček* (1855), *Zpěvný věnec* (1864).

S Bohem – *Český zpěvníček* (1855), TOBIÁŠEK, J. – MALOCH, A. *Nápěvy k Českému zpěvníčku* (1856).

Mládenec u potoka – PICHL, J. *Společenský zpěvník český* (1851), MARTINEC, F. *Nápěvy ke Společenskému zpěvníku českému* (1852).

Chaloupka – PICHL, J. *Společenský zpěvník český* (1851), MARTINEC, F. *Nápěvy ke Společenskému zpěvníku českému* (1852).

Poděbradská – *Zpěvník slovanský II* (1848).

Texty vybraných písní souzní se základními proudy Hankovy poetiky. Objevíme mezi nimi jak ohlasy lidové poezie (zvláště ruské),⁸⁵ tak texty s milostnými motivy.

K písni milostné se svým vzevřením hlásí *Čekání* (*Jak se ten měsíček*) na melodii neznámého autora.

Ukázka 1 (*Čekání*)⁸⁶

Označení anonym nalezáme i u písní lyrických *Sen*, *Zdenka*, *S Bohem a Mládenec u potoka*. skladba

Písně *Vyprovázení* a *Kozák* představují typ písní, jejichž melodie se opírají o lidový nápěv. U *Vyprovázení* se stala zdrojem česká lidová píseň, *Kozák* byl ohlasem ruského hudebního folkloru.

Ukázka 2 (*Vyprovázení*)⁸⁷

Ukázka 3 (*Kozák*)⁸⁸

Svým charakterem se ke skupině milostných písní řadí také *Modré oči* ve zhudebnění Theodora Bradského.

Na sebe – BARÁK, J. – PŘERHOF, H. – VILÍMEK, J. *Hlahol* (1861), *Zpěvný věnec* (1864).

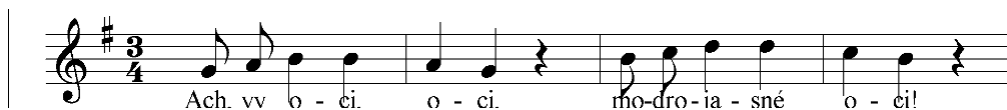
⁸⁵ U Hanky nemůžeme mluvit o ohlasové poezii, jak ji známe z podání Čelakovského. Hanka sice vycházel z ducha lidové poezie, ale nevytvářel vlastní básně, pouze imitoval a přebíral z lidové slovesnoti celé verše nebo motivy a doplňoval je o nové části.

⁸⁶ VÁCLAVEK, B. – SMETANA, R. *Český národní zpěvník*. Praha: Svoboda, 1949, s. 87.

⁸⁷ VÁCLAVEK, B. – SMETANA, R. *Český národní zpěvník*. Praha: Svoboda, 1949, s. 103.

⁸⁸ VÁCLAVEK, B. – SMETANA, R. *Český národní zpěvník*. Praha: Svoboda, 1949, s. 136.

Ukázka 4 (*Modré oči*)⁸⁹

Báseň *Plaché dívčiny* na hudbu Václava Horáka opouští lyrický nádech, dosud přítomný u předchozích ukázek, a za doprovodu durové tóniny zesměšňuje cudnost mladých dívek.

Proč se upejpáte,
plaché dívčiny?
Proč se ukrejšváte
jako nevinny?
Vímť já vaše spády,
že jste s hochy rády;
proč se upejpáte, plaché dívčiny?⁹⁰

Ukázka 5 (*Plaché dívčiny*)⁹¹

Zastaveníčka *Když už všechno spočívá a Luna jasně svítí* na melodii Františka Maxe Knížete reprezentují typy lyrických a milostných písní, které se svým výrazem odpoutávají od lidové písně. Zhudebnění Františka Maxe Knížete přispěla k veliké popularitě Hankových básní, jak dokládá poznámka ve vydání *Hankových písní* z roku 1831.⁹²

Ukázka 6 (*Luna jasně svítí*)⁹³

⁸⁹ VÁCLAVEK, B. – SMETANA, R. *Český národní zpěvník*. Praha: Svoboda, 1949, s. 137.

⁹⁰ VÁCLAVEK, B. – SMETANA, R. *Český národní zpěvník*. Praha: Svoboda, 1949, s. 137.

⁹¹ VÁCLAVEK, B. – SMETANA, R. *Český národní zpěvník*. Praha: Svoboda, 1949, s. 104.

⁹² HANKA, V. *Hankovy písně*. Praha: Jan Hostivít Pospíšil, 1831, s. 124.

⁹³ VÁCLAVEK, B. – SMETANA, R. *Český národní zpěvník*. Praha: Svoboda, 1949, s. 132.

Ukázka 7 (*Když už všechno spočívá*)⁹⁴

O manželské lásce a teple domova sní mládenec v písni s výstižným názvem *Chaloupka*. Autorem hudby byl Josef Václav Rosenkranc.

Ukázka 8 (*Chaloupka*)⁹⁵

Podle Hankova životopisce Legis-Glückseliga vůbec první básní, kterou Hanka napsal, byla vlastenecká báseň *Na sebe*.⁹⁶ Hanka v ní věří nejen v budoucnost češtiny, ale i českého národa.

Porodila mne moje matička,
porodila mne v krásné vesny den.
V krásný jarní den v zeleném sadě,
mezi růžemi, mezi růžemi plnokvětými.
Zahovořila moje matička:
„Kdybich věděla, moje robátko,
že z tebe bude věrný, zdárný Čech;
ovinula bych tebe růžemi, tebe růžemi libovonnými.“
Zahřmělo nebe.
„Kdybich věděla, drahé robátko,
že z tebe bude lichý, zrádný Čech,
opletla bych tebe krutou rohoží,
s krutou rohoží v trní hodila.“⁹⁷

⁹⁴ VÁCLAVEK, B. – SMETANA, R. *Český národní zpěvník*. Praha: Svoboda, 1949, s. 131.

⁹⁵ VÁCLAVEK, B. – SMETANA, R. *Český národní zpěvník*. Praha: Svoboda, 1949, s. 150.

⁹⁶ GAGAN, J. Václav Hanka [online]. 1. 1. 2011 [cit. 26. 11. 2011]. <<http://kix.fsv.cvut.cz/~gagan/jag/rukopisy/osobnost/hanka/hanka-1.htm>>.

⁹⁷ VÁCLAVEK, B. – SMETANA, R. *Český národní zpěvník*. Praha: Svoboda, 1949, s. 277-278.

Hanka si na básni zřejmě dost zakládal, protože si k ní nechal namalovat i obrázek. Josef Jireček k ilustraci v *Časopise Českého muzea* nesouhlasně poznamenal: „Známá ješitnost Hankova nad to jeví se v tom, že si k vydání 1819 u C. Funka objednal obrázek k básni Na sebe, ježž pak G. Döblerem vyríti dal. Umělec ovšem přepodivně věc pojal. Na obraze vidí se totiž prostovlasá ženština s dítětem v náručí, jako nějaká dětovrahyně, uprostřed lesa, mezi stromy jakás indiánská chata a na zachmuřené obloze dva blesky, kdežto se předce v písni praví o matičce, že syna porodila v krásné Vesny den, v krásný jarní den v zeleném sadě mezi růžemi plnokvětými.“⁹⁸

Podle Jana Máchala Hanka při kompozici básně vyšel ze dvou písní, ruské a srbské. Začátek převzal z ruské písně:

Породила да меня матушка,
Породила государыня.⁹⁹

Poté pokračoval (formálně inspirován) srbskou písní:

Сди мома на високо,
на високо на широко,
свилу преде, гайтанъ плете,
с гайтаномъ се разговара:
Да я знадемъ, мой гайтане!
Да ће тебе младъ носити;
свиломъ бы те оплетала,
златомъ бы те увіяла,
а бисеромъ накитила.¹⁰⁰

Josef Theodor Krov ke zhudebnění básně přistoupil z hlediska jejích přímých jazykových promluv. Úvodní řeč básníka opatřil melodií v tónině A dur. Pro přímou řeč matky („Kdybych věděla, moje robátko, že z tebe bude věrný, zdárný Čech“) zvolil

---

⁹⁸ JIREČEK, J. Hankovy původní básně od 1813 do 1819. *Časopis Musea Království českého*, 1879, s. 357.

⁹⁹ *Hankovy písně a Prostonárodní srbská muza, do Čech převedená*. Editor Jan Máchal. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1918, s. XXXI.

¹⁰⁰ *Hankovy písně a Prostonárodní srbská muza, do Čech převedená*. Editor Jan Máchal. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1918, s. XXII.

formu recitativu. Matčin strach z toho, že ze syna vyroste „zrádný Čech“, podbarvil stejnojmennou tóninou a moll harmonickou.

Ukázka 9 (*Na sebe*)¹⁰¹

Po-ro-di-la mne mo-je ma-ti-ěka.
 no-ro-di-la mne

Píseň *Poděbradská*, známá pod názvem *Moravo, Moravo* je příkladem písně, jejíž melodie se od původní kompozice Ludvíka rytíře z Dietrichu odchýlila natolik, že začala ve společnosti kolovat v několika verzích, připomínající původní hudební dílo jen náznakově melodickými obrysy.

Původní skladba Ludvíka rytíře z Dietrichů se od nápěvu vžitém v českém prostředí lišila jak taktem, který byl původně 2/4, tak i melodickou dikcí celé druhé části melodie.

Ukázka 10 (*Moravo, Moravo*)¹⁰²

Mo-ra-vo. Mo-fa-vo. Mo-fa-vc-ko mi-lá

Následující ukázka prezentuje znění, jež se stalo základem pozdější hudební tradice této písně.

Ukázka 11 (*Moravo, Moravo*)¹⁰³

Mo-ra-vo. Mo-fa-vo. Mo-ra-vc-ko mi-lá!

Hankovy básně (převážně s milostnými motivy) byly zhudebněny převážně během jeho života. Snad nejvýznamnější v této oblasti byla spolupráce s Václavem

¹⁰¹ VÁCLAVEK, B. – SMETANA, R. *Český národní zpěvník*. Praha: Svoboda, 1949, s. 276-277.

¹⁰² SOUČEK, S. *Dvě pozdní mystifikace Hankovy*. Praha: Akademie věd a umění, 1924, s. 86.

¹⁰³ VÁCLAVEK, B. – SMETANA, R. *Český národní zpěvník*. Praha: Svoboda, 1949, s. 257.

Janem Tomáškem, jenž zhudebnil Hankovy básně ve třech písňových sbírkách.¹⁰⁴ Po Hankově smrti zájem o zhudebnění jeho textů opadl.

3.5 Sběr lidových písní

Nejen produkce umělých písní, ale i zvýšení zájmu o lidové písně patřilo k základním trendům obrozenské doby. Čeští učenci šli správným směrem, protože pokud chtěli poznat národnostní a jazykové poměry, lidová tvorba v sobě skrývala bohatý materiál k výzkumu.¹⁰⁵

Na dobový trend zareagovala roku 1819 *Společnost přátel hudby* vyhlášením sběru lidových písní, která se týkala i Čech a Moravy.¹⁰⁶ Pozorujeme, že projekt vyvolal u obrozenců značné ohlasy. V dopise Vlastimila Kamarýta Františku Ladislavu Čelakovskému z roku 1819 čteme:

„Zhejřilý Františku?

Kdepaks běhal, a kdes nyní? Jsili pak předc doma? Cobych tobě psal, nevím, ale z pokuty tvého toulání neveselou tobě piši novinu. Předevzals sobě zbíratí hláholy národa prvotního, však věz že již dávno kantorům (jak říkáme) žádost a nařízení dané bylo, aby národních písní co kdo může zbírali a zaslali.“¹⁰⁷

Václav Hanka nezůstal stranou veškerého dění a do sběru písní se aktivně zapojil, dokonce natolik horlivě, že jeho snahu lehce ironicky okomentoval Vlastimil Kamarýt ve zprávě (9. ledna 1820) Františku Ladislavu Čelakovskému takto:

---

¹⁰⁴ *Šestero písní v hudbu uvedených pro jeden hlas při fortepianu* (1813), *Šestero písní pro jeden hlas při fortepianu* (1814), *Šestero českých písní od Václava Hanky s průvodem fortepiana* (1823). Více o vztahu Václava Hanky a Václava Jana Tomáška viz kapitola *Václav Hanka a Václav Jan Tomášek*.

¹⁰⁵ Podle Heleny Klementové se samotné sběratelství národních památek (zprvu šlo o lidové písně) více rozvinulo až na výzvu Václava Hanky, kterou anonymně otiskl 22. srpna 1814 v *Prvotinách pěkných umění* Jana Norberta Hromádky (KLEMENTOVÁ, H. *Zpytatelé památek národních* Jakub Malý a Wolfgang Adolf Gerle. In *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století*. Praha: ÚČL AV ČR, 2004, s. 203).

¹⁰⁶ Sběr lidových hudebních projevů v zemích rakouské monarchie inicioval tajemník vídeňské Společnosti přátel hudby Josef Sonnleithner (1766–1831). Akce vešla do všeobecného povědomí jako guberniální sbírka. Sběr se týkal zejména kostelních a profánních písní. Zapojili se do něj i sběratelé na venkově (KOPECKÝ, J. *Přehled dějin hudby 19. století*. Olomouc: UP, 2007, s. 42; *Slovník české hudební kultury*, 1997, s. 204).

¹⁰⁷ *Korrespondence a zápisky Františka Ladislava Čelakovského*. Vydal František Bílý. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1907, s. 14-15.

„A ten spropadený Hanka! Tu chceme sebíratí národní písňě – Hanka nás předešel; tu se zanáším myšlinkou, že bych tak pomalu přeložil Idyly Gesnerovy – a hle „Idyly Gesnerovy od Hanky“ čtu v letošním kalendáři. Tak jest, sero venientibus ovsa. Ale dobře, čím dřív, tím líp, a snad bych já je nebyl tak hesky přeložil.“¹⁰⁸

Rozvíjející se česká folkloristika s sebou ale přinesla řadu nejasností. Jak pracovat se zapsaným materiálem? Autentické záznamy nebyly přijímány s nadšením. Navíc v českém prostředí převládaly prudérní názory, že pokud mají folklorní sbírky, ať již prozaické nebo básnické, reprezentovat český národ, musí z nich být vypuštěny vulgární a erotické motivy.¹⁰⁹ Vladimír Macura ve stati *Sex a tabu* upozornil, že daný stav se promítl do celé oblasti literatury. Konstatuje: „Literatura se v 19. století jednoznačně vyhýbala zobrazení pohlavního aktu a již pouhé méně konvencionalizované náznaky toho, že se něco stalo, byly obecně vnímány jako neetická porušení literární, ale i širěji – společenské normy. Pracovalo se s opatrnými ustálenými opisy, ať již z tradičního metaforického rejstříku vojenského nebo přírodního.“¹¹⁰ Pražská cenzura kvůli přebujelé erotice nechtěla povolit některé Hankovy básně z druhého svazku *Dvanáctera písní*.

Sen (3. – 6. sloka)

Přišed ke mně můj Milý
polehounku zticha
poslouchat, zdaž Milenka
jeho spí, jak dýchá.

---

¹⁰⁸ *Korrespondence a zápisky Františka Ladislava Čelakovského*. Vydal František Bílý. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1907, s. 29-30.

¹⁰⁹ KLEMENTOVÁ, H. Zpytatelé památek národních Jakub Malý a Wolfgang Adolf Gerle. In *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století*. Praha: ÚČL AV ČR, 2004, s. 203-209.

¹¹⁰ MACURA, V. *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. In *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. Praha: Academia, 1999, s. 10.

Rozhalil mě za ňadry
zlehka roušku sněžnou,
a tu s tváří zardělou
dal mě růži něžnou.

Sám pak k sobě hovořil:
„Zdaž to býti může?
Jistě její tvářinky
zahanbují růže.“

Nemoha se udržet
vroucnosti již více,
klek a líbal poprvé
usta má i líce.¹¹¹

Obrátil se tedy na vídeňskou cenzuru, kde Kopitar jejich publikování odsouhlasil.¹¹²

3.6 Václav Hanka a hudební umělci (Chopin, Liszt)

Po objevení *Rukopisu královédvorského* a vydání prací filologických a literárně historických se Václav Hanka ve dvacátých letech 19. století těšil značné popularitě. Stala se z něj rázem ikona, kterou začali navštěvovat při svých návštěvách Prahy umělci téměř z celé Evropy.

Roku 1829 Hanku ve Šternberském paláci na Hradčanech navštívil mladý Fryderyk Chopin se svými přáteli, podnikající v té době studijní cestu po Evropě.¹¹³ Chopin tehdy odmítl v Praze uspořádat jakýkoli hudební koncert. „Zde totiž strhali i Paganiniho, nebudu si tedy zahrávat,“ psal své rodině z Prahy 22. srpna 1829.¹¹⁴

---

¹¹¹ *Hankovy písně a Prostonárodní srbská muza, do Čech převedená*. Editor Jan Máchal. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1918, s. 75.

¹¹² *Hankovy písně a Prostonárodní srbská muza, do Čech převedená*. Editor Jan Máchal. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1918, s. XVII.

¹¹³ Viz kapitola *Václav Hanka a Fryderyk Chopin*.

¹¹⁴ *Chopin: Listy rodině a přátelům*. Jaroslav Simonides (ed.). Praha: Státní hudební nakladatelství, 1961, s. 78.

Houslový virtuózní rok před tím u Pražanů skutečně neuspěl a na jeho adresu dopadla nelichotivá hodnocení.¹¹⁵

Poněkud úsměvnou se z dnešního pohledu jeví spojitost Václava Hanky k Franzovi Lisztovi. Liszt při první návštěvě Prahy v roce 1840 zavítal za doprovodu Jana Bedřicha Kittla do vyhlášeného salonu hraběnky Elisy Šlikové v paláci na Ferdinandově třídě.¹¹⁶ Hraběnka Šliková hrála na klavír, zpívala, komponovala, psala básně. O to raději se obklopovala umělci a finančně jim vypomáhala. Vřele přijala i Liszta a vyzvala ho, aby zahrál na klavír. Okamžiky, které následovaly, barvitě vylíčil Bohumil Plevka v knize *Liszt a Praha*: „[...] usedne ke klavíru, když je o to požádán – a jak by mohl být nepožádán? – a nebyl by to ani on, kdyby si přítomné nenaklonil improvizacemi na české národní písně. [...] Snad aby se odvděčil za vřelé přijetí příslušníků národa, [...] snad podnícen romantickým duchem doby a svými skladatelskými záměry, vyslovil Liszt přání poznat nějakou husitskou píseň, kterou by zpracoval formou tehdy módních parafrází. Husitský chorál *Ktož jsú boží bojovníci* nebyl obecně znám, a proto, snad aby zachránila situaci nebo z nevědomosti, nabídla hraběnka Šliková Lisztovi píseň *Těšme se blahou nadějí*.“¹¹⁷

V souvislosti s uvedenou písní skutečně nemůžeme mluvit o husitském chorálu, jak potvrzuje i Stanislav Souček na základě jejího podrobného rozboru.¹¹⁸ Ten s největší pravděpodobností označuje za jejího autora Václava Hanku. Rekonstruuje vývoj písně následovně: Josef Theodor Krov složil melodii i text *Těšme se sladkou nadějí* v Mohuči v době vrcholící polské revoluce (vedle českého textu obsahovala i německý překlad).

---

¹¹⁵ Vlastislav Plánek Františku Ladislavu Čelakovskému (ve Strakonících dne 30. prosince 1828): „Mate prej tám míti jakéhosi divotvorce Vlacha jménem Paganíny z hrdelného vezení puštěného, jenž se co nekdy náš Dalibora naučil na jednu strunu na housle housti. k podivení mezi časý! [...] Profesor Miler prej se nad tím velmi zlobí že Pražane toho mladého Orfeusa málo váží.“ (*Korrespondence a zápisky Františka Ladislava Čelakovského*. Vydal František Bílý. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1907, s. 404.)

Antonín Müller, profesor estetiky na pražské univerzitě, byl referentem v německých pražských časopisech o literárním, hudebním a divadelním životě (*Korrespondence a zápisky Františka Ladislava Čelakovského*. Vydal František Bílý. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1907, s. 404).

František Ladislav Čelakovský Vlastilavu Plánkovi (v Praze 2. ledna 1829): „O vlaském Daliborovi Vám mnoho povědítí nemohu, anoť jsem ho neslyšel. To však se praví, že jak vznešená a umělecká hra jeho, tak též nízká a špinavá jeho duše.“ (*Korrespondence a zápisky Františka Ladislava Čelakovského*. Vydal František Bílý. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1907, s. 406.)

¹¹⁶ Franz Liszt v Praze koncertně vystoupil třikrát, a to v roce 1840, 1846, 1858 (VÍT, P. Doba národního probuzení (1810–1860). In *Hudba v českých dějinách: od středověku do nové doby*. Praha: Supraphon, 1989, s. 315).

¹¹⁷ PLEVKA, B. *Liszt a Praha*. Praha: Supraphon, 1986, s. 24.

¹¹⁸ SOUČEK, S. *Dvě pozdní mystifikace Hankovy*. Praha: ČAV, 1924, s. 53-84.

Příklad 12 (*Těšme se blahou nadějí*)¹¹⁹

Pro svůj obsah byla zakázána a zkonfiskována a Krov utekl do exilu (do Holandska, později do Londýna). I přes důsledný dohled cenzury se píseň dostala do Čech. Šířila se bez uvedení jména autora jako „husitská z 15. století“. Hankovi se Krovova melodie zalíbila a z písně, která zněla jako husitská, učinil husitskou. Melodii s novým textem pod názvem *Těšme se blahou nadějí* získala hraběnka Šliková a předala ji Lisztovi.¹²⁰

Liszt přesto ještě v témže roce poslal autograf *Husitské písně* do Prahy svému příteli Janu Bedřichu Kittlovi s žádostí, aby ji odevzdal pražskému nakladateli Janu Hoffmannovi. Skladba vyšla roku 1840.¹²¹

Zřejmě pro bojovnou náladu svých slov plnila v různých textových variantách úlohu revoluční písně v obdobích 1831 a 1848. Objevila se v opeře *Cikánka* (*The Bohemian Girl*, 1843) irského skladatele Michaela Williama Balfeho a František Škroup ji citoval ve scénické hudbě k tragédii Jana Jiřího Kolára *Smrt Žižkova* (1851).¹²²

3.7 Václav Hanka a hudební instituce

Hankova osoba nechyběla ani na kulturních událostech. Navštěvoval divadelní představení, opery, koncerty, jichž v Praze pozvolna přibývalo.¹²³ Koncertní život v Praze v první polovině 19. století byl spíše nesoustavný a musel se různými způsoby

¹¹⁹ VÁCLAVEK, B. – SMETANA, R. *Český národní zpěvník*. Praha: Svoboda, 1949, s. 324.

¹²⁰ SOUČEK, S. *Dvě pozdní mystifikace Hankovy*. Praha: ČAV, 1924, s. 53-84.

¹²¹ PLEVKA, B. *Liszt a Praha*. Praha: Supraphon, 1986, s. 26.

¹²² KOUBA, J. Husitství. In *Slovník české hudební kultury*. Praha: Supraphon, 1997, s. 354.

¹²³ V Literárních archivu Památníku národního písemnictví v Praze se v Hankově pozůstalosti dochoval program hudebního dramatického quodlibetu z 26. ledna 1845. Součástí velice bohatého programu (viz příloha), který začínal již v pět hodin odpoledne, byly árie a duetta z oper domácích a světových autorů i písně z *Věnce* (LA PNP, fond Václav Hanka, tisky, Hudební dramatický Quodlibet ve prospěch Karla Strakatého, 26. ledna 1845. Česko-německý program).

vyrovnávat s neexistencí samostatného symfonického tělesa v dnešním slova smyslu. Hudebnímu provozu napomáhala od roku 1803 *Jednota hudebních umělců k podpoře vdov a sirotků (Societa)*. Přisun koncertních představení pak od roku 1811 zajišťovala *konzervatoř* (první veřejný koncert 1815), od roku 1840 *Cecilská jednota* a o rok později *Žofínská akademie*. Dění doplňovaly nahodilé akce, kde většinou kvantita převažovala nad kvalitou.¹²⁴

Členem výboru *Žofínské akademie* byl i Václav Hanka.¹²⁵ *Žofínská akademie* (původně *Akademie ku zvelebení zpěvu a hudby – Prager Singakademie*) byl hudební spolek, který vznikl v roce 1841 a přijal jméno po arcikněžně Žofii. Fungoval do roku 1899. Poskytoval hudební vzdělávání a pořádal a umělecké hudební produkce vlastenecké, náboženské nebo dobročinné.¹²⁶ Jedním ze zakladatelů a prvním ředitelem tohoto spolku byl Alois Jelen, se kterým Hanka udržoval písemný kontakt.¹²⁷ Jak dlouho v této organizaci Václav Hanka působil, se mi nepodařilo zjistit.

Pokud bychom hledali spojitost mezi Hankou a pražskou konzervatoří, zjistíme, že pro ni měl klíčový význam. Jestliže absolvent konzervatoře chtěl dál rozvíjet svoji uměleckou dráhu a uplatnit se v Čechách, nebo v zahraničí (v obou případech nejčastěji jako pedagog), potřeboval kontakty. Václav Hanka se pyšnil rozsáhlými korespondečními styky doma i ve světě. Napsat doporučující dopis bylo pro něj maličkostí a přiznejme, i potěšením pro jeho ego. Zato mladému umělci se tímto listem v rukou otevíraly dveře k důležitým lidem, kteří mu mohli pomoci v dalších kariérních krocích.¹²⁸

Uvedeným způsobem nepodporoval jen konzervatoristy, ale i studenty soukromých pražských hudebních ústavů, či žáky domácích učitelů hudby, jak dosvědčuje list adresovaný z Prahy 10. listopadu 1860 Aloisi Vojtěchu Šemberovi:

„Drahocenný příteli!

Jedna z nejlepších učenic našeho slavného Alexandra Dreyšoka odevzdává Vám toto psaníčko. Vy jste tam s našimi krajany hudebníky dobře znám i

---

¹²⁴ VÍT, P. Doba národního probuzení (1810–1860). In *Hudba v českých dějinách: od středověku do nové doby*. Praha: Supraphon, 1989, s. 318.

¹²⁵ LA PNP, fond Václav Hanka, korespondence vlastní, přijatá, korporace, Pražská akademie k zvelebení zpěvu a hudby.

¹²⁶ VÍT, P. Doba národního probuzení (1810–1860). In *Hudba v českých dějinách: od středověku do nové doby*. Praha: Supraphon, 1989, s. 318.

¹²⁷ LA PNP, fond Václav Hanka, korespondence vlastní, přijatá, osoby, Jelen Alois Hankovi Václavu.

¹²⁸ O pomoc požádal Václava Hanka i student pražské konzervatoře Josef Lubowski. Viz kapitola *Václav Hanka a Fryderyk Chopin*.

velice byste mně zavděčil, kdybyste i ji s některými seznámiti ráčil. Ona se skvělým úspěchem dávala v tak nazvaná Soirés před nejvyššími osobami v Němcích, ano i v Paříži koncerty, i ráda by též ve Vídni podobné zábavy s pomocí našich krajanů dala. Její jméno jest Albertina Zadrobítková a ona Vám může ukázati žurnály i noviny, v nichž se o ní chvalně zmiňují. Račte se na všem dobře i šťastně míti i v paměti dobrotivě zachovati

svého ctitele i přítele Václava Hanku.¹²⁹

3.8 Operní provoz

Operní provoz zajišťovalo od roku 1783 Stavovské divadlo. Původně mělo, podle idey zakladatele Františka Antonína Nostice-Rienecka, provádět německá dramata a italskou operu. Již během Weberovy kapelnické éry (1813–1816) se repertoár soustředil i na francouzskou operu a vedle Kreutzera, Spohra, Mozarta, Beethovena zaznívaly např. opery Spontiniho, Cherubiniho. Italská opera se na programu objevila na přelomu třicátých a čtyřicátých let 19. století za ředitelského působení Jana Stögera.

Původní české opery se posluchači na půdě Stavovského divadla dočkali až roku 1826. Jednalo se o operu Františka Škroupa *Dráteník* na libreto Josefa Krasoslava Chmelenského. Do té doby sice byly provozovány opery v češtině, ale šlo o pouhé překlady z cizích jazyků. Téma absence původní opery v českém jazyce naléhavěji vyvstalo ve dvacátých letech 19. století, neboť existence českého operního provozu patřila k základním aspektům národního hnutí.¹³⁰

Hanka na požadavek doby zareagoval tvorbou libreta na látku z české minulosti o knížeti Oldřichovi a Boženě.¹³¹ Libreto nebylo zhudebněno. Pozorujeme, že již na počátku třicátých let zájem o česká představení opadl. Se slabou návštěvností českých představení bojovalo i Nové divadlo v Růžové ulici. Nová vlna nadšení přišla v revolučním roce 1848 ve snaze vybudovat vlastní českou scénu. O dva roky později

---

¹²⁹ *Korespondence Aloise Vojtěcha Šembery. Sv. 4, Listy přátelům.* Zdeněk Fišer [ed.]. Vysoké Mýto: Regionální muzeum, 2004, s. 71.

Alexander Dreyschock (1818–1869), klavírista a skladatel, byl žákem Václava Jana Tomáška (*Československý hudební slovník osob a institucí.* Sv. 1, A-L. Praha: 1963, s. 265).

Alexandra Zadrobítková, vlastním jménem Emilie Vojtěška Zadrobítková (1844–1872), byla česká klavíristka. U Alexandra Dreyschocka se učila v letech 1856–1859 (*Československý hudební slovník osob a institucí.* Sv. 2, M-Ž. Praha: 1965, s. 963).

¹³⁰ VÍT, P. Doba národního probuzení (1810–1860). In *Hudba v českých dějinách: od středověku do nové doby.* Praha: Supraphon, 1989, s. 318-324.

¹³¹ Viz kapitola *Božena, česká kněžna.*

byl sice založen *Sbor pro zřízení českého Národního divadla*, ale neutěšená situace pokračovala až do roku 1862, kdy bylo zřízeno Prozatímní divadlo.¹³²

3.9 Věvec ze zpěvů vlastenských

Ve stejné době, kdy se Václav Hanka pokoušel o profesuru na pražské univerzitě, vyšel první ročník písňové sbírky *Věvec ze zpěvů vlastenských, uvitý a obětovaný dívkám vlastenským*. Jeho hlavním iniciátorem byl Josef Krasoslav Chmelenský. O dva roky později předal redakci svému příteli Františku Škroupovi.¹³³

Měsíčník si kladl cíle národně uvědomovací, výchovné, a jak již napovídal sám podtitul, měl se obracet především k mladým dívkám jako budoucím manželkám a maminkám, snad nejdůležitějším prostředníkům pro šíření písní s českými texty. Oslovil však mnohem širší populaci hudebních nadšenců a zanedlouho se distribuoval i za hranice Prahy. K rychlé expanzi přispěla také samotná forma časopisu (tištěný text s klavírním doprovodem), čímž odpadlo pracné a časově náročné přepisování not.¹³⁴

Pokud blíže prozkoumáme vývoj časopisectví v první polovině 19. století, zjistíme, že myšlenka šířit písně tímto způsobem u nás nebyla nová. *Věvec* navazoval na linii periodik, které občas obsahovaly i notovou přílohu. Byl to např. *Hlasatel* Jana Nejedlého, *Hyllos* Jana Hýbla, *Dobroslav* a *Přítel mládeže* Josefa Liboslava Zieglera nebo *Čechoslav* Václava Radomila Krameria.¹³⁵

Dle údajů Vlasty Chmelařové, autorky hesla *Věvec* ve *Slovníku české hudební kultury*, prvních pět ročníků *Věnce* přineslo soubor 137 písní s klavírním doprovodem od 32 českých skladatelů a 9 ukázek cizího, převážně operního repertoáru (Mozart, Weber aj.).¹³⁶

Věvec představoval v hudebních a literárních dějinách českých zemí zásadní okamžik. Znamenal těsnější spolupráci světa hudby se světem poezie. Do projektu se zapojili přední skladatelé Václav Jan Tomášek, Jan Nepomuk Vitásek, Jan Bedřich

---

¹³² VÍT, P. *Doba národního probuzení (1810–1860)*. In *Hudba v českých dějinách: od středověku do nové doby*. Praha: Supraphon, 1989, s. 318–324.

¹³³ *Věvec* vycházel v letech 1835–1839 (pět ročníků). V letech 1843 – 1845 vydával František Škroup nové pokračování *Věnce* pod názvem *Věvec. Sběrka českých zpěvů* (CHMELAŘOVÁ, V. *Věvec*. In *Slovník české hudební kultury*. Praha: Supraphon, 1997, s. 989).

¹³⁴ *Věvec ze zpěvů vlastenských: sborník obrozenských písní*. Vydal Josef Plavec. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, s. 7.

¹³⁵ *Věvec ze zpěvů vlastenských: sborník obrozenských písní*. Vydal Josef Plavec. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, s. 6–7.

¹³⁶ CHMELAŘOVÁ, V. *Věvec*. In *Slovník české hudební kultury*. Praha: Supraphon, 1997, s. 989.

Kittl, Vojtěch Jírovec, oblíbení skladatelé písní Josef Vašák, Josef Vorel, František Škroup, Jan Nepomuk Škroup. *Věnc* po hudební stránce skutečně vykazoval výrazné kvalitativní rozdíly, neboť, jak konstatuje Petr Vít, skladatelská obec první poloviny 19. století kvantitativně rostla z rozšiřujícím se hudebním diletantismem.¹³⁷

Básnickými texty přispěl např. Josef Krasoslav Chmelenský, František Ladislav Čelakovský, Josef Vlastimil Kamarýt, Jan Jindřich Marek, **Václav Hanka**.¹³⁸

Ve srovnání s tím, kolik Hanka do roku 1835 publikoval básnických textů, jich ve *Věnci* objevujeme velice málo.¹³⁹ Jeho jméno figuruje pouze u dvou písní - *Trápení lásky* (hudba Jan Augustin Vitásek, I. ročník *Věnce*) a *Žalost* (hudba Václav Novotný, II. ročník *Věnce*). Oba texty, poplatné dobovým normám, překypují střízlivou milostnou tematikou, melancholickou náladou a přírodními obrazy.

Trápení lásky

Smutno, teskno na mne jde,
ač se vzpurně vůle brání,
pro mne jen žal roste zde,
nikde bydla, nikde stání.

Ó drahá milenko, vzhledni, a vše mi rozkveté v růže,
tvé oko jen mi pomůže a v duši mé se rozední a v duši mé se rozední.
Tvé oko jen mi pomůže a v duši mé se rozední a v duši mé se rozední.

Zajdu v poušť a mračný les,
tam kde strach, kde hrůza vládne,
zhasla hvězda mých nebes,
pro mne již radosti žádné.

---

¹³⁷ VÍT, P. Doba národního probuzení (1810–1860). In *Hudba v českých dějinách: od středověku do nové doby*. Praha: Supraphon, 1989, s. 326-327.

¹³⁸ *Věnc ze zpěvů vlastenských: sborník obrozenských písní*. Vydal Josef Plavec. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, s. 11-12.

¹³⁹ Básně publikoval zejména v *Prvotinách pěkných umění*, v ročence *Kytka – dar Uměny zpěvu* (1836–1839). Knižně vyšlo *Dvanáctero písní 1* (1815), *Dvanáctero písní 2* (1816) a *Písně* (1819, 1831, 1841, 1851) (OTRUBA, M. Václav Hanka. In *Lexikon české literatury 2/I*, H-J. Praha: Academia, 1993, s. 60).

Ó drahá milenko, vzhledni, a vše mi rozkveté v růže,
 tvé oko jen mi pomůže a v duši mé se rozední a v duši mé se rozední.
 Tvé oko jen mi pomůže a v duši mé se rozední a v duši mé se rozední.¹⁴⁰

Osud muže, jenž se trápí neopětovanou láskou, Jan Augustin Vitásek zhudebnil ve strofické písni probíhající v tónině F dur. Volbou durové tóniny správně podpořil vyznění Hankova textu o beznadějnosti situace, ale zároveň nevytrácející se naději v lepší zítřky.

Pokud se podíváme na hudební deklamaci, pozorujeme, že hudba a slova spolu nekorespondují. Václav Hanka sice usiloval v duchu zásad Josefa Dobrovského o přízvuchnou prozódii,¹⁴¹ ale ve spojení s hudbou se snaha minula účinkem. Hlavní přízvuky slov se s přízvuchnými dobami melodie naprosto mýjí.

Ukázka 13 (*Trápení lásky*)¹⁴²

The image shows a musical score for the song 'Trápení lásky'. It consists of three staves: a vocal line in the upper staff, a right-hand piano accompaniment in the middle staff, and a left-hand piano accompaniment in the lower staff. The music is in 2/4 time and F major. The lyrics are written below the vocal line: 'Ó dra - há mi - len - ko, vzhledni a vše mi roz - kve - te v rů -'. The piano accompaniment features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes.

¹⁴⁰ *Věvec ze zpěvů vlastenských: sborník obrozenských písní*. Vydal Josef Plavec. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, s. 28-29.

¹⁴¹ V době národního obrození rozvíjející se básnictví kolísalo mezi časomírou a sylabotóničností. Systém sylabotónický pro češtinu důsledně prosazoval Josef Dobrovský. Jeho teorie vyvolala řadu diskuzí. Roku 1804 vstoupil do sporů o časomíru Josef Jungmann, o deset let později František Palacký a Pavel Josef Šafařík se spisem *Počátkové českého básnictví*. Časomírou se navraceli ke klasičnosti, k tradici humanistického básnictví a spojovali tak antické vzory se slovanským obsahem. S názory Palackého a Šafaříka nesouhlasil stoupenec Josefa Dobrovského, Šebestián Hněvskovský, a na *Počátkové českého básnictví* odpověděl spisem *Zlomky o českém básnictví, zvláště pak prozodii* (1820).

Teorii Dobrovského již na sklonku 18. století podpořilo vydání pěti almanachů (*Sebrání básní a zpěvů* 1795, 1797; *Nové básně* 1798, 1802, 1814) básnické družiny v čele s Antonínem Jaroslavem Puchmajerem. Družinu tvořili básníci z Čech, Moravy a Slovenska a spojovala je tvorba v sylabotónickém verši (HAMAN, A. *Nástin dějin české literární kritiky*. Praha: HaH, 1999, s. 17-19).

¹⁴² *Věvec ze zpěvů vlastenských: sborník obrozenských písní*. Vydal Josef Plavec. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, s. 28-29.

18
že, tvé o-ko jen mi po-mù - že a v du-ši mé se ro-ze -

22
dni.

Žalost

1. Listí opadalo, Krkonoš se bělá,
ach co moje drahá u Šumavy dělá.
2. Ostavila mne zde v rozvinutém máji,
vblahověří, že s ní zapoletím k ráji.
3. Dujte, bujní větri, přes hory a skále,
zavívejte k ní to listí opadalé.
4. Viz na každém lístku, co jich před ní padne,
viz ta smutná slova: Něžné srdce vadne¹⁴³

Hluboký stesk milého po dívce skladatel Václav Novotný evokoval účinnou osmitaktovou předehrou v g moll. Tónina následovala i dalších osm taktů a doznívala ve čtyřtaktové dohře. Na rozdíl od Jana Augustina Vitáska se Václavu Novotnému podařilo lépe sjednotit slovní přízvuky s tokem melodie.

¹⁴³ *Věvec ze zpěvů vlastenských: sborník obrozených písní.* Vydal Josef Plavec. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, s. 82.

Ukázka 14 (Žalost)¹⁴⁴

The image shows a musical score for a piece titled 'Ukázka 14 (Žalost)'. It consists of two systems of music. Each system has a vocal line on a single staff and a piano accompaniment on two staves (treble and bass clef). The key signature has two flats (B-flat and E-flat), and the time signature is 2/4. The first system starts with a measure number '9'. The lyrics for the first system are: '1. Li-stí o - pa - da - lo, Kr - ko - noš se be - lá,'. The second system starts with a measure number '11'. The lyrics for the second system are: 'ach co mo - je dra - há u Šu - ma - vy de - lá.' The piano accompaniment features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes, often with chords.

Výše uvedené ukazuje, že vrchol Hankovy činnosti na poli hudebním (myšleno za Hankova života) byl spjat převážně s dvacátými a třicátými lety 19. století. Ovzduší konce čtyřicátých a následujících padesátých let 19. století bylo již prosyceno polemikami o Hankově údajném autorství rukopisných památek.

¹⁴⁴ Věvec ze zpěvů vlastenských: sborník obrozených písní. Vydal Josef Plavec. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, s. 81-82.

4 Václav Hanka a Václav Jan Tomášek

Dne 15. prosince 1811¹⁴⁵ se v Praze konala premiéra opery *Seraphine* Václava Jana Tomáška¹⁴⁶. Opera se sice dočkala pěti repríz, jednotlivá představení ale byla provázena řadou intrik, dle slov Tomáškových pocházejících zejména ze strany Dionyse Webera: „Když se již divadlo třikrát dávalo, doneslo se mi, že spiklenci, vesměs z řad přívrženců D. W., si předsevzali, vypískat moji operu, a tak se za něho pomstít proto, že nedošlo k provedení jeho opery *Kanzuma*.“¹⁴⁷ Zanedlouho přistoupil k napsání druhé opery *Alvaro* na libreto C. A. Herbst, operu však nedokončil.¹⁴⁸ Natolik byl pobouřen pražským úspěchem Rossiniho opery *Tancred* (1815), která, podle něj, „nerespektovala pravidla klasické krásy a kladla virtuozitu a vnější efekt výpravy nad hudební hodnotu“.¹⁴⁹ Své rozhořčení barvitě vylíčil ve vlastním životopise, kde čteme:

„Souhlas obecnstva a uznání kritiků mne pobídly k druhé opeře *Alvaro*, kterou jsem až na pět čísel dohotovil za šest neděl a jejíž rukopis dosud opatruji. Otážete se, proč jsem své dílo nedokončil! Slyšte: Rossiniho *Tancred* měl ve Vídni nemožný úspěch; ale že by také Pražané se dali unést provedením slátaniny, neočekával jsem od obecnstva, vychovaného Mozartovým geniem, a protože jsem se hodně zmýlil, rozhořčilo mne to tak, že jsem odhodil pero a zanechal dílo v takovém stavu, v jakém dosud je, totiž nedokončeno.“¹⁵⁰

Pozornost obrátil k písňové tvorbě a roku 1813 vyšlo *Šestero písní v hudbu uvedených pro jeden hlas při fortepianu* na básně v češtině od Vojtěcha Nejedlého,

¹⁴⁵ Opera se dočkala pěti repríz (TARANTOVÁ, M. *Václav Jan Tomášek*. Praha: Orbis, 1946, s. 26).

¹⁴⁶ Václav Jan Tomášek (1774–1850) byl jednou z nejvýznamnějších osobností hudební Prahy první poloviny 19. století. Dostal se do služeb hraběte Buquoye, díky němuž mohl pracovat na svých skladbách a vyučovat. Založil vlastní hudební ústav. Z Tomáškových žáků se prosadili např. skladatel písní a klavírista Josef Dessauer (1798–1876) klavírista Alexander Dreyschock (1818–1869), skladatel a klavírista Hans Hampel (1822–1884), kritik a estetik Eduard Hanslick (1825–1904), klavírista Václav Hugo Voříšek (1791–1825). Nejznámější je dnes Tomášková tvorba klavírní a písňová (zejména zhudebnění Goethových a Hankových básní). Koncem čtyřicátých let 19. století napsal vlastní životopis, který skončil rokem 1823 (KOPECKÝ, J. *Přehled dějin hudby 19. století*. Olomouc: UP, 2007, s. 39–41).

¹⁴⁷ *Vlastní životopis Václava Jana Tomáška*. Editor Zdeněk Němec. Praha: Topičova edice, 1941, s. 110.

¹⁴⁸ TARANTOVÁ, M. *Václav Jan Tomášek*. Praha: Orbis, 1946, s. 27–28.

¹⁴⁹ *Hudební divadlo v českých zemích*. Ludvová, J. a kol. Praha: Divadelní ústav: Academia, 2006, s. 576.

¹⁵⁰ *Vlastní životopis Václava Jana Tomáška*. Editor Zdeněk Němec. Praha: Topičova edice, 1941, s. 113.

Antonína Marka a Václava Hanky.¹⁵¹ Když o rok později přistoupil ke kompozici dalšího *Šestera písní pro jeden hlas při fortepianu*, pracoval již jen s básnickými texty Václava Hanky.¹⁵² Důvodem mohla být po roce 1813 vzrůstající obliba Hankových veršů publikovaných v *Prvotinách pěkných umění* Jana Norberta Hromádka.¹⁵³ Josef Hanuš, autor hesla *Václav Hanka* v *Ottově slovníku naučném*, poukazuje na „značnou pověst“, kterou si Václav Hanka získal „svými vědomostmi ve slovanštině i patrným nadáním básnickým, o němž pověst došla až k Jungmannovi“.¹⁵⁴ Na druhé straně bychom mohli spatřovat ve volbě Hankových básní pouhé přátelské gesto, neboť Václav Hanka a Václav Jan Tomášek se dobře znali.¹⁵⁵ Není ovšem zcela jisté, kdy se potkali. Podle Jitky Ludvové k seznámení došlo po Hankově příchodu do Prahy v roce 1809 nebo kdykoli po vydání prvního *Šestera písní*.¹⁵⁶

Vznik v pořadí třetího písňového cyklu *Šestera českých písní od Václava Hanky s průvodem fortepiana*¹⁵⁷ byl svázán s nepříjemným obdobím, které roku 1823 Václava Jana Tomáška potkalo. Potýkal se se zdravotními problémy – otokem na hlavě, jenž mu měl být chirurgicky odstraněn.¹⁵⁸ Čas do zákroku vyplnil komponováním. V životopise si poznamenal: „Využil jsem ještě zbývající doby a napsal ve snesitelných chvílích šest českých písní na slova Hankova, s doprovodem pianoforte, které vyšly jako 71. dílo u Marco Berry, kde je lze také koupit.“¹⁵⁹

Volba Hankových textů nepřekvapila, vždyť jeho básně, vydané pod názvem *Dvanáctero písní* (I. svazek 1815, II. svazek 1816) a v roce 1819 v rozšířeném vydání jako *Hankovy písně*, si udržovaly stále značnou popularitu.¹⁶⁰ Těšily se jí ještě v roce 1832, jak o tom svědčí dopis, který poslal Jan Kollár Václavu Hankovi z Budapešti.

---

¹⁵¹ Vojtěch Nejedlý: *Nevěsta*; Antonín Marek: *Loučení*; Václav Hanka: *Hospodářství, Dívka plachá, Zastaveníčko, Vyprovázení*.

¹⁵² Václav Hanka: *Sen, Čekání, Zastaveníčko, Plavba, Hněv, Nářek*.

¹⁵³ *Hankovy písně a Prostonárodní srbská muza, do Čech převedená*. Editor Jan Máchal. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1918, s. XIV, XVII.

¹⁵⁴ HANUŠ, J. Václav Hanka. In *Ottův slovník naučný* X, G-H. Praha: J. Otto, 1896, s. 845.

¹⁵⁵ TARANTOVÁ, M. *Václav Jan Tomášek*. Praha: Orbis, 1946, s. 35.

¹⁵⁶ LUDVOVÁ, J. Hudební motivy Hankových padělků. *Hudební věda* 1988, roč. 25, č. 4, s. 306.

¹⁵⁷ *Písně Slavíček, Měj se dobře, Žalost, Fialinka, Pomsta, Modré oči*.

¹⁵⁸ *Vlastní životopis Václava Jana Tomáška*. Editor Zdeněk Němec. Praha: Topičova edice, 1941, s. 252-253.

¹⁵⁹ *Vlastní životopis Václava Jana Tomáška*. Editor Zdeněk Němec. Praha: Topičova edice, 1941, s. 253.

¹⁶⁰ *Hankovy písně a Prostonárodní srbská muza, do Čech převedená*. Editor Jan Máchal. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1918, s. XVIII.

Přemilý Příteli!

S velikým potěšením přijal jsem oba Vaše přátelské dary Vaše, i Písně i Etymologycon, za čež srdečně děkuji. Z Písní Vašich poslal mi několik exponátů i Pospíšil, které se už všechny rozprodaly.¹⁶¹

V roce 1823 Václav Jan Tomášek dokončil ještě kompozici šesti lyrických písní na slova oblíbeného *Rukopisu královédvorského*.¹⁶² Dle Marie Tarantové přivedl Václava Jana Tomáška na myšlenku zhudebnit *Kytici, Jahody, Róži, Opuštěnou, Zezhulici* a *Skřivánka* samotný Václav Hanka, jenž byl v salonu u manželů Tomáškových téměř denním hostem.¹⁶³¹⁶⁴ Naopak Jitka Ludvová zastává hypotézu, že Václav Jan Tomášek se ke kompozici písní na texty *Rukopisu královédvorského* odhodlával několik let a k jejich zpracování přistoupil až v době, kdy se v západočeských lázních osobně setkal s Goethem. Událo se tak v létě 1822. Goethe s Václavem Janem Tomáškem v Chebu rozmlouvali o uměleckém ztvárnění lidové poezie, ale zda spolu hovořili i o *Rukopisu královédvorském* a jeho uměleckých perspektivách, nelze podle Jitky Ludvové spolehlivě prokázat.¹⁶⁵

Tomáškovu počínání bedlivě sledoval Václav Hanka a ještě v témže roce zamýšlel publikovat reprezentativní výtisk *Rukopisu královédvorského* s Tomáškovou hudbou. Záměr se nezdařil a písně pod názvem *Starožitné písně na slova Rukopisu královédvorského* (pro jeden hlas s doprovodem piana) vydal až v roce 1838 Václav Jan Tomášek vlastním nákladem.¹⁶⁶

Je nesnadné posoudit, nakolik komplikace s tiskem ovlivnily míru společenského přijetí *Starožitných písní*. Zjišťujeme, že v salonu u Tomášků zpívány byly, patrně z autografu. Dokladem nám je zápis v deníku Františka Palackého z roku 1826, v němž *Starožitné písně* spojoval s nejkrásnějšími vzpomínkami na časy

---

¹⁶¹ LA PNP, fond Václav Hanka, korespondence vlastní, přijatá, osoby, Kollár Jan Hankovi Václavu.

¹⁶² LUDVOVÁ, J. Hudební motivy Hankových padělků. *Hudební věda* 1988, roč. 25, č. 4, s. 306.

¹⁶³ TARANTOVÁ, M. *Václav Jan Tomášek*. Praha: Orbis, 1946, s. 35.

¹⁶⁴ V roce 1824 se padesátiletý Václav Jan Tomášek oženil se sotva pětadvacetiletou Vilemínou Ebertovou, sestrou německého básníka Karla Egona Eberta. Odešel ze služeb hraběte Buquoye a zaopatřen doživotní penzí koupil byt v Tomášské ulici na Malé straně, v domě Aloise Klara, vydavatele německého almanachu Libussa. Jejich byt se brzy stal významným místem setkání osobností z řad česko-německé inteligence (TARANTOVÁ, M. *Václav Jan Tomášek*. Praha: Orbis, 1946, s. 31).

¹⁶⁵ LUDVOVÁ, J. Hankovy padělky v české hudbě. *Hudební věda* 1990, roč. 27, č. 4, s. 302.

¹⁶⁶ LUDVOVÁ, J. Hudební motivy Hankových padělků. *Hudební věda* 1988, roč. 25, č. 4, s. 306.

u Tomášků.¹⁶⁷ První recenzi zmínka pochází až z roku 1835 od kritika Josefa Krasoslava Chmelenského. O *Starožitných písních* napsal, že „z každé písně vane duch národu našeho v dávnověkosti.“¹⁶⁸ Na počátku sedmdesátých let 19. století už Václav Juda Novotný v písních nic nového slovanského nespatoval a vytýkal jim přílišnou přizpůsobivost duchu německé romantické písně.¹⁶⁹

I když si *Starožitné písně* udržovaly pověst písní „v národním“ či „ryze slovanském duchu“,¹⁷⁰ Jitka Ludvová na základě jejich rozboru došla k závěru, že Tomášek zhudebnil *Kytici, Jahody, Róži, Opuštěnou, Zezhulici* a *Skřivánka* nikoli podle české předlohy, ale dle německého překladu Václava Svobody, doplňujícího ve vydání z roku 1838 text český.¹⁷¹ Ten sice v celkovém uspořádání zaujímal první místo a byl vytištěn i větší velikostí písma, hudební deklamace češtiny přesto neodpovídá a prozódie koresponduje s německou verzí.

Na ukázce z písně *Jahody* vidíme, že hlavní přízvuky české verze jsou naprosto ve všech případech (kromě slova *poždi*) kladeny na nepřízvučnou dobu.

Příklad 1 (píseň *Jahody*)

¹⁶⁷ TARANTOVÁ, M. *Václav Jan Tomášek*. Praha: Orbis, 1946, s. 36.

¹⁶⁸ CHMELENSKÝ, J. K. *Literatura česká. Časopis Českého museum 1835*, s. 106.

¹⁶⁹ NOVOTNÝ, V. J. *RK a literatura hudební. Dalibor 1873*, roč. 1.

¹⁷⁰ LUDVOVÁ, Hankovy padělky v české hudbě. *Hudební věda 1990*, roč. 27, č. 4, s. 303.

¹⁷¹ LUDVOVÁ, Hankovy padělky v české hudbě. *Hudební věda 1990*, roč. 27, č. 4, s. 303.

Upřednostnění německé varianty Václavem Janem Tomáškem bylo pochopitelné, neboť ve dvacátých letech 19. století se český jazyk teprve formoval v jazyk krásné literatury a národní vědy.¹⁷² Dokonce i někteří významní představitelé národního obrození se později vyznávali z počáteční malé znalosti českého jazyka (Josef Jungmann, Pavel Josef Šafařík, Karel Havlíček Borovský).¹⁷³

V melodicko-harmonické stavbě Václav Jan Tomášek osciluje mezi dvěma tendencemi, mezi klasicistním kultem a prosazujícím se typem německé romantické písně. Její znaky spatřujeme v provázanosti melodie s harmonickým doprovodem piana, vykreslující podmanivě lyričnost veršů, kterou Václav Jan Tomášek navíc podpořil volbou mollových tónin (*Kytice* – e moll, *Jahody* – b moll, *Róže* – f moll, *Opuštěná* – gis moll, *Zežulice* – a moll, *Skřivánek* – h moll). Naopak v harmonickém myšlení se odrazil Tomáškův konzervatismus. Klavírní doprovod ozvláštnil zpravidla jen mimotonálními dominantami (příklad 2/takt 13: mimotonální dominanta, příklad 3/takt 21: mimotonální dominantí septakord).

Příklad 2 (píseň *Kytice*)

Příklad 3 (píseň *Jahody*)

¹⁷² Zásady správné české deklamacce vytvořila až Eliška Krásnohorská.

¹⁷³ MACURA, V. *Znamení zrodu*. Praha: Československý spisovatel, 1983, s. 144.

Devět let po Tomáškově smrti zasáhl Václav Hanka do osudu *Starožitných písní* ještě jednou. Odevzdal Pavlu Aloisu Klarovi, redaktorovi almanachu *Libussa*, německý překlad dopisu (jeho nedatovaná česká verze se prý nedochovala), který údajně Václav Jan Tomášek poslal Václavu Hankovi. Václav Jan Tomášek měl dopis napsat po dokončení kompozice *Starožitných písní* a nabádat v něm k hledání českého národního živlu v lidových písních.¹⁷⁴ Dopis vyšel v almanachu *Libussa* a bývá citován jako Pamětní list Václava Jana Tomáška (na tomto místě uvádíme český překlad německé verze):

„Vše záleží jen na tom – vyposlouchati všude český národní živel uchem umělecky vnímavým. A poněvadž bylo mou mnohaletou zálibou, ano podstatnou součástí mých uměleckých studií, pátrati v hudbě mé vlasti po stopách onoho národního živlu, doufám, že jsem způsobilý k tomu, abych český text Rukopisu královédvorského mohl přizpůsobiti a podložití rovněž specificky českou melodií a harmonií. Mohu se při tom odvolati jenom na svůj dobře vycvičený sluch a na svůj nezkalený národní cit; obojí pak mně praví: poslouchal jsi správně a opravdově cítil.“¹⁷⁵

Jitka Ludvová označila dopis za „poslední Hankův padělek, hlásící se do nové doby, který si uchoval důvěru až do dnešních dnů“.¹⁷⁶ Svě tvrzení opřela o fakt, že Tomášek ve svých písemných projevech nepřikládal lidové písni nějaký větší význam, naopak lidovou píseň řadil pod hranici umění.¹⁷⁷ Navíc pozorujeme i jistou podobnost s myšlenkami článku uveřejněném 22. srpna 1814 v *Prvotínách pěkných umění*, v němž Václav Hanka vyzýval ke sběru lidových písní.

„Žádoucí by bylo, kdyby se některý Pán Vlastenec vymasnažil, aby nám naše líbezné národní písně sebral, tak aby Čechové opět ku slovanskému zpěvu přivedeni byli, od kterého se, Bohu žel! aspoň v městech tvrdými zvuky a následováním německých písní velmi vzdálili, a naše staré písně

¹⁷⁴ LUDVOVÁ, J. Hudební motivy Hankových padělků. *Hudební věda* 1988, roč. 25, č. 4, s. 306.

¹⁷⁵ *Vlastní životopis Václava Jana Tomáška*. Editor Zdeněk Němec. Praha: Topičova edice, 1941, s. 286.

¹⁷⁶ LUDVOVÁ, J. Hudební motivy Hankových padělků. *Hudební věda* 1988, roč. 25, č. 4, s. 305. Srovnej TARANTOVÁ, M. *Václav Jan Tomášek*. Praha: Orbis, 1946, s. 35.

¹⁷⁷ LUDVOVÁ, J. Hudební motivy Hankových padělků. *Hudební věda* 1988, roč. 25, č. 4, s. 308.

toho zajisté zasluhují, aby za vzor nynějším novým skladatelům vystaveny byly. [...] Čechové tak rozhlášení v hudbě a rozptýlení po celé Evropě ve všech hlavních městech u každého dvora, měli by také onen poklad starého pění netoliko svým potomkům, alebrž všem národům zachovati.“¹⁷⁸

Otevřenou otázkou dosud zůstává, proč Václav Jan Tomášek svému příteli, uznávané pražské osobnosti, objeviteli několika staročeských památek a autorovi, jehož básně zhudebnil ve třech písňových cyklech, věnoval ve svém životopise jen dvě nepatrné zmínky? Václava Hanku připomněl jen v souvislosti s písní *Dívka plachá*, která se prý obzvláště líbila Vilemíně (tehdy ještě Ebertové)¹⁷⁹ a s *Šesterem českých písní* (viz s. 2)¹⁸⁰ z roku 1823. Ve spojitosti s rukopisy o Václavu Hankovi nehovoří vůbec. Zřejmě Václava Jana Tomáška značně zastrašily první vlny pochybností o pravosti rukopisů¹⁸¹ a nechtěl na stránkách své reprezentativní autobiografie s všudypřítomným heslem „Jen pravda je diadémem umění“ riskovat veřejnou podporu člověka, jenž měl být jedním z hlavních falzifikátorů rukopisných památek.

---

¹⁷⁸ *Hankovy písně a Prostonárodní srbská muza, do Čech převedená*. Editor Jan Máchal. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1918, s. XIX-XX.

¹⁷⁹ *Vlastní životopis Václava Jana Tomáška*. Editor Zdeněk Němec. Praha: Topičova edice, 1941, s. 259.

¹⁸⁰ *Vlastní životopis Václava Jana Tomáška*. Editor Zdeněk Němec. Praha: Topičova edice, 1941, s. 253.

¹⁸¹ První vlna pochybností o pravosti nalezených rukopisných památek, v jejímž čele stál Josef Dobrovský, přišla po objevení Rukopisu zelenohorského (1818).

5 Božena, česká kněžna

Libreto *Božena, česká kněžna*¹⁸²

1. jednání (les, potok, nedaleko chalupa, po křoví rozvěšené prádlo, Božena u potoka pere šaty):

Božena, dcera sedláka, pere v potoce prádlo. Uslyší zvuk loveckých rohů. To v nedalekém lese zabloudil kníže Oldřich se svojí družinou. Oldřich vyše Smila, aby se v nedaleké vesnici zeptal, kudy se dostanou zpátky na Vyšehrad. Smil u potoka spatří Boženu a ptá se jí na cestu. Božena mu odpoví a vrátí se ke své práci. Smilovi se Božena na první pohled zalíbí. Zahrnuje ji lichotkami, ukazuje jí zlato, ale Božena si ho stále nevšímá. Smil na ni začne násilně dorážet. Vtom přijede Oldřich. Božena, celá ustrašená, žaluje na Smila. Oldřich domlouvá Smilovi a těší Boženu. Zeptá se jí na cestu, poděkuje a se svou družinou odjede. Božena, zamilovaná do Oldřicha, sebere suché prádlo a odběhne domů.

2. jednání (Vyšehrad, sněm):

Oldřich na Vyšehradě zpívá o Boženě. Smil vyruší knížete a oznamuje mu, že sněm je již shromážděn. Kníže se svěřuje Smilovi se svým úmyslem vzít si Boženu. Zpráva se rychle rozšíří a vyvolá u zemanů rozhořčení. Smil a Hořín svatbu knížeti rozmlouvají. Oldřich si za svým rozhodnutím stojí. Pro vladyku Hořína je nepřipustné, aby v zemi vládla obyčejná selka. Zosnuje s ostatními členy sněmu plán, kterým chce překazit Oldřichův sňatek. Smil zachová věrnost svému knížeti a včas ho upozorní na připravovanou zradu.

3. jednání :

Božena vypráví matce sen, který se jí zdál o včerejších pánech. Matka se jí směje a otec jí domlouvá. Hořín se snaží Boženu provdat za sedláka, a to dříve, než si pro ni přijede Oldřich. Oldřich Boženu s pomocí oddaného Smila zachrání.

---

¹⁸² Excerpováno dle LA PNP, fond Václav Hanka, rukopisy vlastní, koncepty, *Božena, česká kněžna* (návrh děje opery).

Ze spojení Tomáškovy hudby a Hankových básní vznikaly nejčastěji písně pro jeden hlas s doprovodem klavíru. Výsledkem jejich spolupráce měla být také opera v češtině *Božena, česká kněžna*. Setrvalo však pouze v rovině plánování a k její realizaci nedošlo.¹⁸³ Doposud bylo k dispozici pouze torzo libreta uložené ve fondu Václav Hanka v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze.¹⁸⁴ Markétě Kabelkové z Českého muzea hudby se těsně před dokončením předkládané práce podařilo nalézt libreto v úplném znění v Oddělení rukopisů a starých tisků Národního muzea.¹⁸⁵ Kapitola mé diplomové práce vyšla z torza libreta *Božena, česká kněžna*.¹⁸⁶

V autografu torza libreta nenacházíme žádný časový údaj, který by dovolil určit dobu vzniku, a neobjevujeme ani záznamy o autorovi hudby. Encyklopedie *Hudební divadlo v českých zemích* ale zařazuje operu *Božena* do okruhu Tomáškových nedatovaných operních skic jako „zamýšlenou, ale nezkomponovanou operu podle Hanky“.¹⁸⁷ Autorky hesla, Jitka Ludvová a Markéta Kabelková, tak učinily na základě příspěvku Kateřiny Emingerové o dramatických dílech Václava Jana Tomáška zveřejněném ve sborníku *Hudební dílo Václava Jana Tomáška*. Kateřina Emingerová napsala: „V Českém museu jsou však z pozůstalosti Tomáškovy rukopisy krajně zajímavé, naše vědomosti v onom směru značně obohacující. Především máme tu

¹⁸³ Důvody se mi nepodařilo objasnit.

¹⁸⁴ LA PNP, fond Václav Hanka, rukopisy vlastní, koncepty, *Božena, česká kněžna*. Jedná se o nečíslované listy volně vložené ve složce. Ta obsahuje:

- Titulní list s popisem *Božena, česká kněžna, zpěvohra od Václava Hanky*.
- Seznam postav:
  - Oldřich, kníže český.
  - Smil, jeho dvořenín.
  - Hořín Borovský, vладыka.
  - Domarod, sedlák.
  - Samoborka, jeho žena.
  - Božena, její dcera.
  - Vladyky, lopotové, rytíři, panoši, zbrojnoši, lovci, lid.
  - (Událost léta 1004.)
- Hankův návrh děje opery. Dochoval se jeden list souvislého textu, ve kterém jsou svislými čarami odděleny obsahy předpokládaného prvního, druhého a třetího dějství. Z třetího jednání Hanka napsal jen začátek.
- Vstupní árie Boženy „Věj větříčku zlatý“. Existují tři verze s označením prvního aktu. Liší se od sebe pouze scénickými poznámkami.
- Mluvený dialog Boženy a Smila. Následuje hned po vstupní árii Boženy. Božena pere prádlo, přijede Smil a ptá se jí na cestu. Smilovi se Božena zalíbí a začne na ni dotírat. Přijede Oldřich a zasáhne.
- „Selce se má kořit panstvo?“ Není uvedeno číslo dějství. Podle Hankova návrhu děje opery předpokládám, že se jedná o závěrečné finále druhého aktu.
- Náčrt Smilovy árie „Knížeti zachovám svou čest“. Opět chybí označení dějství.
- Návrh finále – dueta Boženy a Oldřicha. Schází číslo aktu.
- Tři listy s hudebními náčrti, které nesouvisejí s operou.

¹⁸⁵ Informaci mi sdělila PhDr. Markéta Kabelková.

¹⁸⁶ LA PNP, fond Václav Hanka, rukopisy vlastní, koncepty, *Božena, česká kněžna*.

¹⁸⁷ *Hudební divadlo v českých zemích: osobnosti 19. století*. Ludvová, J. a kol. Praha: Divadelní ústav: Academia, 2006, s. 576.

zpěvoherní text nadepsaný Božena, česká kněžna od V. Hanky. Hudba od Václava Tomáška. [...] Onen zpěvoherní text je vlastně jen náčrtek. [...] Dle zachovaných soudobých domněnek měla být Božena, jejíž hudbu Tomášek nenapsal, první česká historická opera.¹⁸⁸ Z uvedeného vyplývá, že Václav Jan Tomášek musel skutečně vlastnit ještě jeden exemplář návrhu libreta a že tento „předmět“ měla Kateřina Emingerová rozhodně v ruce. Vlivem častého stěhování archiválií, zejména v 50. a 60. letech 20. století, se zmiňovaný text z Tomáškovy pozůstalosti uložené v Českém muzeu hudby ztratil a ocitl se v jiném fondu Národního muzea. Tento „předmět“ znovuobjevila Markéta Kabelková.¹⁸⁹ Svědčí o tom i poznámky Kateřiny Emingerové k druhému a poslednímu jednání: „V druhém dějství (síně na Vyšehradě) nabízí Smil knížeti jako nevěstu dceru jakéhosi bohatého německého knížete. [...] Smil, věrný svému pánu, prozradí jemu záměr zrádců. V posledním dějství v okamžiku, kdy zakuklenci se chopí Boženy a jejich Oldřicha, milostivého knížete vzývajících rodičů, odhalí jeden ze zakuklenců svůj plášť, a Deus ex machina, Oldřich se sám objeví.“¹⁹⁰ V dochovaném textu z Hankova fondu tyto části chybí.

Práce na *Boženě* musela začít kdykoli po roce 1809 nebo po roce 1813, kdy se už Václav Hanka a Václav Jan Tomášek znali. Již roku 1819 Václav Hanka v rozšířeném vydání *Písní* uveřejnil texty *Věj větrínku zlatý* (pod názvem *Božena*) a *Smil*.¹⁹¹ Hanka zde uvedl, že píseň *Smil* pochází z opery *Božena*. V Literárním archivu

---

¹⁸⁸ EMINGEROVÁ, K. Dramatická díla. In *Hudební dílo Václava Jana Tomáška*. Praha: Pražská konzervatoř, 1925, s. 36.

¹⁸⁹ Informaci potvrdila PhDr. Markéta Kabelková.

¹⁹⁰ EMINGEROVÁ, K. Dramatická díla. In *Hudební dílo Václava Jana Tomáška*. Praha: Pražská konzervatoř, 1925, s. 37.

¹⁹¹ **Smil**

(z opery *Božena*)

Krásná jest to dívka,
lepší být nemůže:
zrostu vysokého,
líce jak růže.

Jako kdyby zrostla
do poledne v máji,
za mírného slunce
v roztomilém háji.

Kdo ji zhledne, vidí
utěšení blahé,
oči jsou jí jako
dva kameny drahé.

Její sladká ústa
jak maliny zralé,

Památníku národního písemnictví ji ale nenalzáme. Záznam písně byl součástí druhého exempláře.¹⁹²

Roku 1821 Václav Hanka libreto plánoval dát do tisku. Zpráva se zanedlouho rozšířila i do pražských společenských kruhů. František Ladislav Čelakovský novinku oznamoval v dopise z prosince 1821 svému příteli Josefu Vlastimilu Kamarýtovi, kde situaci českého divadla hodnotil s jemným ironickým nádechem: „Ještě této zimy se tu bude hrát česká opera, na které Štěpánek pracuje, totiž přeložení Švejcarské rodiny. Jak to asi vypadne? Hanka také chystá svou operu Boženu do tisku. To jsou pilní a hodní lidé.“¹⁹³ Záměr se Hankovi nezdařil, stejně jako se mu o dva roky později nepodařilo zajistit náklad reprezentativního výtisku *Rukopisu královédvorského* s Tomáškovou hudbou.

Myšlenka opery na látku z české minulosti pocházela zřejmě od Václava Hanky. Jisté je, že u Václava Jana Tomáška nepozorujeme, kromě skici k *Boženě*, žádné opery či návrhy oper na téma z národních dějin.¹⁹⁴ Svým dílem mířil spíše k mezinárodnímu ohlasu. Naopak volba takového námětu odpovídala Hankově naturelu, zesílenému po návratu z Vídně roku 1814.¹⁹⁵ Výstižně tuto etapu v Hankově životě charakterizoval Josef Hanuš: „Ctižádostivý Hanka jal se rozvíjet činnost opravdu podivuhodnou. [...] Jest to nejplodnější doba v životě Hankově, plná [...] vlasteneckého nadšení, [...] ale také nepřekných osobních intrik.“¹⁹⁶ Přikláním se proto k úvaze, že iniciativa vytvořit operu *Božena* vzešla od Václava Hanky. Vždyť uskutečnit takový počín v době, kdy

---

jak zámorské perly
její zoubky malé.

Její ňadra jak dvě
holubinky něžné,
celé její tílko
stkvoucí bělosněžné.

Hankovy písně a Prostonárodní srbská muza, do Čech převedená. Editor Jan Máchal. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1918, s. 111.

¹⁹² Konzultováno s PhDr. Markétou Kabelkovou.

¹⁹³ *Korrespondence a zápisky Františka Ladislava Čelakovského.* Bílý, F. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1907, s. 117.

¹⁹⁴ *Hudební divadlo v českých zemích: osobnosti 19. století.* Ludvová, J. a kol. Praha: Divadelní ústav: Academia, 2006, s. 576.

¹⁹⁵ Václav Hanka přišel do Vídně v roce 1813, aby zde pokračoval ve studiu práv. Přispíval do Hromádkových *Vídeňských novin* s přílohou *Prvotiny pěkných umění*. Spřátelil se s Bartolomějem Kopitarem, jehož prostřednictvím se seznámil s německou romantikou a kulturou slovanského jihu (HANUŠ, J. Počátky novočeské romantiky. In *Literatura česká devatenáctého století, sv. 1.* Praha, 1902, s. 724-725).

¹⁹⁶ HANUŠ, J. Počátky novočeské romantiky. In *Literatura česká devatenáctého století, sv. 1.* Praha, 1902, s. 727.

obrozené prostředí volalo po opeře v národním jazyce, by jeho důmyslně pěstovaný post váženého vlastence ještě více posílil!

Volba látky z českých dějin o Oldřichovi a Boženě nebyla v první polovině 19. století ničím neobvyklým. Veřejnost znala hru v češtině *Oldřich a Božena* (1789) Antonína Josefa Zímy a historickou romanci *Oldřich a Božena* Josefa Jungmanna (1806).¹⁹⁷

V pozadí Hankova návrhu libreta zřetelně rozpoznáváme inspiraci *Kronikou českou*. Hájkovo zpracování, jež vyzdvihuje přednosti selky – Češky v roli budoucí manželky knížete Oldřicha a poukazuje na nevýhody, které by českým zemanům v témž postavení přinesla dcera německého císaře,¹⁹⁸ Hanka doplnil o dvorské intriky a o milostné vzplanutí Smila k Boženě.

Na rozdíl od *Hájkovy kroniky*, kde Božena coby žena a manželka naplňuje dobové zvyklosti (poslušně žije život svého muže) a v nerovném sňatku je živým důkazem osvícenosti svého manžela – panovníka, Hankova Božena z této vedlejší pozice vystupuje a ve shodě s názvem libreta figuruje jako hlavní postava děje.

To jejími ústy k nám promlouvá Hankův entuziasmus pro myšlenku slovanské vzájemnosti. Božena v prvním jednání při praní prádla pronáší:

---

¹⁹⁷ *Dějiny české literatury. II, Literatura národního obrození*. Hlavní redaktor Jan Mukařovský. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 240.

O pár let později, po Hankově pokusu vytvořit operu na látku o Oldřichovi a Boženě, přišel Václav Kliment Klicpera s hrou *Božena* (1820) (*Dějiny české literatury. II, Literatura národního obrození*. Hlavní redaktor Jan Mukařovský. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 220).

V roce 1828 zazněla ve Stavovském divadle opera *Oldřich a Božena* Josefa Krasoslava Chmelenského a Františka Škroupa (*Hudební divadlo v českých zemích: osobnosti 19. století*. Ludvová, J. a kol. Praha: Divadelní ústav: Academia, 2006, s. 540). Josef Krasoslav Chmelenský o stavu opery průběžně informoval v *Časopise Společnosti vlastenského museum v Čechách*: „P. Škraup, druhý kapelní mistr na kr. stav. divadle pražském, opět novou operu ve 3 dějstvích pod názvem: ‚Oldřich a Božena‘ v hudbu uvádí, a teď právě druhé jednání dokonává.“ (CHMELENSKÝ, J. K. Divadlo české. *Časopis Společnosti vlastenského museum v Čechách*. Praha: České Museum, 1828, s. 120.) Opera byla v tomto případě skutečně dokončena, u posluchačů se ale nesetkala s větším ohlasem a propadla (*Hudební divadlo v českých zemích: osobnosti 19. století*. Ludvová, J. a kol. Praha: Divadelní ústav: Academia, 2006, s. 540). Dne 26. prosince téhož roku se konala jediná repríza. Škroup neúspěch *Oldřicha a Boženy* přičítal nevyzrálosti českého operního publika. Dospěl k přesvědčení, že s vážnou operou může uspět jen v německém jazyce (PLAVEC, J. *František Škroup*. Praha: Melantrich, 1941, s. 157-158.)

¹⁹⁸ Kníže, [...] nemálo se hněvem zapáliv, odpověděl: „Méněť jsem vám uškodil, že jsem Českau sedlku pojal, než bych Německého císaře dceru sobě za manželku vzal. [...] Němkyně chtěla by Německau čeled' míti.“ (VÁCLAV HÁJEK Z LIBOČAN. *Kronika česká*. [Díl] 2, Zánik pohanství (905-1100). Vydal V. Flajšhans. Praha: Česká akademie věd a umění, 1923, s. 209.)

„Věj větříčku zlatý
prosoušej mé šaty,
věj větříčku zlatý
od východu věj!

Snad tam od východní strany
přijede koníček vraný,
věj větříčku zlatý
od východu věj!

Na koníčku mládeneček
přijede pro můj věneček,
věj větříčku zlatý
od východu věj!¹⁹⁹

Východem byl myšlen VÝCHOD slovanský. Václava Hanka myšlenka slovanské vzájemnosti nadchla již před odchodem do Vídně, kde v letech 1813 až 1814 studoval práva. Přátelské kontakty s Bartolomějem Kopitarem, jenž Hanka seznámil s kulturou slovanského jihu, a nálada po napoleonských válkách (1803–1815) pak Hankovo slovanství ještě více prohloubily.²⁰⁰ Po návratu do Prahy se Hanka vnořil do studia slovanských jazyků jednak soukromě, jednak s pomocí Josefa Dobrovského, zakladatele slavistiky.²⁰¹

Ve 20. letech 19. století Hankovo slovanství podleho změně. Silněji se zabarvilo rusofilstvím. Zdrojem Hankova velkého obdivu k Rusku byly zřejmě styky s Josefem Dobrovským (scházel se s ruskými učiteli a byl s nimi v písemném kontaktu) a přátelství s básníky Josefem Jungmannem a Antonínem Markem. Neméně Václavu Hankovi imponovala velikost a moc Ruska znásobená úspěchy v napoleonských

---

¹⁹⁹ LA PNP, fond Václav Hanka, rukopisy vlastní, koncepty, *Božena, česká kněžna* (vstupní árie Boženy).

²⁰⁰ Bartoloměj Kopitar (1780–1844) byl slovinský slavista a významný žák Josefa Dobrovského (*Dějiny české literatury. II, Literatura národního obrození*. Hlavní redaktor Jan Mukařovský. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 103, 105).

²⁰¹ HANUŠ, J. Počátky novočeské romantiky. In *Literatura česká devatenáctého století, sv. 1*. Praha, 1902, s. 757-758.

válkách. V Rusku spatřoval „jediný kraj slovanský, odkud mohla přijít spása a štěstí všemu ostatnímu Slovanstvu“ a v ruském carovi „největšího Slovana“.²⁰²

Zásadním inspiračním zdrojem se pak pro text libreta stala lidová píseň. Působila na Václava Hanka již od raného dětství, když vyrůstal na vesnici v Hořiněvsi, kde jeho otec vlastnil hospodářství a hostinec. Písničky slýchal od svých rodičů (matka prý velice ráda zpívala a otec písničky sbíral²⁰³) a přirozeně poslouchal i zpěv hostů přicházejících z různých krajů.²⁰⁴

Vlastnosti lidové písně se v libretu konkrétně projevily ve využití přírodních („potok“, „voda“, „sosna“) a milostných motivů, často hraničících se sentimentálností („holubinko něžná“), v užití deminutiv („větříčku“, „mládeneček“, „mysliveček“, „mlad'ounek“), prosté mluvy a naivního humoru („já bych raděj za cestu nevěstu“). V inspiraci lidovou písní šel Václav Hanka ještě dál. Vlastní text proložil téměř doslovnou citací písně *Holka modrooká*:

Božena

„Řekne: dívko modrooká
nesedávej u potoka,
dívčino modrooká
nesedávej tam!

Přijde na tě velká voda,
bylo by tě ještě škoda,
dívčino modrooká
nesedávej tam!“²⁰⁵

Jestliže prvky lidové poetiky a citace slov lidových písní mu byly prostředky pro výstavbu textu, pak celkovou atmosféru dotvořil oslavou půvabů žen a krás světa a

---

²⁰² HANUŠ, J. Počátky novočeské romantiky. In *Literatura česká devatenáctého století*, sv. 1. Praha, 1902, s. 760-764.

²⁰³ V Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze se dochoval Hankův notový záznam písně *O vypuzení Izraelitů* s poznámkou: „Nápěv písně lidu, o vypuzení Izraelitů ze všech zemí Rakouských. Zpíval ji můj otec (znaje ji od mého děda). Slýchal jsem ji od něho ve svém dětství; na slova začáteční atd. se nepamatuji.“ (LA PNP, fond Václav Hanka, rukopisy vlastní, pracovní materiály, píseň *O vypuzení Izraelitů*.)

²⁰⁴ *Hankovy písně a Prostonárodní srbská muza, do Čech převedená*. Editor Jan Máchal. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1918, s. XVIII-XIX.

²⁰⁵ LA PNP, fond Václav Hanka, rukopisy vlastní, koncepty, *Božena, česká kněžna* (vstupní árie Boženy).

života v anakreontském duchu. O Boženině vzhledu si Václav Hanka ve třetí verzi scénické poznámky poznamenal: „Božena bez vínku (bez pásu), bez šátku na krku, bosa ždímá rauchy (šaty, prádlo).“²⁰⁶ Svým mládím a krásou okouzila nejen knížete Oldřicha, ale i jeho dvořenína (tzn. působící ve dvorské službě) Smila: „Dobře má zlatinká já již vidím, ty jsi krásná jako anděl s nebe.“²⁰⁷ Bohužel (nebo bohudík) se Smilovo momentální pobláznění Boženou zvrtné až v jakési sexuální obtěžování a v tom okamžiku zasáhne kníže Oldřich. V Hankově návrhu děje opery čteme: „Oldřich domlouvá Smilu a těší Boženu. Pochválí Boženu, zaplácá jí na boubelaté rameno, káže troubit na rohy a odjedou.“²⁰⁸

Zjišťujeme, že uvedené znaky návrhu libreta odpovídají specifikům, která o Hankově poezii nastínil Felix Vodička: „Začal jako anakreontik (přátelé jej nazývali ‚českým Anakreontem‘), ale anakreontská píseň dostávala v jeho rukou poněkud podobu ohlasu lidové písně. Bylo to dáno i tím, že Hanka velmi často přímo sledoval předlohu lidových písní [...], že ve svých písních kontaminoval motivy převzaté z několika předloh, a konečně i tím, že rozhodujícím zřetelem v jeho tvorbě bylo zaměření na hudebnost, zpěvnost, nenucenost textu.“²⁰⁹

Václav Hanka vytvořil libreto, jež mohlo z dramatického hlediska uspokojit sotva průměrného posluchače. Utrpělo na absenci živějšího spádu scén, neboť jednoduchý děj, oproštěný od vedlejších dějových linií, pozvolna plynul v pastorálním duchu. Václav Hanka měl ambice vytvořit první českou historickou operu, přesto práce přes veškerou snahu upadla do roviny lidových zpěvoher.

---

²⁰⁶ V Literárních archivu Památníku národního písemnictví v Praze se dochovaly tři verze téže scénické poznámky. (Přepisují s chybějící interpunkcí dle originálu.)

1. Les, potok nedaleko chalupa po křoví je rozestřené prádlo, Božena u potoka ždímá rauchy.
2. Les potok, nedaleko chalupa, po křoví rozestřené prádlo. Božena ždímá prádlo.
3. Les, potok, nedaleko chalupa, po křoví rozestřené prádlo, Božena bez vínku, bez šátku na krku, bosa ždímá rauchy (LA PNP, fond Václav Hanka, rukopisy vlastní, koncepty, *Božena, česká kněžna*, vstupní árie Boženy).

²⁰⁷ LA PNP, fond Václav Hanka, rukopisy vlastní, koncepty, *Božena, česká kněžna* (mluvený dialog Smila a Boženy).

²⁰⁸ LA PNP, fond Václav Hanka, rukopisy vlastní, koncepty, *Božena, česká kněžna* (Hankův návrh děje opery).

²⁰⁹ *Dějiny české literatury. II, Literatura národního obrození*. Hlavní redaktor Jan Mukařovský. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 181.

6 Václav Hanka a Fryderyk Chopin

V době, kdy si Václav Hanka ve slovanském světě získal značnou proslulost objevením domněle staročeské památky, Rukopisu královédvorského (1817), celá Varšava byla okouzlena malým Fryderykem Chopinem, „[...] který měl vystupování aristokrata a navzdory svým slabým prstíčkům hrál jako o život“.²¹⁰ Když mu bylo osm let, poprvé vystoupil na veřejném koncertě (21. února 1818), kde provedl část klavírního koncertu Vojtěcha Jírovce.²¹¹

Ve druhé polovině dvacátých let 19. století pracoval již Václav Hanka jako knihovník Národního muzea a tehdy šestnáctiletý Fryderyk Chopin ukončil studia na polském lyceu. Rozhodl se plně věnovat hudbě. Na varšavské konzervatoři začal studovat kontrapunkt a harmonii. Po třech letech studia přišly první velké úspěchy. Prosadil se jako klavírní virtuos a skladatel. Aby se však zdokonalil ve svém skladatelském a interpretačním umění, odcestoval v roce 1828 do Berlína, rok nato do Vídně. Jeho koncert, který se konal 11. srpna 1829 v Kärntnertor Theater, měl značný ohlas. Chopin koncert za několik dní zopakoval s nemenším úspěchem.²¹²

Chopin nepodnikal studijní cestu sám, cestoval se svými dvěma přáteli – Ignácem Maciejowskim²¹³ a Alfonsem Brandtem.²¹⁴ Při návratu do Polska se zastavili v Praze. Přijeli v pátek 21. srpna 1829 krátce po poledni a ubytovali se v hotelu U Černého koně (dnes kongresové centrum ČNB).²¹⁵ V Praze se zdrželi tři dny²¹⁶ a jejich první kroky vedly do Šternberského paláce na Hradčanech,²¹⁷ kde Václav Hanka pracoval jako knihovník Národního muzea. Hanku již nezastihli, protože se zdrželi prohlídkou Chrámu sv. Víta a Pražského hradu. Chopin v dopise z 22. srpna 1829 své rodině napsal: „Po obědě jsme se vydali k Hankovi, pro něhož dal pan Hube Maciejowskému doporučující dopis. Litoval jsem, že mi nenapadlo napsat panu

---

²¹⁰ HRADECKÁ, D. Fryderyk Chopin. *Mistři klasické hudby*, 1999, č. 7, s. 100.

²¹¹ HRADECKÁ, D. Fryderyk Chopin. *Mistři klasické hudby*, 1999, č. 7, s. 100.

²¹² HRADECKÁ, D. Fryderyk Chopin. *Mistři klasické hudby*, 1999, č. 7, s. 102-103.

²¹³ Ignác Maciejowski byl bratranec Václava Alexandra Maciejowského (o V. A. Maciejowském viz níže).

²¹⁴ Alfons Brandt byl Chopinův spolužák z lycea.

²¹⁵ RUML, I. Chopin v Čechách [online]. 21. 3. 2010 [cit. dne 22. 11. 2010]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/210542151090001-chopin-v-cechach/>>.

²¹⁶ *Chopin: Listy rodině a přátelům*. Jaroslav Simonides (ed.). Praha: Státní hudební nakladatelství, 1961, s. 78.

²¹⁷ RUML, I. Chopin v Čechách [online]. 21. 3. 2010 [cit. dne 22. 11. 2010]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/210542151090001-chopin-v-cechach/>>.

Skarbkovi a poprosit ho o doporučující list pro tohoto vynikajícího vědce. Zdrželi jsme se v katedrálním chrámu na Hradě a Hanku jsme nezastihli.^{218 219}

S Hankou se setkali následující den (22. srpna 1829).²²⁰ Ignac Maciejowski předal Hankovi doporučující dopis od Romualda Hubeho, ve kterém stálo: „Velkomožný pane! Doručitelem tohoto listu je p. Ignacy Maciejowski, můj přítel, společně s ním Vás navštíví dva mladí, neobyčejně talentovaní lidé, p. Chopin a Brandt, rovněž moji přátelé. Dovoluji si je doporučit Vaší přízni a činím to tím raději, že jsem měl sám příležitost přesvědčit se o Vaší nevyčerpatelné přízni k mým krajanům. Buďte ujištěn, že dovedou ocenit každou laskavost, jakou jim prokážete, a že k Vám budou chovat stejně hlubokou vážnost, v jaké Vás mám já [...]“²²¹ Hanka Chopina a jeho přátele skutečně velmi ochotně přijal a provedl je po staré Praze.²²² Chopin zhodnotil Prahu jako „město celkem pěkné, jak je z hradního návrší vidět; velké, starobylé, kdysi bohaté“.²²³ Jako poděkování za Hankovo srdečné přijetí vepsal Maciejowski do jeho památníku čtyřstřofickou báseň, kterou Chopin zhudebnil jako dvanáctitaktový *Mazur G dur*, jak se ostatně můžeme dočíst v drážďanském dopise ze dne 26. srpna 1829: „A tak každý z nás se blýskl nápadem; jeden veršem, druhý prózou. [...] Co si měl počít muzikant? Na štěstí měl Maciejowski na myšlenku napsat čtyři strofy mazurku; složil jsem k tomu hudbu a zapsal jsem se se svým poetou co nejoriginálněji. Hanka měl radost, byl to totiž mazurek opěvující jeho a jeho zásluhy na poli slovanské vzájemnosti.“²²⁴ Pro ilustraci uvádíme incipit mazurku a všech dvanáct veršů v českém překladu:

---

²¹⁸ *Chopin: Listy rodině a přátelům*. Jaroslav Simonides (ed.). Praha: Státní hudební nakladatelství, 1961, s. 78.

²¹⁹ Romuald Hube (1803-1890) byl univerzitní profesor trestního a církevního práva ve Varšavě. Hrabata Skarbkové byli Chopinovými příbuznými. Výše uvedený Skarbk se znal s Václavem Hankou.

²²⁰ *Chopin: Listy rodině a přátelům*. Jaroslav Simonides (ed.). Praha: Státní hudební nakladatelství, 1961, s. 77.

²²¹ *Chopin: Listy rodině a přátelům*. Jaroslav Simonides (ed.). Praha: Státní hudební nakladatelství, 1961, s. 75.

²²² *Chopin: Listy rodině a přátelům*. Jaroslav Simonides (ed.). Praha: Státní hudební nakladatelství, 1961, s. 80.

²²³ *Chopin: Listy rodině a přátelům*. Jaroslav Simonides (ed.). Praha: Státní hudební nakladatelství, 1961, s. 78.

²²⁴ *Chopin: Listy rodině a přátelům*. Jaroslav Simonides (ed.). Praha: Státní hudební nakladatelství, 1961, s. 80.

Příklad 1 (*Mazur G dur*)²²⁵

Ja - kiez kwia - tv ia - kie wian - ki splo - te na czesc Han - ki

Jaké vínky z jakých květů
ke cti Hanky spletu?
Bratrského lidu písňě
vyrval z časů zhoubné plísňě.

Píseň polských luhů vijme,
od nás nechť ji přijme,
znát' svět, ba i malé vísky,
že Čech Lecha bratr blízký.

Dítě Čech když mrazem zmírá,
cizák zem když svírá,
zisku nedbáš, vlasti sloužíš
a zoufalý národ vzbouzíš.

Dík náš přijmi nehynoucí
i stisk ruky vroucí!
Syna zdraví české země
nadviselských Slovan plémě!²²⁶

Chopinův *Mazur G dur* našel v českém prostředí uplatnění ještě dnes. Jeho melodie se stala znělkou chopinovského festivalu v Mariánských Lázních.²²⁷

Téměř v každé běžně dostupné chopinovské literatuře se dočteme, že Chopin navštívil české země ještě třikrát. Podruhé se zastavil v Praze 20. listopadu 1830, když

²²⁵ Dostupné z: <<http://pl.chopin.nifc.pl/chopin/composition/detail/id/23>> [cit. 4. září 2011].

²²⁶ *Chopin: Listy rodině a přátelům*. Jaroslav Simonides (ed.). Praha: Státní hudební nakladatelství, 1961, s. 79.

²²⁷ RUML, I. Chopin v Čechách [online]. 21. 3. 2010 [cit. dne 22. 11. 2010]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/210542151090001-chopin-v-cechach/>>.

se svým přítelem Tytem Wojciechowskim²²⁸ cestoval do Vídně. V Praze pouze přenocovali a druhý den pokračovali v cestě.²²⁹ Třetí návštěva proběhla v roce 1835. Toho roku se po dlouhé době (od roku 1830 žil Chopin v Paříži) v Karlových Varech setkal se svými rodiči. Čtvrtý a zároveň poslední pobyt na půdě Čech se uskutečnil roku 1836 v Mariánských Lázních, kde trávil čas s rodinou Wodzińských, s jejichž dcerou Marií byl krátce zasnoubený.

Během tří dalších návštěv Čech se Chopin s Hankou již nesetkali. V současné době zatím jediným dokladem popražského přímého kontaktu mezi nimi je dopis, který Chopin odeslal 15. května 1831 z Vídně.²³⁰ Chopin jménem Václava Alexandra Maciejowského²³¹ připomínal Hankovi balíček s materiálem,²³² který měl Maciejowski obdržet prostřednictvím Romualda Hubeho. V dopise stálo:

„Vážený pane. Pan profesor W. A. Maciejowski mi uložil milou povinnost, abych Vám připomněl onen balíček, který měl obdržet prostřednictvím pana Romualda Hubeho. Poněvadž pan Romuald již přijel domů, prosím Vás snažně, abyste ráčil onen balíček poslat buďto přímo panu Maciejowskému anebo k mým rukám do Vídně, [...] pokud možná letos před prvním červnem, protože to je poslední termín, do kdy mám v úmyslu zůstat ve Vídni. Jakmile zásilku obdržím, pošlu ji bez meškání profesorovi, který toužebně čeká na materiál pro svou chystanou práci. Promiňte, vážený pane, jestliže Vás svým dopisem obtěžuji, ale s radostí jsem se chopil příležitosti, abych Vás, vážený pane ujistil svou hlubokou úctou, s níž zůstávám Vaším opravdovým a poníženým služebníkem. F. F. Chopin.“²³³

Chopinova zpráva se neminula účinkem. Hanka knihy Maciejowskému brzy poslal, za což mu Maciejowski děkoval hned v úvodu dopisu odeslaném z Varšavy 26. června 1831: „Wielmożny Pane Dobrodzieju! [...] książkami [...] przez pocztę

---

²²⁸ Tytus Wojciechowski byl Chopinův spolužák z lycea.

²²⁹ PROCHÁZKA, J. *Fryderyk Chopin v Karlových Varech*. Karlovy Vary: Sdružení přátel krajského vlastivědného muzea, 1951, s. 3.

²³⁰ *Chopin: Listy rodině a přátelům*. Jaroslav Simonides (ed.). Praha: Státní hudební nakladatelství, 1961, s. 145.

²³¹ Václav Alexandr Maciejowski (1793-1883) byl univerzitní profesor římského práva ve Varšavě.

²³² Jednalo se o materiál pro práci *Dějiny slovanského zákonodárství*, které vyšly ve 4 svazcích v letech 1832-1835.

²³³ *Chopin: Listy rodině a přátelům*. Jaroslav Simonides (ed.). Praha: Státní hudební nakladatelství, 1961, s. 145.

odebrałem. [...] Dobrodzieja Przyjacieli i Sluga W. A. Maciejowski.²³⁴ („Velevážený pane Dobrotivý, [...] knížky [...] jsem na poště vyzvedl. [...] Váš přítel a sluha W. A. Maciejowski.“²³⁵)

Jak bylo zmíněno výše, dopisem z 15. května 1831 přímé kontakty mezi Hankou a Chopinem skončily. To ovšem neznamená, že by byli kontakty přerušili docela.

Na počátku 20. století ruský badatel V. A. Francev vydal obširný soubor Hankovy korespondence *Pisma k Vjančeslavu Ganke iz slavjanských zemel* (Warszawa 1905). Při práci na Hankově korespondenci objevil v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze dopisy od Jana Ludvíka Jastrzebského,²³⁶ který delší čas působil v Paříži a s Hankou si dopisoval. Zvláště zajímavé jeví se fragmenty dvou dopisů Jastrzebského Hankovi, v nichž se objevují jména Chopin a Lubowski:

„Nie mogąc, dla słabości zdrowia, wychodzić z domu, nie widziałem się z Chopinem od czasu jego powrotu ze wsi Pani George Sand [...]. Skoro będę mógł wychodzić, najpierwszą rzeczą będzie dla mnie zakomunikować temu wielkiemu artyście, to co mi raczyliście pisać o młodym Lubowskim. Paryż [...] d. 5. Listopada 1842.“²³⁷

„Nemůžu kvůli chatrnému zdraví vycházet z domu, neviděl jsem se s Chopinem od jeho návratu z letního sídla paní George Sandové [...]. Skoro by to mohlo vypadat, že velkému umělci nechci oznámit to, co mi ráčíte psát o mladém Lubowskim. Paříž [...] 5. listopadu 1842.“²³⁸

„Chopin, odježdžajác z Paryža na czas wakacji, zobowiązał mię listownie, bym przy okazji podziękował Wam, Szanowny Mężu, za taką o nim pamięci nadesłaną dla niego kompozycję młodego naszego Lubowskiego; nadto żebym Was najuprzejmiej pozdrowił jego imieniem. [...] Paryż 8. X. 1843.“²³⁹

---

²³⁴ SKOWRON, Z. Czyją „muzykę“ ofiarował Chopinowi Vaclav Hanka i kto był jego pośrednikiem? *Ruch muzyczny*, maja 2005, rok XLIX, nr. 9, s. 32-33.

²³⁵ Překlad vlastní.

²³⁶ Jan Ludvík Jastrzebski (1805-1852) v době polského listopadového povstání v roce 1830 emigroval do Paříže. Byl to historik, paleograf a publicista. V roce 1838 se stal členem tamějšího Tovaryšstva literárního (v čele s Mickiewiczem). V Tovaryšstvu se mohl seznámit s Chopinem.

²³⁷ SKOWRON, Z. Czyją „muzykę“ ofiarował Chopinowi Vaclav Hanka i kto był jego pośrednikiem? *Ruch muzyczny*, Maja 2005, rok. XLIX, nr. 9, s. 30.

²³⁸ Překlad vlastní.

²³⁹ SKOWRON, Z. Czyją „muzykę“ ofiarował Chopinowi Vaclav Hanka i kto był jego pośrednikiem? *Ruch muzyczny*, Maja 2005, rok. XLIX, nr. 9, s. 30.

„Chopin, jenž odjel z Paříže na prázdniny, zavázal mě v dopise, abych Vám při první příležitosti poděkoval, Vážený, za kompozice našeho mladého Lubowského. Co nejuctivěji Vás pozdravuji jeho jménem. Paříž 8. října 1843.“²⁴⁰

Z uvedených ukázek vyplývá, že Jastrzebski měl zprostředkovat Chopinovi informace o Lubowskim a jeho tvorbě. Ptáme se proč? A co měl společného s Lubowskim Václav Hanka? Josef Lubowski (1824 Krakov-1855 Krakov), klavírista a skladatel, jeden z čelních představitelů polské klavírní tvorby první poloviny 19. století, od roku 1837 studoval kompozici na pražské konzervatoři a hru na klavír u Václava Jana Tomáška. Za studií v Praze se setkal s Hankou a dozvěděl se o jeho setkání s Chopinem v roce 1829. Lubowski v roce 1843 končil studia hudby v Praze a musel zvažovat další kroky své umělecké dráhy.²⁴¹ Paříž se mu k dalším krokům mohla zdát jako příhodné místo, o to příhodnější, pokud by mu po boku stál Chopin, jehož jméno by mu otevřelo dveře do tolika společenských salonů. Proto zkusil navázat kontakty se slavným rodákem přes Hanku. Hanka však nenapsal přímo Chopinovi, ale využil pomoci prostředníka – Jastrzebského, který měl s Chopinem zavést rozhovor na Lubowského, zmínit se o jeho tvorbě a získat názor na konkrétní kompozici mladého, teprve devatenáctiletého umělce.²⁴²

Zbývá ještě vyřešit otázku, jaký výtvar Lubowského poslal Hanka Chopinovi. Dle Zbigniewa Skowrona by mohla být touto kompozicí *Fantaisie sur des thèmes Slaves*, neboť téma písně Laura a Filon má blízko k Chopinově *Fantazii A-dur op. 13* z roku 1828.²⁴³

Lubowski do Paříže nikdy neodcestoval a roku 1843 se vrátil do Krakova. V Polsku koncertoval a věnoval se pedagogické činnosti. Ve své tvorbě navázal na Chopina, skládal podobně jako Chopin zejména mazurky, ponolézy, nocturna a etudy.²⁴⁴

---

²⁴⁰ Překlad vlastní.

²⁴¹ SKOWRON, Z. Czyją „muzykę“ ofiarował Chopinowi Vaclav Hanka i kto był jego pośrednikiem? *Ruch muzyczny*, Maja 2005, rok. XLIX, nr. 9, s. 31.

²⁴² Zbigniew Skowron se ve výše uvedené studii domnívá, že Hanka neznal Chopinovu pařížskou adresu a že se si s ním od společného setkání v Praze v roce 1829 nepsal. Proto požádal o pomoc Jastrzebského, se kterým si často dopisoval a jenž Chopina znal.

²⁴³ SKOWRON, Z. Czyją „muzykę“ ofiarował Chopinowi Vaclav Hanka i kto był jego pośrednikiem? *Ruch muzyczny*, Maja 2005, rok. XLIX, nr. 9, s. 32.

²⁴⁴ SKOWRON, Z. Czyją „muzykę“ ofiarował Chopinowi Vaclav Hanka i kto był jego pośrednikiem? *Ruch muzyczny*, Maja 2005, rok. XLIX, nr. 9, s. 32.

Proč Chopin a jeho přátelé při návštěvě Prahy v roce 1829 navštívili Václava Hanka a proč se jim Václav Hanka během pražského pobytu věnoval?

Je všeobecně známo, že ve své době byl Václav Hanka jedním z hlavních nositelů myšlenky slovanské vzájemnosti a udržoval nejrozsáhlejší korespondenční i osobní styky se slovanským zahraničím.²⁴⁵ Možná už méně známým zůstává fakt, jak tuto ideu slovanské vzájemnosti uskutečňoval. Realizoval ji především výměnou korespondence (viz Hankův korespondeční styk s Romualdem Hubem, od něhož dostali Ignác Maciejowski, Alfons Bradt a Chopin doporučující dopis), publikováním zpráv z korespondence, rozesíláním knih (viz knihy pro Václava Alexandra Maciejowského), péčí o hosty v Praze (proto se Chopinovi a jeho přátelům při jejich pražském pobytu věnoval).

---

²⁴⁵ V katalogu fondu Václav Hanka (PRAŽÁKOVÁ, B. *Václav Hanka*. Praha: Literární archiv Památníku národního písemnictví, 1986.) nalezneme až na osmdesát polských jmen.

Závěr

České národní obrození bylo procesem, na nějž nutně zapůsobily nejen domácí poměry, ale i politické a kulturní dění v Evropě.

Toto období sice ovlivnilo některé složky hudební kultury českých zemí, ale v konečném důsledku epochu hudby od přelomu 18. a 19. století do poloviny 19. století národním obrozením nazývat nemůžeme. Musíme si uvědomit, že vedle sebe existovala tvorba „českých Němců“ s obrozenskými snahami v hudbě, čeští skladatelé komponovali nezřídka na texty v německém jazyce, hudba do sebe vstřebávala různé podněty (např. z přežívajícího mozartovského kultu, z německého romantismu). Národní obrození se v hudbě projevilo hlavně jazykově (sběrem lidových písní, překlady libret z cizího jazyka do češtiny, vznikem původních českých oper, zhudebňováním básní v českém jazyce). V diplomové práci se proto o tomto dějinném úseku hudby hovoří jako o hudbě první poloviny 19. století. Naproti tomu pro kulturně historickou a literární oblast je použito termínu národní obrození.

Diplomová práce si kladla za cíl vymežit Hankův vztah k hudbě první poloviny 19. století. Na tomto místě shrnuji nejpodstatnější zjištění.

Zda Václav Hanka uměl hrát na nějaký hudební nástroj nebo byl dobrý zpěvák, se mi nepodařilo doložit. Jisté je, že vyrůstal v prostředí obklopován hudbou. Otec sbíral lidové písně a maminka je ráda zpívala.²⁴⁶

V dospělosti se Hankův poměr k hudbě vyvíjel několika směry. Poprvé Václav Hanka významněji zasáhl do hudební oblasti, když roku 1814 v *Prvotinách pěkných umění* Jana Nepomuka Norberta Hromádka uveřejnil, ovlivněn vydáním sbírky ruských národních písní od Ivana Prače (Vídeň, 1814) a sbírky srbských písní od Vuka Karadžiče (Vídeň, 1814), výzvu ke sbírání lidových písní.²⁴⁷

Téměř ve stejné době se Václav Hanka stal vyhledávaným autorem textů pro nově vznikající umělé písně. Důvodem byla jednoduchost, melodičnost Hankovy (převážně lyrické, milostné) poezie, jež pramenila z vlivu lidové písně. Hankovy básně zhudebňovali skladatelé písní František Max Kníže, Josef Theodor Krov, Ludvík rytíř z Dietrichů, Jan Augustin Vitásek, Václav Juda Novotný, František Škroup, zejména

---

²⁴⁶ OTRUBA, M. Václav Hanka. In *Lexikon české literatury 2/I*, H-J. Praha: Academia, 1993, s. 58.

²⁴⁷ *Hankovy písně a Prostonárodní srbská muza, do Čech převedená*. Editor Jan Máchal. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1918, s. XIX.

však Václav Jan Tomášek, jenž použil Hankovy texty ve třech písňových sbírkách.²⁴⁸ Po Hankově smrti zájem hudebníků o jeho básně opadl.

Ve spolupráci s Václavem Janem Tomáškem měla vzniknout opera *Božena, česká kněžna* na látku z české minulosti.²⁴⁹ Hanka sice dokončil libreto, ale ke zhudebnění z neznámých důvodů nedošlo. Roku 1819 Václav Hanka v rozšířeném vydání *Písní* (1819) publikoval alespoň texty *Božena* a *Smil* a uvedl, že písně pochází z opery *Božena*. Měla to být první zpěvohra v českém jazyce.

Václav Hanka představoval ve své době jednoho z hlavních nositelů idejí slovanské vzájemnosti a udržoval nejrozsáhlejší korespondenční i osobní styky se slovanským zahraničím, kde byl považován za hlavu české slavistiky.²⁵⁰ Tuto myšlenku realizoval především praktickým prostředkovaním, tedy výměnou korespondence, péčí o hosty v Praze, rozesláním knih apod. Prvky praktické realizace nutně pronikly i do hudební oblasti. Hanka se věnoval hudebníkům, již ho poctili svou návštěvou, vypomáhal začínajícím umělcům, kteří za ním přicházeli s prosbou o získání doporučujícího dopisu či kontaktu. Stal se tedy jakousi spojkou mezi hudebními Čechami a cizími (především slovanskými) zeměmi.

Od roku 1841 (do 1899) fungoval v Praze hudební spolek *Žofínská akademie* (*Akademie ku zvelebení zpěvu a hudby, Prager Singakademie*). Sdružení pořádalo hudební představení a poskytovalo hudební vzdělávání.²⁵¹ Členem výboru Žofínské akademie byl i Václav Hanka.²⁵² Jak dlouho v organizaci působil, není známo.

Na sklonku života a po smrti bylo jeho jméno skloňováno nejčastěji v souvislosti s rukopisnými podvrhy. V hudební historii však zůstane zapsán jako folklorista, jeden z nejčastěji zhudebňovaných autorů básní a organizátor hudebního života první poloviny 19. století.

---

²⁴⁸ *Šestero písní v hudbu uvedených pro jeden hlas při fortepianu* (1813), *Šestero písní pro jeden hlas při fortepianu* (1814), *Šestero českých písní od Václava Hanky s průvodem fortepiana* (1823).

²⁴⁹ Spolupráce začala zřejmě po roce 1809 nebo po roce 1813.

²⁵⁰ Ve fondu Václav Hanka nalezneme až na osmdesát polských jmen.

²⁵¹ VÍT, P. Doba národního probuzení (1810–1860). In *Hudba v českých dějinách: od středověku do nové doby*. Praha: Supraphon, 1989, s. 318.

²⁵² LA PNP, fond Václav Hanka, korespondence vlastní, přijatá, korporace, Pražská akademie k zvelebení zpěvu a hudby.

Soupis literatury a pramenů

Prameny a literatura

- [1] BARÁK, J. – PŘERHOF, H. – VILÍMEK, J. *Hlahol: společenský zpěvník český*. Praha: K. Jeřábková, 1861.
- [2] BERGMANN, J. – MELIŠ, E. *Průvodce v oboru českých tištěných písní pro jeden nebo více hlasů (od roku 1800 do 1862)*. Praha: E. Meliš: J. Bergmann, 1863.
- [3] ČELAKOVSKÝ, F. L. *Padesátka z mé tobolky*. Praha: Verakion, 1937.
- [4] *Český zpěvníček*. Praha: J. Pospíšil, 1855.
- [5] EMINGEROVÁ, K. Dramatická díla. In *Hudební dílo Václava Jana Tomáška*. Praha: Pražská konzervatoř, 1925, s. 36, 37.
- [6] HÁJEK Z LIBOČAN, V. *Kronika česká*. [Díl] 2, Zánik pohanství (905-1100). Vydal V. Flajšhans. Praha: Česká akademie věd a umění.
- [7] HAMAN, A. *Nástin dějin české literární kritiky*. Praha: HaH, 1999.
- [8] HANKA, V. *Hankovy písně*. Praha: Jan Hostivít Pospíšil, 1831.
- [9] *Hankovy písně a Prostonárodní srbská muza, do Čech převedená*. Editor Jan Máchal. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1918.
- [10] HANUŠ, J. Václav Hanka. In *Ottův slovník naučný X, G-H*. Praha: J. Otto, 1896, s. 845-848.
- [11] HANUŠ, J. Počátky novočeské romantiky. In *Literatura česká devatenáctého století*, sv. 1. Praha: Laichter, 1902, s. 713-777.
- [12] HELFERT, V. *Tvůrčí rozvoj Bedřicha Smetany*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953, s. 81.
- [13] HRABÁK, J. – JEŘÁBEK, D. – TICHÁ, Z. *Průvodce po dějinách české literatury*. Praha: Panorama, 1978.
- [14] CHMELAŘOVÁ, V. Věvec. In *Slovník české hudební kultury*. Praha: Supraphon, 1997, s. 989.
- [15] JIREČEK, J. Hankovy původní básně od 1813 do 1819. *Časopis Musea Království českého*, 1879, s. 351-364.
- [16] *Josef Dobrovský a Morava*. Editoři Ivo Barteček a Miloslav Pospíchal. Olomouc: UP, 2006.

- [17] KLEMENTOVÁ, H. Zpytatelé památek národních Jakub Malý a Wolfgang Adolf Gerle. In *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století*. Praha: ÚČL AV ČR, 2004, s. 203-210.
- [18] KOPECKÝ, J. *Přehled dějin hudby 19. století*. Olomouc: UP, 2007.
- [19] KOPECKÝ, V. *Plno záhad kolem Hanky*. Praha: Konfrontace Curych, 1981.
- [20] KOUBA, J. Husitství. In *Slovník české hudební kultury*. Praha: Supraphon, 1997, s. 354.
- [21] *Krakoviáky aneb Písňe národní polské, s připojeným původním textem*. Překlad Václav Hanka. Praha: H. J. Enderské knihkupectví, 1834.
- [22] LISZT, F. *Píseň husitská*. Praha: J. Hoffmann, 1840.
- [23] LUDVOVÁ, J. Hudební motivy Hankových padělků. *Hudební věda* 1988, roč. 25, č. 4, s. 299-319.
- [24] LUDVOVÁ, J. Hankovy padělky v české hudbě. *Hudební věda* 1990, roč. 27, č. 4, s. 293-310.
- [25] MACURA, V. *Znamení zrodu*. Praha: Československý spisovatel, 1983.
- [26] MACURA, V. Sex a tabu v české kultuře 19. století. In *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. Praha: Academia, 1999, s. 7-20.
- [27] MACHOVEC, M. *Josef Dobrovský*. Praha: Akropolis, 2004.
- [28] MALOCH, A. – TOBIÁŠEK, J. *Nápěvy k Českému zpěvníčku (1856)*.
- [29] MARTINEC, F. *Nápěvy ke Společenskému zpěvníku českému*. Praha: J. Pospíšil, 1852.
- [30] MARTINEC, F. *Zpěvný věnec*. Praha: J. Pospíšil, 1865.
- [31] MASARYK, T. G. *Česká otázka*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000. Kapitola 5, Našeho obrození smysl národní a historický.
- [32] NEJEDLÝ, Z. *Bedřich Smetana*. Kniha první. Praha: Orbis, 1950.
- [33] NĚMEC, Z. *Weberova pražská léta*. Praha: L. Mazáč, 1944.
- [34] NOVÁK, A. *Stručné dějiny literatury české*. Olomouc: R. Promberger, 1946.
- [35] OTRUBA, M. Václav Hanka. In *Lexikon české literatury 2/I, H-J*. Praha: Academia, 1993, s. 57-63.
- [36] PEKAŘ, J. *Smysl českých dějin*. Praha: Josef Pekař, 1929.
- [37] PEKAŘ, J. *František Palacký*. Vyd. 3. Praha: ARSCI, 2005.
- [38] PICHL, J. *Společenský zpěvník český*. Praha: J. Pospíšil, 1851.
- [39] PLAVEC, J. *František Škroup*. Praha: Melantrich, 1941.

- [40] PLEVKA, B. *Liszt a Praha*. Praha: Supraphon, 1986.
- [41] PRAŽÁKOVÁ, B. *Václav Hanka*. Praha: Literární archiv Památníku národního písemnictví, 1986.
- [42] PROCHÁZKA, J. *Fryderyk Chopin v Karlových Varech*. Karlovy Vary: Sdružení přátel krajského vlastivědného muzea, 1951.
- [43] ROUBÍK, F. Účast policie v útoku na rukopisy roku 1858. In *Od pravěku k dnešku*. Díl II. Praha: Historický klub, 1930, s. 435-450.
- [44] RYBIČKA, A. *Přední křísitelé národa českého*. Praha: František Šimáček, 1883.
- [45] SKALIČKA, J. Počátky českého národního hnutí a obrozené literatury. In *Panorama české literatury*. Olomouc: Rubico, 1994, s. 91-92.
- [46] SKLENÁŘ, K. *Obraz vlasti: Příběh Národního muzea*. Praha: Paseka 2001.
- [47] SKOWRON, Zbigniew. Czyją „muzykę“ ofiarował Chopinowi Vaclav Hanka i kto był jego pośrednikiem? *Ruch muzyczny*, maja 2005, rok XLIX, nr. 9, s. 30-34.
- [48] SMETANA, R. – VÁCLAVEK, B. *Český národní zpěvník*. Praha: Svoboda, 1949.
- [49] SOJKA, J. E. *Naši mužové*. Praha: Melantrich, 1953.
- [50] SOUČEK, S. *Dvě pozdní mystifikace Hankovy*. Praha: Akademie věd a umění, 1924.
- [51] SRŠEŇ, L. Specifika biedermeierského portréru v Čechách. In *Biedermeier v českých zemích*. Praha: KLP, 2004, s. 160-176.
- [52] ŠTAIF, J. *František Palacký: život, dílo, mýtus*. Praha: Vyšehrad, 2009.
- [53] TÁBORSKÝ, J. *Reformní katolík Josef Dobrovský*. Brno: L. Marek, 2007.
- [54] TARANTOVÁ, M. *Václav Jan Tomášek*. Praha: Orbis, 1946.
- [55] TOMÁŠEK, V. J. *Starožitné písně královédvorského rukopisu*. Praha: Joh. Hoffmann, [18--?].
- [56] *Věvec ze zpěvů vlastenských: sborník obrozených písní*. Vydal Josef Plavec. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960.
- [57] VÍT, P. Doba národního probuzení (1810–1860). In *Hudba v českých dějinách: od středověku do nové doby*. Praha: Supraphon, 1989, s. 287-337.
- [58] *Vlastní životopis Václava Jana Tomáška*. Editor Zdeněk Němec. Praha: Topičova edice, 1941.
- [59] VLČEK, J. *Dějiny české literatury*. Díl II. Praha: Nakladatel J. Mazáč, 1931.

- [60] VODIČKA, F. Úvod. In *Dějiny české literatury*. Díl II, Literatura národního obrození. Praha: Nakladatelství ČS AV, 1960, s 9-10.
- [61] ZÁVODSKÝ, A. *František Ladislav Čelakovský*. Praha: Melantrich, 1982.
- [62] *Zpěvník slovanský, II*. Vídeň: Karel Uberreuter, 1848.

Kolektivní práce

- [63] *Československý hudební slovník osob a institucí*. Sv. 1, A-L. Redaktoři Gracian Černušák, Bohumír Štědroň, Zdenko Nováček. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1963.
- [64] *Dějiny české literatury*. Díl II, Literatura národního obrození. Hlavní redaktor Jan Mukařovský. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960.
- [65] *Hudba v českých dějinách: od středověku do nové doby*. Jaromír Černý a kolektiv. Praha: Supraphon, 1989.
- [66] *Hudební divadlo v českých zemích*. Jitka Ludvová a kolektiv. Praha: Divadelní ústav: Academia, 2006.
- [67] *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Díl 2. Sv 1, H-J. Vedoucí redaktor Vladimír Forst. Praha: Academia, 1993.
- [68] *Literatura česká devatenáctého století*. Díl 1. Josef Hanuš a kolektiv. Praha: Laichter, 1902.
- [69] *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. Díl 10, Gens – Hedwigia. Praha: J. Otto, 1896.
- [70] *Panorama české literatury*. Josef Galík a kolektiv. Olomouc: Rubico, 1994.
- [71] *Slovník české hudební kultury*. Redakce Petr Macek. Praha: Editio Supraphon, 1997.
- [72] *Slovník literárních směrů a skupin*. Redigoval Štěpán Vlašín. Praha: Orbis, 1976.
- [73] *Slovník literární teorie*. Redigoval Štěpán Vlašín. Praha: Československý spisovatel, 1977.

Korespondence

- [74] *Chopin: Listy rodině a přátelům*. Editor Jaroslav Simonides. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1961.

- [75] *Korespondence Aloise Vojtěcha Šembery*. Sv. 4, Listy přátelům. Editor Zdeněk Fišer. Vysoké Mýto: Regionální muzeum, 2004.
- [76] *Korrespondence a zápisky Františka Ladislava Čelakovského*. Vydal František Bílý. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1907.
- [77] *Korrespondence a zápisky Františka Ladislava Čelakovského II*. Vydal František Bílý. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1910.

Autorizované články

- [78] ČELAKOVSKÝ, F. L. Nový spis v novém jazyku. *Časopis Českého museum*, 1834, s. 445-452.
- [79] DOLANSKÝ, J. H.. Chopin a Hanka. *Lidové noviny*, 11. března 1931, s. 7.
- [80] HANKA, V. Odpověď. *Časopis Českého museum*, 1834, s. 452-455.
- [81] HRADECKÁ, D. Fryderyk Chopin. *Mistři klasické hudby*, 1999, č. 7.
- [82] CHMELENSKÝ, J. K. Divadlo české. *Časopis Společnosti vlastenského museum v Čechách*, 1828, s. 117-132.
- [83] CHMELENSKÝ, J. K. Literatura česká. *Časopis Českého museum*, 1835, s. 98-107.
- [84] NOVOTNÝ, V. J. RK a literatura hudební. *Dalibor* 1873, roč. 1.
- [85] PALACKÝ, F. Handschriftliche Lügen und paleographische Wahrheiten. *Bohemia: Deutsche Zeitung*, 5. listopadu 1858.

Neautorizované články

- [86] *Athenaeum*, 1886/1887, roč. IV., s. 164.
- [87] *Bohemia: Deutsche Zeitung*, 20. prosince 1860, s. 1412.
- [88] *Časopis Českého museum*, 1834, s. 452.
- [89] *Dalibor*, 1879, roč. I.
- [90] Handschriftliche Lügen oder paleographische Wahrheiten. *Tagesbote aus Böhmen*, 1858, č. 276, 285, 289, 292, 299.

[91] LA PNP, fond Václav Hanka (451)

Korespondence vlastní, přijatá, osoby, Kollár Jan Hankovi Václavu.

Korespondence vlastní, přijatá, osoby, Čelakovský František Ladislav Hankovi Václavu.

Korespondence vlastní, přijatá, osoby, Chopin Fryderyk Hankovi Václavu.

Korespondence vlastní, přijatá, korporace, Pražská akademie k zvelebení zpěvu a hudby.

Korespondence vlastní, odeslaná, osoby, Hanka Václav Hankovi Františku (bratrovi).

Korespondence vlastní, odeslaná, osoby, Hanka Václav Hankové Barboře (manželce).

Rukopisy vlastní, koncepty, *Božena, česká kněžna*. Zpěvohra. Titulní list, předmluva, náčrty, torzo.

Rukopisy vlastní, pracovní materiály, píseň *O vypuzení Izraelitů*. Notový záznam.

Rukopisy vlastní, články, pojednání, Krakoviaky. Polemika s Františkem Ladislavem Čelakovským, koncept.

Tisky, Divadlo v Růžové ulici, Hudební dramatický Quodlibet ve prospěch Karla Strakatého, 26. ledna 1845. Česko-německý program.

Varia, Tomášek, V. J. *Slovo k vlastencům*. Opis rukou Hankovou.

Internetové stránky

[92] GAGAN, J. Václav Hanka [online]. 1. ledna 2011 [cit. dne 26. listopadu 2011]. Dostupné z: <<http://kix.fsv.cvut.cz/~gagan/jag/rukopisy/osobnost/hanka/hanka-1.htm>>.

[93] KABELKOVÁ, M. Václav Hanka a hudba. In *Mezinárodní vědecká konference Václav Hanka 1791–1861–2011 (program konference, resumé příspěvků)* [online]. září 2011 [cit. dne 30. listopadu 2011]. Dostupné z: <<http://www.slu.cas.cz/cinnost/hanka-prog-res.pdf>>.

[94] NEJEDLÝ, P. K „folkloristickému“ zázemí Hankovy poezie (Staré písně Václava Hanky staršího). In *Mezinárodní vědecká konference Václav Hanka 1791–1861–2011 (program konference, resumé příspěvků)* [online]. září 2011

- [cit. dne 30. listopadu 2011]. Dostupné z: <<http://www.slu.cas.cz/cinnost/hanka-prog-res.pdf>>.
- [95] RUML, Ivan. Chopin v Čechách [online]. 21. března 2010 [cit. dne 22. listopadu 2010]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/210542151090001-chopin-v-cechach/>>.
- [96] URL <<http://pl.chopin.nifc.pl/chopin/composition/detail/id/23>> [cit. dne 4. září 2011].
- [97] URL <<http://www.badatelna.cz/?wicket:interface=:1:7:::>> [cit. dne 10. října 2011].
- [98] URL <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=508>> [cit. dne 25. listopadu 2011].
- [99] URL: <http://digitools.is.cuni.cz> [cit. dne 1. prosince 2011].
- [100] URL: <<http://dSPACE.amu.cz>> [cit. dne 1. prosince 2011].
- [101] URL: <<http://knihovna.phil.muni.cz>> [cit. dne 1. prosince 2011].
- [102] URL: <<http://www.theses.cz>> [cit. dne 1. prosince 2011].
- [103] URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1clav_Hanka> [cit. dne 1. prosince 2011].

Přílohy

1. Václav Hanka od Antonína Machka (dostupné z: <<http://cs.wikipedia.org>>).
2. Chopin, F. – Maciejowski, I. *Mazur G dur*
(Dostupné z: <<http://pl.chopin.nifc.pl>> nebo *Dalibor*, 1879, roč. I).
3. Liszt, F. *Píseň husitská*. Praha: J. Hoffmann, 1840, titulní strana.
4. Liszt, F. *Píseň husitská*. Praha: J. Hoffmann, 1840, s. 4.
5. Hudební dramatický Quodlibet (LA PNP, fond Václav Hanka, tisky, Hudební dramatický Quodlibet ve prospěch Karla Strakatého, 26. ledna 1845. Česko-německý program).

Obr. 1: Václav Hanka od Antonína Machka

A musical score for a Mazur in G major, Op. 24, No. 1 by Frédéric Chopin. The score is written on three staves in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 3/4 time signature. The lyrics are in Polish and are written below the notes. The lyrics are: "Ja - kież kwia - ty ja - kie wian - ki spło - tę na cześć Han - ki do bra - tnie - go lu - du pie - śni za - po - mnie - nia wy - darł ple - śni co bra - tnie - go lu - du pie - śni za - po - mnie - nia wy - darł ple - śni".

Obr. 2: Chopin, F. – Maciejowski, I. *Mazur G dur*

247

PÍSEŇ HUSITSKÁ
(z patnáctého století)
pro hlas basový se sborem a průvodem fortepiana.

HUSSITENLIED.
(Aus dem fünfzehnten Jahrhunderte.)
Für eine Bassstimme mit Begleitung des Pianoforte und Chor ad libitum.
Seinem verehrten Freunde
dem
Herrn Carl Strakaty,
Sänger am königl. ständ. Theater zu Prag
von dem
Verleger.

Nro. 247. *Pr. 20 kr.*
Liszt

Eigenthum des Verlegers.
Eingebracht in das Vereinsarchiv.

Prag, bei Joh. Hoffmann.

Dieses Lied, eingerichtet als Concertstück für das Pianoforte von Fr. Liszt, fl. 1.
Dasselbe zu 4 Händen fl. 1. 8 kr.

Obr. 3: Liszt, F. *Píseň husitská*. Titulní strana.

250

HUSSITENLIED .

Version littérale.

Fr. Liszt.

Allegro con strepito.

PIANOFORTE.

musical notation for the first system, including dynamics *f* and *marcato assai.*, and tempo marking *poco rit.*

musical notation for the second system, including dynamics *mf* and *sempre marcato.*, and tempo marking *poco rit.*. Includes fingerings 1, 2, 3, 4, 5 and 2, 3, 4.

musical notation for the third system, including dynamics *f* and *sfz*, and tempo marking *poco rit.*. Includes accents and slurs.

musical notation for the fourth system, including tempo marking *Lento religioso.* and *recitando.*, and dynamics *espressivo.* and *poco rit.*

musical notation for the fifth system, including tempo marking *Tempo primo.* and dynamics *f*

Obr. 4: Liszt, F. *Píseň husitská*, str. 4.

Divadlo w ruřowé ulici.	Theater in der Rosengasse.
<p>Wysoce wáženému obecenstvu uvádí se k wědomosti, že w neděli dne 26. ledna 1845 we prospěch nižšpáného Hudební dramatický Quodlibet we třech odděleních.</p>	<p>Einem verehrungswürdigen Publikum dient zur Nachricht, daß Samstag den 26. Jänner 1845 zum Vertheile des Gefehtigten in böhmischer Sprache aufgeführt wird: Ein musikalisch-dramatisches Quodlibet in drei Abtheilungen.</p>
<p>Oddělení první.</p> <ol style="list-style-type: none"> Ouverture. Arie a duetto ze zpěwohy: Lazebník sewilský. Osoby: Panna Tonnerowa, Karel Strakatý. Boaíná . . . . . Figaro . . . . . Sceny z frásky: Panna z čarowných kraju. Osoby: Pan Grubinger, Panna Majóna. Popelá . . . . . Spokojnost . . . . . Weselohra o jediné osobě, dle Saphira od J. G. Kolára, přednášena paní Kolárovou. Duetto ze zpěwohy: Gabriela Vergi od Mercadante. Dle Wlaskeho od J. W. Swobody. Osoby: Karel Strakatý. Fajel, hrabě Vermandský . . . . . Rosal z Cony 	<p>I. Abtheilung.</p> <ol style="list-style-type: none"> Ouverture. Arie und Duetto aus der Oper: Der Barbier von Sevilla. Personen: Rosine . . . . . Dem. Tenner, Fiore . . . . . Karl Strakaty. Szenen aus der Posse: Das Mädchen aus der Fremde. Personen: Schenmann . . . . . Herr Strabinger, Die Aufrechterheit . . . . . Dem. Frau. Das Solofluffspiel nach Saphir von J. G. Kollar, vorgetragen von Mad. Kollar. Duetto aus der Oper: Gabriella Vergi von Mercadante, nach dem Italiensichen ubersetzt von W. Swoboda. Personen: Jael, Graf von Vermand . . . . . Karl Strakaty. Rosal von Cony . . . . . Herr Dancke.
<p>Oddělení druhé. Na všeobecnu žádost: Wěnc z písní národních, sestawen a w čtewrozpěw uweđen od J. N. Skroupa, přednášen pannami Kockertovou, Müllerovou a Tonnerowou, Karlem Strakatým a dwonásobně rozmnoženým sborem.</p>	<p>II. Abtheilung. Auf allgemeines Verlangen: Ein Kranz aus böhmischen Nationalliedern, zusammengestellt und ins Quartett gesetzt von J. N. Skroup, vorgetragen von Dem. Kofler, Müller und Tenner, Karl Strakaty und dem doppelt verstärktem Chöre.</p>
<p>Oddělení třetí. Poněprez: Ouverture a první jednání půwodní wlastenské zpěwohy: Šwédowé w Praze. Od J. Pečírky, Hudba od J. N. Skroupa. Osoby: Hecht Königsmark, mladá žiwotklná wojska . . . . . Pan Kone, Otowalý, býwalý plukownik rakowský . . . . . Karel Strakatý. Ladmila, mladá geho . . . . . Pan Podhorba, Slawot, rolník . . . . . Pan Podhorba. Swědké wojska, Boletci, Hudebníci. Dij se kosa na statku Lohalibym, ruku 1618. Ku kterémuž předstawení swé nejactiwejší pozwání činí Karel Strakatý, wad stowowského diwadla.</p>	<p>III. Abtheilung. Zum Vertheil: Der erste Akt aus der böhmischen Originaloper: Die Schweden in Prag. Von Pečírka. Musik von J. N. Skroup. Personen: Graf Königsmark, Feldherr der Schweden . . . Herr Kone, Stenaltý, genereller österreichischer Obrist . . . Karl Strakaty. Wemila, seine Geliebte . . . . . Mad. Pečírky, Slawot, Pantmann . . . . . Herr Podhorba, Schwedische Soldaten, Vandente, Waffanten. Die Handlung spielt auf dem Orte Vidmalles im Jahre 1648. Zu welcher Vertheilung seine ergebenste Einladung zu machen die Ehre hat Karl Strakaty, Wichtig des hies. Theaters.</p>
Začátek w 5 hodin.	Anfang um 5 Uhr.

Obr. 5: Hudební dramatický Quodlibet (26. ledna 1845)

Resumé

Hanka vyrůstal v prostředí obklopen hudbou. Jeho otec sbíral lidové písně a maminka je ráda zpívala.

V dospělosti Václav Hanka významněji zasáhl do hudební oblasti, když roku 1814 v *Prvotinách pěkných umění* Jana Nepomuka Norberta Hromádka uveřejnil výzvu ke sbírání lidových písní.

Toho času Václav Hanka zaujal hudební skladatele svou (především milostnou) poezií. Vyznačovala se jednoduchostí a melodičností, pramenící z vlivu lidové poezie. Hankovy básně zhudebňovali František Max Kníže, Josef Theodor Krov, Ludvík rytíř z Dietrichů, Jan Augustin Vitásek, Václav Juda Novotný, František Škroup, zejména však Václav Jan Tomášek, jenž použil Hankovy texty ve třech písňových sbírkách. Po Hankově smrti zájem hudebníků o jeho básně opadl.

Ve spolupráci s Václavem Janem Tomáškem měla vzniknout opera *Božena, česká kněžna* na látku z české minulosti. Hanka sice dokončil libreto, ale ke zhudebnění z neznámých důvodů nedošlo. Měla to být první zpěvohra v českém jazyce.

Hanka také vypomáhal začínajícím umělcům, kteří za ním přicházeli s prosbou o získání doporučujícího dopisu či kontaktu, věnoval se hudebníkům, již ho v Praze poctili svou návštěvou, byl členem výboru Žofínské akademie.

Na sklonku života a po smrti bylo jeho jméno skloňováno nejčastěji v souvislosti s rukopisnými podvrhy. Do hudební historie se ale zapsal jako folklorista, jeden z nejčastěji zhudebňovaných autorů básní a organizátor hudebního života první poloviny 19. století.

Zusammenfassung

Václav Hanka ist in der musikalischen Familie aufgewachsen. Sein Vater hat die Volkslieder gesammelt. Seine Mutter hat gern gesungen.

In der Reife hat er die Musikwelt getroffen, wenn er zum Sammel der Volkslieder in der Zeitschrift *Prvotiny pěkných umění* im Jahre 1814 ermahnet hat.

Václav Hanka hat die Poesie (vor allem Liebespoesie) geschrieben. Die Liebespoesie hat sich durch die Einfachheit und den Wohlklang der Volkspoesie kennzeichnet. Seine Gedichte haben die Musiker František Max Kníže, Josef Theodor Krov, Ludvík von Dietrich, Jan Augustin Vitásek, Václav Juda Novotný, František Škroup, vor allem Václav Jan Tomášek vertont. Die Komponisten haben den Aufmerksamkeit die Gedichte von Hanka nicht mehr gewidmet, wenn Václav Hanka gestorben ist.

Václav Hanka und Václav Jan Tomášek wollten die Oper *Božena* machen. Hanka hat ein Libretto geschrieben, aber Václav Jan Tomášek hat keine Musik komponiert. Wir wissen keine Ursachen. Die Oper *Božena* sollte das erste Singspiel in Tschechische sein.

Hanka hat den jungen Musiker geholfen. Er hat die Referenzenbriefe oder die Kontakte ihnen gegeben. Er hat sich den Komponisten gewidmet, die ihn in Prag besucht haben. Er ist Mitglied der Prager Singakademie gewesen.

Man kennt Václav Hanka im Zusammenhang mit den handschriftlichen Falsifikaten, aber die Musikgeschichte kennt Hanka als Volksmusikfreund, einer der öftesten vertonten Dichter und Organisator des Musiklebens in der ersten Hälfte des neunzehnten Jahrhunderts.

Summary

Mr. Václav Hanka grew up in the environment full of music. His father collected folk songs and his mother loved to sing them.

In his adulthood Mr. Václav Hanka stepped significantly into the music area when he published the appeal for collecting of folk songs in Jan Nepomuk Norbert Hromádka's *Prvotiny pěkných umění* in 1814.

In this time Mr. Hanka got attention of music composers his (mainly love) poetry. It was noted for its simplicity and lilt which started from the impact of folk poetry. Hanka's poems set into music by Mr. František Max Kníže, Josef Theodor Krov, Ludvík Dietrich, Jan Augustin Vitásek, Václav Juda Novotný, František Škroup, especially Mr. Václav Jan Tomášek who used Hanka's texts in his three song collections. When Mr. Hanka died, the interest of musicians in his poems had decreased.

The opera *Božena, česká kněžna* should be created in co-operation with Václav Jan Tomášek like the theme from the czech past. Although Mr. Hanka finished his libretto, it has never been set into music by unknown reason. It should be his first opera in czech language.

Mr. Hanka helped out beginning artists, which came to him with appeal of getting a recommend letter or contact, he paid attention to musicians which visited him in Prague, he was member of Žofínská academy's committee. His name was declined in connection with hand-written fakes in the end of his life and after his death. He was written as a folklorist to the musical history, one of the most frequently poetic authors set into music and organizer of musical life of the first half of the 19th century.

Anotace

Příjmení a jméno autora: Bc. Dvorská Pavla

Název katedry a fakulty: Katedra muzikologie Filozofické fakulty UP

Název diplomové práce: Václav Hanka a hudba

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Kopecký, Ph.D.

Počet znaků: 153 482

Počet stran: 81

Počet příloh: 8

Počet titulů použité literatury: 91 (+ 12 internetových zdrojů)

Klíčová slova:

Národní obrození - hudba českých zemí – 1. polovina 19. století – Václav Hanka – Václav Jan Tomášek – libreto – Fryderyk Chopin.

Anotace práce:

Diplomová práce sleduje Hankův vztah k hudební kultuře první poloviny 19. století a odpovídá na otázku, do jaké míry Václav Hanka ovlivnil hudbu za svého života a do jaké post mortem. Pozornost se soustřeďuje zejména na spolupráci Václava Hanky s Václavem Janem Tomáškem a Hankovo libreto *Božena, česká kněžna*. Dále je zevrubněji popisována síť vztahů mezi Václavem Hankou a Fryderykem Chopinem. Neoddělitelnou součástí textu jsou notové příklady a především ukázky básnické tvorby a korespondence.